

Vilniaus universiteto
Komunikacijos fakulteto
Informacijos ir komunikacijos katedra

Jolanta Karpuškienė,

Tarptautinės komunikacijos iššestinių magistrantūros studijų programos II kurso studentė

ANGLŲ KALBOS ĮTAKA LIETUVIŲ KALBAI INTERNETE

Magistro darbas

Vadovas lektorė dr. Laima Nevinskaitė

Vilnius, 2011

Pildo bakalauro/ magistro baigiamojo darbo autorius

Jolanta Karpuškienė

(bakalauro/ magistro baigiamojo darbo autoriaus vardas, pavardė)

Anglų kalbos įtaka lietuvių kalbai internete

(bakalauro/ magistro baigiamojo darbo pavadinimas lietuvių kalba)

The Influence of English on Lithuanian on Internet

(bakalauro/ magistro baigiamojo darbo pavadinimas anglų kalba)

Patvirtinu, kad bakalauro/ magistro baigiamasis darbas parašytas savarankiškai, nepažeidžiant kitiems asmenims priklausančių autorių teisių, visas baigiamasis bakalauro/ magistro darbas ar jo dalis nebuvo panaudotas kitose aukštosiose mokyklose.

(bakalauro/ magistro baigiamojo darbo autoriaus parašas)

Sutinku, kad bakalauro/ magistro baigiamasis darbas būtų naudojamas neatlygintinai 5 metus Vilniaus universiteto Komunikacijos fakulteto studijų procese.

(bakalauro/ magistro baigiamojo darbo autoriaus parašas)

Pildo bakalauro/ magistro baigiamojo darbo vadovas

Bakalauro/ magistro baigiamąjį darbą ginti _____

(įrašyti – leidžiu arba neleidžiu)

(data)

(bakalauro/ magistro baigiamojo darbo vadovo parašas)

Pildo instituto/ katedros, kuriojančios studijų programą, reikalų tvarkytoja

Bakalauro/ magistro baigiamasis darbas įregistruotas

(instituto/ katedros, kuriojančios studijų programą, pavadinimas)

(data)

(instituto/ katedros reikalų tvarkytojos parašas)

Pildo instituto/ katedros, kuriojančios studijų programą, vadovas

Recenzentu skiriu _____

(recenzento vardas, pavardė)

(data)

(instituto/ katedros vadovo parašas)

Pildo recenzentas

Darbą recenzuoti gavau.

(data)

(recenzento parašas)

Karpuškienė, Jolanta

Ka 463 Anglų kalbos įtaka lietuvių kalbai internete: magistro darbas / Jolanta Karpuškienė; mokslinis vadovas lektorė daktarė Laima Nevinskaitė; Vilniaus universitetas. Komunikacijos fakultetas. Informacijos ir komunikacijos katedra. – Vilnius, 2011. – 64 lap.: lent. – Maš. – Santr. angl. – Bibliogr.: lap. 59-62 (46 pavad.).

UDK 808.82:802.0

Reikšminiai žodžiai: elektroninio diskurso kalba, kalbos politika, lingvistinis imperializmas, anglų kalbos sklaidimo paradigma, kalbos ekologijos paradigma, postmodernus požiūris kalbos politikoje, anglų kalbos įtaka lietuvių kalbai internete, diskusijų forumuose vartojama kalba, motyvai pasirenkant anglų kalbą vietoj lietuvių, anglų kalbos žodžių vartojimo dažnis.

Magistro *darbo objektas* – anglų kalbos įtaka lietuvių kalbai internete. *Darbo tikslas* – išanalizuoti, kokią įtaką anglų kalba daro lietuvių kalbai internete. *Darbo uždaviniai:* apžvelgti elektroninio diskurso situacijas bei jose vartojamos kalbos ypatumus, išanalizuoti kalbos politiką anglų kalbos atžvilgiu pasaulyje bei šios kalbos plitimą globaliu mastu, apžvelgti kalbos politikos situaciją Lietuvoje, ištirti anglų kalbos įtaką lietuvių kalbai pasirinkto tipo interneto puslapiuose.

Rašant darbą remtasi užsienio šalių ir lietuvių autorių literatūra: knygomis, mokslininkų, kalbininkų bei teoretikų straipsniais, daktaro disertacija. Atlikta mokslinės literatūros, kuri atitiko darbo temą, paieška, atranka ir analizė bei tyrimas – kiekybinė turinio analizė, anketinė apklausa ir kokybinis interviu.

Išanalizavus mokslinę literatūrą apie kalbos politiką anglų kalbos atžvilgiu pasaulyje, daroma išvada, jog lingvistai išskiria tokias pagrindines paradigmas: anglų kalbos sklaidimo paradigmą bei kalbos ekologijos paradigmą. Šios dvi paradigmos atskleidžia lingvistines priešpriešas apie anglų kalbos, kaip dominuojančios pasaulinės kalbos ir verslo, mokslo, meno *lingua franca*, bei kitų pasaulio kalbų santykį. Anglų kalbos įtaka kitoms kalboms pasireiškia įvairiose srityse, o internetas yra viena iš jų. Internete vartojama kalba – elektroninis diskursas – yra tarpinė tarp rašytinės ir žodinės kalbos, turinti šių abiejų bruožų. Kaip rodo internete vartojamos anglų kalbos analizė (Crystal), elektroninio diskurso ypatumai gali skirtis priklausomai nuo internetinės situacijos, kuriose jis vartojamas: diskusijų forumuose, tinklaraščiuose, elektroniniuose laiškuose. Internete vartojamoje lietuvių kalboje, kaip ir daugelyje kitų pasaulio kalbų, jaučiamas anglų kalbos poveikis. Siekiant įvertinti anglų kalbos įtaką lietuvių kalbai internete, tyrimui pasirinkti diskusijų forumai. Atlikus kiekybinę turinio analizę, anketinę apklausą ir kokybinį interviu, prieita prie išvados, kad interneto dalyviai anglų kalbą vietoj lietuvių kalbos renkasi dėl šių motyvų: naujų realiųjų bei

reiškinių įvardijimui, nesant lietuviško žodžio atitikmens, siekiant geriau išreikšti emocijas, iš įpročio, dėl kalbos ekonomijos.

TURINYS

TURINYS.....	4
ĮVADAS.....	3
1. INTERNETO POVEIKIS RAŠYTINEI KALBAI	6
1.1. Tradicinės ir internete vartojamos kalbos skirtumai.....	6
1.1.1. Elektroninio pašto kalba	9
1.1.2. Diskusijų forumų kalba	11
1.1.2. Tinklaraščių kalba	12
1.1.3. Virtualių pasaulių kalba	14
1.2. Teigiamas ir neigiamas poveikis kalbai.....	15
2. KALBOS POLITIKA ANGLŲ KALBOS ATŽVILGIU	17
2.1. Anglų kalbos plitimas pasaulyje	17
2.2. Kalbos politika anglų kalbos atžvilgiu.....	20
2.2.1. Anglų kalbos sklidimo paradigma.....	21
2.2.2. Kalbos ekologijos paradigma.....	23
2.2.3. Alternatyvus požiūris: postmodernus požiūris kalbos politikoje.....	23
2.4. Anglų kalbos įtaka lietuvių kalbai.....	25
2.4.1. Tyrimų apžvalga.....	25
2.4.2. Kalbos politika Lietuvoje	27
3. LIETUVIŲ KALBOS FORUMUOSE TYRIMAS	31
3.1. Tyrimo aprašymas	31
3.2. Tyrimo rezultatai	35
3.3. Lietuvių kalbos forumuose tyrimas: apibendrinimas	53
IŠVADOS.....	56
BIBLIOGRAFINIŲ NUORODŲ SĄRAŠAS.....	59
PRIEDAI	65

IVADAS

20 a. anglų kalbos tapimą pasauline kalba ir verslo, mokslo, meno *lingua franca* lėmė globalizacija, angliakalbių šalių ekonominis suklestėjimas bei informacinių technologijų spartus vystymasis. Toks vienos kalbos populiarumas ir augantis vartotojų skaičius sukėlė pasaulio lingvistų susirūpinimą dėl anglų kalbos neigiamos įtakos mažesnėms kalboms, o kai kurių lingvistų nuomone, netgi keliamos realios grėsmės daugelio šiuolaikinių kalbų išnykimui. Siekdami parodyti dominuojančią anglų kalbos poziciją kitų pasaulio kalbų atžvilgiu bei išryškinti jos neigiamą įtaką, kai kurie lingvistai (R. Phillipson, G. Knowles) pasitelkė terminą „lingvistinis imperializmas“. Priešingo požiūrio šalininkai (D. Crystal) tvirtina, jog anglų kalba yra per plačiai ištvirtinusi pasaulyje, kad priklausytų kuriai nors tautai, todėl to negalima laikyti imperializmo apraiška.

Anglų kalbos globalumas taip pat lėmė, jog kalbos politika šios kalbos atžvilgiu pasaulyje formavosi išreikšdama skirtingus lingvistinius požiūrius: iš vienos pusės, anglų kalbos dominavimas ir su tuo susijusi ne tik ekonominė, bet ir lingvistinė globalizacija (anglų kalbos sklidimo paradigma), iš kitos pusės, siekis formuoti lingvistinę įvairovę, išlaikyti nacionalinių kalbų tyrumą (kalbos ekologijos paradigma). Esama ir alternatyvių kalbos politikos požiūrių, vieno iš jų – postmodernaus požiūrio kalbos politikoje – šalininkai kalbą mato tik kaip bendravimo instrumentą ir abejoja, jog kalbos apskritai gali būti planuojamos. Neabejotina, kad anglų kalbos įtaką patiriančioms valstybėms svarbu pasirinkti jų šalies situacijai tinkantį kalbos politikos planavimo modelį.

Kalbos politikos planavimo ir lietuvių kalbos išlaikymo svarbą Lietuvoje per pastaruosius metus įrodo ir kalbininkų, ir visuomenės keliami klausimai ir diskusijos įvairiomis kalbos temomis. Lietuvių kalbos situacija rodo, jog nuo valstybės nepriklausomybės atkūrimo pradžios iki tol jaustą rusų kalbos poveikį pakeitė anglų kalbos įtaka. Anglų kalba vartojama ne tik naujų reiškinių ar realiųjų įvardijimui, tačiau ir dėl šios kalbos prestižo. Anglų kalbos, kaip prestižinės ir noriai vartojamos kalbos statusą, patvirtina atlikti tyrimai Lietuvoje (Vaicekauskienė, 2010). Tai iš esmės sudaro darbo problematiką. Geranoriškas anglų kalbos priėmimas yra vienas iš veiksnių, lemiančių šios kalbos įtakos pasireiškimą reklamoje, versle, informacinių technologijų, meno srityse. Internetas yra viena iš sričių, kur ypač jaučiama anglų kalbos įtaka lietuvių kalbai.

Interneto svarba šiuolaikinių žmonių gyvenime neginčijama: kompiuteriu naudojama ne tik darbo tikslais, tačiau jis tapo ir vienu laisvalaikio praleidimo būdu. Lietuvoje kompiuteriais naudojasi daugiau negu pusė gyventojų, tad dauguma jų bendrauja tose pačiose internetinėse

situacijose kaip ir viso pasaulio internautai: rašo elektroninius laiškus, pasisako diskusijų forumuose, komentuoja straipsnius. Jie taip pat yra interneto kalbos – elektroninio diskurso – kūrėjai, kurių skirtingi motyvai lemia, kiek anglų kalbos bus vartojama internete.

Siekiant iširti, kiek iš tiesų pasireiškia anglų kalbos įtaka internete, ir buvo pasirinkta ši darbo tema.

Darbo tikslas – išanalizuoti, kokią įtaką anglų kalba daro lietuvių kalbai internete.

Darbo objektas – anglų kalbos įtaka lietuvių kalbai internete.

Darbo uždaviniai, kurie turi būti įgyvendinti siekiant užsibrėžto tikslo, yra šie:

1. apžvelgti elektroninio diskurso situacijas bei jose vartojamos kalbos ypatumus
2. išanalizuoti kalbos politiką anglų kalbos atžvilgiu pasaulyje bei šios kalbos plitimą globaliu mastu
3. apžvelgti kalbos politikos situaciją ir anglų kalbos įtakos tyrimus Lietuvoje
4. iširti, kiek ir kaip anglų kalba daro įtaką lietuvių kalbai pasirinkto tipo interneto puslapiuose

Darbe buvo naudojamos šiais **metodais**:

1. Mokslinės literatūros analizė – darbui bei tyrimui reikalingos medžiagos rinkimas, analizavimas
2. Kiekybinė turinio analizė, atlikta analizuojant lietuvių kalbą pasirinktuose diskusijų forumuose. Anketinė apklausa, siekiant papildyti turinio analizę duomenimis apie respondentų motyvus vartoti anglų kalbą internete, jų požiūrį į anglų kalbos grėsmę lietuvių kalbai. Kokybinis interviu su respondentais, siekiant papildyti jau sudarytą anketą.

Keliama tyrimo **hipotezė**:

1. Tikėtina, kad daugumoje lietuvių kalbos forumų žinučių pavartotas bent vienas angliškas intarpas.

Literatūros šaltinių apžvalga. Rašant šį darbą buvo remtasi užsienio autorių D. Crystal, D. Graddol, A. Pennycook, S. K. Sonntag bei kitų darbais, straipsniais, lietuvių autorių L. Vaicekauskienės, R. Vladarskienės, G. Žalkauskaitės ir kitų knygomis, straipsniais, A. Ryklienes straipsniais bei daktaro disertacija.

Darbo struktūra. Siekiant išsikelti tikslo ir uždavinių įgyvendinimo, darbas buvo suskirstytas į tris pagrindines dalis, o šios padalintos į skyrius bei poskyrius. Pirmoje darbo dalyje analizuojama elektroninio diskurso kalbos specifika, apibrėžiamos skirtingos elektroninio diskurso situacijos bei jose vartojamos kalbos ypatumai. Antroje dalyje analizuojama anglų kalbos plitimas pasaulyje ir jos įtaka kitoms kalboms, apibrėžiama kalbos politikos sąvoka bei išskiriami skirtingi požiūriai į anglų kalbos politiką pasaulyje, apžvelgiama kalbos politikos situacija Lietuvoje bei

atlikti tyrimai. Trečia darbo dalis skirta tyrimui – kiekybinei turinio analizei, anketinei apklausai ir kokybiniam interviu. Darbo pabaigoje pateikiamos išvados bei priedai.

Darbo nauda: magistro darbas gali būti naudingas tęsiant elektroninio diskurso tyrimus, lyginant skirtingose internetinėse situacijose vartojamą lietuvių kalbą, naudojamas kaip paskaitų medžiaga komunikacijos, lituanistikos studentams, pravartus kalbininkams, kuriantiems kalbos vartojimo rekomendacijas.

1. INTERNETO POVEIKIS RAŠYTINEI KALBAI

Viena iš informacinių technologijų yra 20 a. pabaigoje atsiradęs internetas, kuris šiais laikais vis didesniai skaičiui žmonių tapo ne tik informacijos paieškos šaltiniu, tačiau ir kaip vienu laisvalaikio praleidimo būdu. Remiantis interneto svetainės „Internet World Stats“ duomenimis, dabar pasaulyje yra 1,9 milijardo interneto vartotojų ir šis skaičius per dešimtmetį ženkliai išaugo (Internet World Stats, 2010). Lietuvoje interneto vartojimas taip pat sparčiai auga: 2010 metais Lietuvoje internetu naudojosi apie 2,1 milijono šalies gyventojų, kai 2000 metais tokių buvo 225.000 (ten pat). Per 60 procentų Lietuvos gyventojų naudojasi internetu (TNS LT, 2010). Naudojimasis internetu ir kitomis technologijomis keičia ne tik laisvalaikio praleidimo būdus, tačiau ir žmonių bendravimo modelius. Kaip pastebėjo žinomas lingvistas, akademikas ir autorius D. Crystal, „jei internetas yra revoliucija, panašu, jog ji lingvistinė“ (Crystal, 2006, p. x).

Britų lingvisto D. Graddol teigimu, „technologija įgalina naujų komunikacijos būdų atsiradimą, kurie savo ruožtu turi reikšmę kalbos struktūrai“ (Graddol, 2006, p. 48). Tai, kad internete vartojama kalba – elektroninis diskursas – skiriasi nuo įprastinės žodinės ar rašytinės kalbos, pastebėjo ne tik lingvistai, bet ir interneto vartotojai. Internete vartojamą kalbą imta vadinti tinklo kalba (angl. *Netspeak*), elektroniniu diskursu (angl. *electronic discourse*), elektronine kalba (angl. *electronic language*). Šią kalbos atmainą D. Crystal apibrėžia kaip tipą kalbos, parodančios unikalius interneto ypatumus ir įvairiose internetinėse situacijose pasireiškianti kaip elektroninė, globalinė ir interaktyvi medija“ (Crystal, 2006, p. 20).

Kitame skyriuje bei jo poskyriuose bus atskleisti tradicinės ir internete vartojamos kalbos skirtumai ir įvairiose interneto situacijose (tinklaraščiuose, diskusijų forumuose, elektroniniame pašte ir kitose) vartojamai kalbai būdingi bruožai.

1.1. Tradicinės ir internete vartojamos kalbos skirtumai

Amerikiečių rašytojas ir redaktorius P. Elmer-Dewitt interneto kalbą įvardino kaip „rašytinį kalbėjimą“ (angl. *written speech*) (cit. iš Crystal, 2006, p. 27), R. Horowitz ir J. S. Samuels ją pavadino „užrašyta kalba“ (angl. *speech writ down*) (cit. iš Herring, 2007), G. G. Colomb ir J. A. Simutis – „regimu pokalbiu“ (angl. *visible conversation*) (cit. iš Herring, 2007). Tokį internete vartojamos kalbos apibrėžimą sąlygoja būtent susipynę kalbėjimo ir rašytinės kalbos bruožai. Siekiant geriau suvokti internete vartojamą kalbą, toliau bus apibrėžti kalbėjimo ir rašymo procesų ypatumai.

D. Crystal išskiria esminius kalbėjimo ir rašymo bruožus. Kalbėjimas yra socialiai interaktyvus, apribotas laike, spontaniškas, laisvos struktūros, prozodiškai turtingas. Rašymas, atvirkščiai, yra neribotas laike, turtingas grafiškai, struktūruotas, vizualiai nederinamas prie situacijos. Kalbant dėl greičio ir spontaniškumo sunku planuoti, įtampa, kurią sukelia galvojimas ir kalbėjimas vienu metu, lemia laisvesnę sakinių konstrukciją, pakartojimus, perfrazavimus, įterpiami žodeliai „žinai“, „matai“. Tuo tarpu rašymo procese parašymą ir atsakymą skiria laiko tarpas, kurio metu gavėjas interpretuoja parašytą tekstą. Kadangi parašytą tekstą galima keliskart perskaityti ir analizuoti, teksto struktūrai būdinga sudėtingesnė sakinių struktūra, glausti išsireiškimai, aiškus sakinių išdėstymas.

Kalbėjimo procese naudojami reikšmę papildantys ekstralingvistiniai ženklai: adresato veido išraiška, gestai. Rašymo procese dalyviai tokių ženklų nemato, grįžtamasis ryšys taip pat nėra tiesioginis. Daug žodžių ir jų konstrukcijų yra būdingi kalbėjimui, ypatingai neformaliam: naudojamas žargonas, beprasmiai, nepadorūs žodžiai, kurie rašytinėje kalboje pasitaiko nebent grafiniu pavidalu. Rašytinei kalbai taip pat būdingi tam tikri žodžiai, kurie nevartojami kalbant, pavyzdžiui, cheminių elementų pavadinimai, teisiniai terminai. Kalbėjimas tinkamas atlikti fatinę funkciją, išreikšti socialinius santykius, asmeninę nuomonę, požiūrį, nes reikšmė papildoma išraiškomis, gestais. Rašymas labiau tinka faktams; parašytus dokumentus galima išsaugoti; skaityti parašytą tekstą galima skaitytojui patogiu greičiu.

Kalbėdamas žmogus gali atitaisyti, perfrazuoti pasakytus žodžius, tačiau kartą išstarto žodžio nesugrąžinsi, todėl pasekmes turi priimti kalbėtojas. Rašant klaidas galima ištaisyti juodraštyje, o galutinį variantą skaitydamas skaitytojas gali net nežinoti apie anksčiau parašytus tekstus ar klaidų taisymą. Kalbėjimo unikalumą parodo naudojamas ritmas, tempas, intonacijos niuansai, balso tonas, kai tuo tarpu rašytinėje kalboje emfazė išreiškiama paryškintais, skirtingu šriftu parašytais žodžiais, kitais vizualiniais niuansais (D. Crystal, 2006).

Elektroniniame diskurse susipina dviejų aukščiau išvardintų procesų mišinys: rašant naudojamas žargonas, netgi keiksmažodžiai, aptinkama grafinė išraiška, kirtis nurodomas tą pačią raidę žodyje parašant kelis kartus iš eilės, intonacija, emfazija išreiškiamos paryškintais žodžiais, šauktukais, didžiosiomis raidėmis. Plačiai naudojami grafiniai ženklai, kurie atitinka apibrėžtas reikšmes, būdingi žodžių ir sakinių trumpinimai. Emocijų išreiškimui naudojami „veidukai“ ir „šypsenėlės“, kurie turi akivaizdų grafinį panašumą į atvaizduojamą objektą, pavyzdžiui, :) „šypsena“, :(„plati šypsena“, :(„liūdesys“. Tačiau „šypsenėlėmis“ ir „veidukais“ įmanoma perduoti tik pagrindines emocijas, o per gausus jų vartojimas erzina. Anot lietuvių kalbininkės ir elektroninio diskurso analizės pradininkės A. Ryklienės, šie paralingvistiniai elementai (rodantys

intonaciją arba emocijas) yra kaip „priemonės, kompensuojančios vizualinio kontakto trūkumą ir padedančios patraukti dėmesį ir bendrauti“ (Ryklienė, 2001, p. 90).

Internete vartojamoje kalboje taip pat naudojamos trumpos konstrukcijos, frazių pakartojimas, laisvesnė sakinių konstrukcija. Tačiau nors internete vartojama kalba ir panaši į tradicinę šnekamąją kalbą, net ir greičiausiai klaviatūra rašantis žmogus negalėtų rašyti taip greitai, kaip kitas kalba. Pokalbių grupėse „kalbantys“ žmonės, skirtingai negu kasdieniame tradiciniame pokalbyje, rašydami pokalbio tekstą turi laiko bent trumpam stabtelėti ir apžvelgti parašytus žodžius ir mintis prieš išsiunčiant. Internete vartojamą kalbą nuo tradicinio kalbėjimo skiria būtent ribota galimybė emocijas išreikšti raštu.

Interneto „rašytiniame kalbėjime“ gausiai naudojama fatinė kalba. Remiantis R. Jakobson, fatinė komunikacija yra tokie komunikacijos aktai, „kuriuose nėra nieko nauja, jokios informacijos, bet kurie pasinaudoja egzistuojančiais kanalais vien tam, kad išlaikytų juos atvirus ir tinkamus naudoti“ (cit. iš Fiske, 1998, p. 30). Taigi, fatinė kalba yra „mandagi kalba“, kuria nepasakoma nieko naujo, tačiau ji reikalinga palaikyti ir sustiprinti socialinius ryšius.

Elektroniniam diskursui būdinga ir tai, kad į susirašinėjimus įsitraukia nuo kelių iki keliasdešimt dalyvių, tarsi vyktų gyvas pokalbis (pavyzdžiui, masiniuose vaidmenų kompiuteriniuose žaidimuose internete, angl. *massive multiplayer online role playing games*). Tačiau tokiu būdu galima išreikšti tik dalį emocijų, o ne nuotaikų niansus. Nors sakoma, kad elektroniniai laišakai „rašomi“, tačiau nesakoma, kad internetinių žaidimų ar pokalbių grupių dalyviai rašo – jie „šnekučiuojasi“, kažką „sako“ vienas kitam.

Elektroninio diskurso ir sakininės bei rašytinės kalbos ypatumus taikliai apibrėžė A. Ryklienė. Pagal A. Ryklienę, elektroninį diskursą su sakytine kalba sieja „garsinės raiškos perteikimas, neoficialus bendravimas“, o „netiesioginis adresanto kontaktas su adresatu, grafinė raiška ir teksto ilgaamžiškumas“ elektroninį diskursą daro panašų į rašytinę kalbą (Ryklienė, 2001, p. 6).

Remiantis D. Crystal, rašytinei kalbai būdingi tokie bruožai:

- Grafiniai požymiai: puslapio dizainas, teksto išsidėstymo tarpai, iliustracijų panaudojimas, spalvos;
- Rašybos arba ortografiniai požymiai: individualioje kalboje naudojamos didžiosios raidės, alfabetas, skyryba, teksto išskyrimas (kursyvas);
- Gramatiniai požymiai: sintaksės ir morfologijos tam tikru būdu panaudojimas sakinių struktūroje, žodžių tvarkoje ir kaityme;
- Leksikos požymiai: kalbos žodyno pasirinkimas, apibrėžtas tam tikrų žodžių ir idiomų pasirinkimu;

- Diskurso požymiai: struktūrinis teksto organizavimas, charakterizuojamas rišlumo, tinkamumo, pastraipų struktūros pasirinkimu; loginis idėjų išdėstymas (Crystal, 2006, p. 8).

Paminėtina tai, kad elektroninio diskurso kalbai būdingos savos, internautų sukurtos taisyklės ir etiketas, kurie pateikiami ne viename internetiniame puslapyje, pavyzdžiui, „Netiquette Guidelines“, „Netiquette (Internet Etiquette)“.

Tolesniuose skyriuose bus analizuojama, kokie lingvistiniai bruožai būdingi interneto rašytinei kalbai. Internetinis bendravimas vyksta įvairiose situacijose, o jose vartojamos kalbos ypatybės iš dalies skiriasi. Kituose poskyriuose bus aptarta kai kurios interneto situacijose vartojama kalba:

- Elektroninis paštas (angl. *e-mail*)
- Diskusijų forumai (angl. *discussion forum*)
- Tinklaraščių rašymas (angl. *blogging*)
- Virtualūs pasauliai (angl. *virtual worlds*)

Šiame darbe internetinės situacijos pavadinimas „diskusijų forumai“ arba „forumai“ vartojami ta pačia reikšme.

Apibendrinant galima teigti, kad elektroninio diskurso kalba yra tarpinė kalba tarp kalbėjimo ir rašymo, turinti šių abiejų bruožų. Internete vartojamai kalbai būdingas gausus trumpinių vartojimas, tačiau galimybė išreikšti emocijas ir nuotaikų niuansus yra ribota.

1.1.1. Elektroninio pašto kalba

Elektroninio pašto kalba turi daugiau panašumų su rašytine negu sakytine kalba, nes rašant galima skirti laiko parašyto teksto peržiūrėjimui, emocijos ir intonacija išreiškiami vizualinėmis priemonėmis (paryškintomis raidėmis, skirtingo šrifto naudojimu), grįžtamasis ryšys nėra tiesioginis.

Lyginant elektroninio pašto ir tradicinių laiškų kalbą, galima rasti panašumų, tačiau esama ir skirtumų. Elektroniniame pašte naudojamoje rašytinėje kalboje oficialių taisyklių nėra, tačiau tam tikros normos egzistuoja. Kaip ir tradiciniuose laiškuose, kreipinys nuo teksto atskiriamas tuščia eilute, atsisveikinime kiekvienas naujas elementas pradedamas nauja eilute. Skirtingai nuo tradicinio laiško po atsisveikino elemento dažniausiai nepateikiamas joks asmeninis tekstas, nebent perspėjimas apie žinutės konfidencialumą. Kaip pastebi A. Ryklienė, „antraštė, slapyvardis bei parašas ir yra ypatingi elektroninio laiško elementai, sukurti ir parašyti tam tikro siuntėjo vieną kartą ir automatiškai kartojami plėtojantis elektroniniam diskursui“ (Ryklienė, 2001b).

Elektroniniams laiškam būdingas teksto atskyrimas taškais, brūkšneliais (angl. *bullet points*), rašybos klaidos toleruojamos suprantant, kad jos padarytos ne dėl išsilavinimo stokos, bet iš skubėjimo. Rašybos klaidos neatitraukia dėmesio nuo teksto turinio. Tradiciniams laiškam rašyti galima pasirinkti laiškų popierių, teksto skirstymo į paragrafus stilių, pasirašymo būdą, kas atskleidžia siuntėjo asmenybę, padėtį. Šiais laikais tai liko svarbu tik kai kuriose situacijose: kreipiantis dėl darbo, rašant rekomendacijas. Tradiciniame laiškų rašyme laikomasi taisyklių ir susitarimų, o interaktyviame susirašinėjime internete tai pakeitė „veidukai“ ir „šypsnelės“. Jų paskirtis yra ne tik sušvelninti situaciją, kai būtina, tačiau jie turi ir pragmatinę reikšmę – perspėja gavėją apie siuntėjo susirūpinimą, kokį efektą sukels jo laiškas. Nepriimtina vartoti verslo laiškuose.

Neįprastas ir tradiciniuose laiškuose neįmanomas dalykas yra gavėjo atsakymų patalpinimas šalia siuntėjo teksto. Tokiu būdu abu – ir gavėjas, ir siuntėjas – gali matyti tą patį tekstą su atsakymais ar korekcijomis. Kitas elektroninio pašto skirtumas nuo tradicinio laiško yra tai, jog elektroninio laiško siuntėjas niekada negali būti tikras, kad gavėjas jo tekstą matys būtent tokį, kaip jis siunčia. Dėl naudojamos įrangos skirtumų gautas tekstas gali būti iškraipytas, prisegtukai nesimatyti. Priimtina, kad elektroninis laiškas geriau negu tradicinis laiškas išreiškiant negatyvų turinį (pranešant apie mirtį). A. Ryklienės pastebėjimu, elektroniniuose laiškuose lietuvių kalba gausu anglų kalbos elementų.

Retorinių klausimų vartojimas yra būdingas elektroninių laiškų bruožas ir čia jis naudojamas daugiau negu kitose rašytinėse formose anglų kalba ir yra ypač būdingas reklaminiams laiškam. Elektroniniuose laiškuose dažnai vartojami „veidukai“ ir „šypsnelės“. D. Crystal nuomone, tai susiję su interneto interaktyvumo tiesioginiu ryšiu, jo panašumu į kalbėjimą (Crystal, 2006). Tai, kad elektroniniai laišakai gali būti lengvai ištrinti, suteikia apgaulingą laisvumo požiūrį, tačiau juos įmanoma išsaugoti ilgą laiko tarpą. Skirtingai negu tradiciniame rašymo procese, tekstą čia galima ištrinti, redaguoti.

Dėl spontaniškumo, privatumo, greičio elektroniniuose laiškuose kalba labiau neformali negu tradiciniame rašyme. Priimtina, kad trumpas laiško turinys būtų įrašytas tiesiog kaip laiško pavadinimas. Tai elektroninį laišką daro panašų į pokalbių svetainės ar interaktyvaus pasikeitimo pranešimais kalbą.

Nagrinėdama lietuvių kalbos elektroninių laiškų ypatybes, A. Ryklienė teigia, jog bendraujant internetu, savaime suprantamas dalykas yra laiko taupymas, todėl trumpinami žodžiai ir pasakymai, o elektroninio laiško programų funkcijos vartotojui leidžia negaišti laiko prisistatant, perrašant laiško, į kurį atsakoma, antraštę ar savo parašą (Ryklienė, 2001b). Nurodant elektroninio laiško temą, antraštėse dažnai paminimas elektroninio laiško objektas – tam vartojami prielinksniai dėl ir

apie (pateikiami darbo autorės pavyzdžiai: *Del V. Indrasiaus rasomos knygos; Del mano studiju reikalų; apie laime*). Antraštėje taip pat gali būti parašoma pagrindinė laiško mintis, teiginys, išdėstomas kaip prašymas, klausimas, pasakymas (pateikiami darbo autorės pavyzdžiai: *Knygos pasirasytos. Reiktu jas iš kabineto išvežti iki kokios 08.45. Aciu; po pora slaidu kiekviena strategija i isvaziuojamaji (jei spejame) ir i gruodzio valdyba; pas Antana* – sakiny s tęsiamas elektroninio laiško turinyje). Antraštės, kurios kartu yra ir laiško turinio dalis, naudojamos rečiau. Pasitaiko antraščių, kuriose laiško tema neįvardijama, jos yra neinformatyvios (pateikiami darbo autorės pavyzdžiai: *Laba, išsisaugoti, tfgcgh, gmduk*). Nedidelę visų antraščių dalį sudaro grafinės antraštės (darbo autorės pavyzdys: *keksas:))))*) ir sakininę kalbą imituojančios antraštės (darbo autorės pavyzdys: *Salsa dance (MUST SEE !!!!) niceeee*). Kaip pastebi A. Ryklienė, antraštėse išreiškiamas ekspresyvumas nėra retas, bet jo siekiama labiau grafine raiška nei kalbos priemonėmis. Kadangi atsakant į laišką, antraštės nereikia perrašyti, ji atlieka fatinę funkciją. Kaip ir visam elektroniniam diskursui, antraštėms būdingi akronimai arba sakininėje kalboje vartojami tam tikrų žodžių sutrumpinti variantai (pateikiami A. Ryklienės pavyzdžiai: *Auto perregistravimas ir TA (techninė apžiūra), Benzo kainos?*).

Apibendrinant, galima teigti, jog elektroninio pašto kalboje gausiai naudojami trumpiniai, angliški žodžiai, populiarios frazės, naujadarai. Šios rūšies elektroniniame diskurse įprasta nenaudoti lietuviškų diakritinių ženklų, o kitų kalbų (rusų) žodžius rašyti lotyniškais raidėmis. Emocijos perteikiamos grafiškai, toleruojamos gramatinės klaidos, kalba gali būti neformali. Lyginant elektroniniame pašte vartojamą kalbą ir kitame poskyryje analizuojamą diskusijų forumų kalbą, galima teigti, kad pastarųjų kalba yra laisvesnė, labiau priartėjusi prie sakininės kalbos.

1.1.2. Diskusijų forumų kalba

Diskusijų forumai (angl. *discussion forums*) yra specifinė interneto terpė, skirta viešam ir privačiam bendravimui pagal atitinkamus ir specifinius forumų dalyvių poreikius. Anot autoriaus R. Akers, jie yra tarsi bendra „susitikimo“ vieta, kuria interneto dalyviai dalijasi (Akers, 1997). Yra pagrindo manyti, kad diskusijų forumų pirmtakai buvo naujienų grupės, kurios, anot A. Ryklienės, yra „elektroniniais laiškais pagrįsta grupinė komunikacija, apibrėžiama kaip viešieji pokalbiai, vykstantys visiems prieinamoje bendravimo terpėje (Ryklienė, 2001a, p. 34). A. Ryklienė savo daktaro disertacijoje išsamiai išanalizavo elektroninį diskursą, vartojamą interneto naujienų grupėse.

Skirtingai nuo kitų bendravimo internete situacijų (pavyzdžiui, pasaulinio žiniatinklio), bendravimas diskusijų forumuose paremtas aktyviu interneto vartotojų dalyvavimu. Tai reiškia, jog

forumų dalyviai gali siūlyti jiems aktualias diskusijų forumų temas, talpinti įvairaus pobūdžio informaciją, dalintis žiniomis ir patirtimi su kitais forumų dalyviais. Diskusijų forumų turinį kuria dauguma dalyvių. Anot kalbininko G. Tamaševičiaus, diskusijų forumams „nustatomos tam tikros bendravimo taisyklės, ne tik etiketo, bet ir rašybos reikalavimai (Tamaševičius, 2007, p. 123). Pagal A. Kupčinskaitę-Ryklienę, „tokia diskusijų forumų specifika priartina juos prie juos prie viešosios vartosenos (Ryklienė, cit. iš Tamaševičius, 2007). Šiomis taisyklėmis forumų administratoriai siekia užtikrinti temos vientisumą, šalinti nederamo turinio žinutes ar net taikyti nuobaudas.

Diskusijų forumų priskyrimas tam tikrai dalyvių grupei, galima teigti, apsprendžia, kokia kalba bus vartojama specifiniame forume, pavyzdžiui, tėvams ir kompiuterių specialistams skirtose svetainėse lankysis skirtingi dalyviai, kurių kalba taip pat skiriasi.

Diskusijų forumų kalba turi daugiau panašumų su rašytine kalba. Forumuose vartojamai kalbai, kaip ir visam elektroniniam diskursui, būdingas viešumas, kalbos glaustumas, neoficialumas. Šiame elektroniniame diskurse gausus santrumpų vartojimas (čia pateikiami Ryklienės pavyzdžiai: *lt., subj., pvz.*), anglišku žodžių intarpai (*sorry, mail, registry, cool, thanks*), aptinkami žodžių sulietuvinimo ar sugramatinimo atvejai (*softas*). Emocijas, intonaciją būdinga išreikšti šauktukais ir „šypsenėlėmis“.

Dėl savo specifikos (įvairios temos, elektroninį diskursą kuria įvairių tautų žmonės) diskusijų forumai populiarūs mokant studentus kitos kalbos.

Kaip bus matyti iš kitame poskyryje aptartų tinklaraščių, juose vartojama kalba dažniausiai kuriama vieno rašančiojo, o parašyti tekstai yra ilgiausi lyginant su kitomis internetinėmis situacijomis.

1.1.2. Tinklaraščių kalba

Tinklaraštis, kaip vaizdžiai apibūdino rašytojas ir žurnalistas Th. L. Friedman, yra „asmeninė virtuali improvizuota tribūna, ant kurios gali palypėti kiekvieną rytą ir <...> išdėstyti pasauliui savo nuomonę bet kokia tema“ (Friedman, 2008, p. 155). Kalbininkės R. Miliūnaitės pastebėjimu, tinklaraščiai neretai vadinami neprofesionaliąja žurnalistika, pilietine žiniasklaida ir net tikrosios žiniasklaidos duobkasiais (Miliūnaitė, 2008b). Tačiau autorius D. Winer tinklaraštį apibūdina kaip „asmens balsą“, o autorius N. Gall teigia, jog „didelė dalis žiniasklaidos laiko tinklaraščius nauja leidybos forma, bet iš tiesų tai nauja pokalbių ir nauja bendruomenės forma“ (Michelkevičius, 2009, p. 259).

Kalbai, kuri vartojama rašant tinklaraščius (kitaip dar vadinamus „internetu dienoraščiais“ ar tiesiog „blogais“ nuo angliško žodžio *blog*), būdinga tai, kad ji – skirtingai nuo spausdintos

rašytinės kalbos – nėra redaguota, tai reiškia, kad matomas būtent toks tekstas, kokį jį parašė asmuo. Anot D. Crystal, „tinklaraščių kalba vaizduoja rašymo procesą jo nuogoje, neredaguotoje formoje“ (Crystal, 2006, p. 15).

Tinklaraštį kontroliuoja vienas vartotojas, kuris valdo tinklaraščio turinį ir kryptį, suteikdamas jam savito asmeniškumo. Tai skiriasi nuo pokalbių grupių, kur temą gali pasiūlyti bet kuris dalyvis. Tinklaraščiams būdingas temos nenuspėjamumas – panašiai kaip kasdieniniame pokalbyje tema gali keistis netikėtomis kryptimis.

R. Miliūnaitės pastebėjimu, įvairioms auditorijoms skirtuose tinklaraščiuose vartojamos skirtingos kalbos raiškos priemonės. Tam tikrai grupei skirtame interneto dienoraštyje bus naudojama labiau specifinė kalba, o viešai prieinamame tinklaraštyje, kai adresatas neapibrėžtas, bus vartojamos labiau įprastas kalbos normos (Miliūnaitė, 2008b).

Įprasta, kad tinklaraščio turinys komentuojamas. Didžiausias socialinis interaktyvumas (komentarų gausa, nuomonės, diskusijos) pastebėtas asmeninių žurnalų tipo tinklaraščiuose. Komentarų kalba yra trumpa, jauni žmonės paprastai naudoja trumpųjų telefono žinučių stilių, kai žodžiai trumpinami, praleidžiamos raidės, naudojamos angliškos raidės.

R. Miliūnaitės nuomone, „tinklaraščių neslegia (ar beveik neslegia) bendrinės kalbos svoris“, tačiau „negalima būtų sakyti, kad tinklaraščių kalbos raiškos laisvė yra neribota“ (Miliūnaitė, 2008a). Iš vienos pusės, interneto dienoraščio autorius gali pasirinkti bet kokį kalbos stilių, bet iš kitos pusės, jis sąmoningai savo kalbą prie ko nors derina. Tinklaraščiuose vartojama kalba nėra būdinga tradicinei rašytinei kalbai dėl tam tikrų žodžių vartojimo, žodžių trumpinimo. Laisva, nesukaustyta minčių tėkme tinklaraščių kalba yra artima rašytojo kalbėjimui. Kadangi tinklaraščiuose asmens pateikta kalba netaisoma, jų svarba glūdi tame, kad tik čia yra galimybė pamatyti ilgą nekoreguotą tekstą. Kaip nurodo R. Miliūnaitė, šiame kalbos diskurse aptinkama tarminių gramatinių formų (*smegenai*), žargonybių (*nufotkinti*), anglybių (*for fun, anyway*), šnekamajam stiliui būdingų trumpųjų formų (*tokiem dalykam, pasidalint*), su lietuviška asmens galūne gramatiškai įformintas veiksmažodis *dipp'inau* (Miliūnaitė, 2008b).

R. Miliūnaitės nuomone, tinklaraštis, būdamas „ryškus interneto terpės reiškinys“, daro poveikį viešajai lietuvių kalbos vartosenai (Miliūnaitė, 2008b).

Tinklaraščiuose vartojamam elektroniniam diskursui būdingi kalbos bruožai iš dalies sutampa virtualių pasaulių kalbos specifika. Virtualių pasaulių kalba yra gyvesnė, glaustesnė, turinti ypatingą „virtualių pasaulių“ žodyną, kuris atspindi ten vykstantį veiksmą. Šie pastebėjimai plačiau analizuojami kitame poskyryje.

1.1.3. Virtualių pasaulių kalba

Pagal D. Crystal, virtualūs pasauliai – tai išgalvota aplinka, kurioje žmonės įsitraukia į įsivaizduojamą socialinį bendravimą, paremtą rašytinėmis žinutėmis (Crystal, 2006, p. 12).

Virtualiuose pasauliuose vartojama kalba yra tokia išskirtinė „vietinė tarmė“, kad naujam vartotojui gali prireikti kelių dienų, kol supras, apie ką kiti dalyviai kalba. Autoriaus R. V. Kelly 2 nuomone, žaidimuose vartojamai kalbai būdingas glaustumas, trumpiniai (dėl žaidimo greičio taupomas kiekvienas klavišo paspaudimas), „lingvistinis taupumas“ (Kelly 2, 2004). Kadangi „žaidimų gyvenimui“ būdinga unikali žaidėjų patirtis, vidinis žargonas ir techniniai išsireiškimai, natūralu, jog čia reikalinga kitokia, nauja kalba. Remiantis V. R. Kelly 2, toliau išskirti būdingiausi virtualių žaidimų kalbos bruožai bei pavyzdžiai.

Kalbos glaustumas. Iš kelių žodžių susidedančios frazės sutrumpinamos iki akronimų, tokiu būdu *RL* reiškia *real life* (liet. *realus gyvenimas*), *Brb* – *be right back* (liet. *tuoj grįšiu*), *Nm* – *never mind* (liet. *niekis*), *IMHO* – *in my humble opinion* (liet. *mano kuklia nuomone*), *cya* - *see you later* (liet. *pasimatysime vėliau*), *woot!* ar *w00t!* naudojami išreikšti džiaugsmingą triumfą. R.V. Kelly 2 pastebėjimu, tokie žodžių ir frazių trumpinimai būdingi įvairių šalių žaidėjams.

Specifinis žodynas, žargonas. Dėl žaidimų išskirtinio charakterio tam tikri veiksmai, unikalios idėjos išreiškiami tik žaidimams būdinga kalba, pavyzdžiui *level* (liet. *lygis*) reiškia, kad žaidimo hierarchijoje žaidėjo charakteris įveikė tam tikrą pakopą. Dalis žargono susijusi su jėgos panaudojimu virtualiame pasaulyje, o kai kurie iš „jėgos“ žargone vartojamų žodžių yra perdarytas gatvės žargonas, pavyzdžiui, *gimp* yra luošumą išreiškiantis seno vietinio dialekto žodis (Kelly, 2004). Išskirtinis virtualių pasaulių dalyvių bruožas yra žaidėjų pasirenkamo charakterio vardas, kuris dažnai atspindi žaidėjų svajones, poetišką sielą, perskaitytą fantastinę literatūrą ir leidžia žaidėjams išreikšti jų visą lingvistinę išmonę.

D. Crystal nuomone, virtualiuose pasauliuose vartojamos kalbos turinys visiškai įsivaizduojamas. Vartotojai bendrauja realiu laiku, o pats bendravimas yra paremtas tekstų rašymu. Čia vartojamai kalbai būdingi kūrybingi, išskirtiniai, vaizdingi išsireiškimai ir, anot D. Crystal, jie yra puikus pavyzdys, kaip žiniasklaida gali išauginti naują lingvistinio kūrybiškumo giją (Crystal, 2006, p. 186). Yra panašumų su realiu laiku (sinchronine) pokalbių grupių kalba, tačiau turint omenyje, kad viskas vyksta įsivaizduojamame pasaulyje, čia vartojama kalba ženkliai skiriasi. Kaip nurodo D. Crystal, egzistuoja du pagrindiniai bendravimo būdai: sakymas (angl. *saying*) ir emocijų reikšimas (angl. *emoting*) arba pozavimas (angl. *posing*) (Crystal, 2006, p. 187). Pastaruoju žaidėjai išreiškia savo charakterio veido išraiškas, reakcijas, jausmus, gestus, veiksmus. Kai kurios žaidėjų grupės turi tam tikrus savo grupės kalbai būdingus išsireiškimus ir žodžius, duodamų komandų

trumpinimus, kas tos grupės vartotojus skiria nuo kitų. Minėtinas autorius D. Crystal pateiktas pavyzdys: <...> belyčių įvardžių vartojimas (e, em, eir, eirs, eirself, eirselves) skrupulingai vartojamas kai kuriose grupėse, tačiau vengiamas kitose (Crystal, 2006, p. 190). Šio elektroninio diskurso situacijose susiduriama su pasisakymo eiliškumo problema, kuri sprendžiama moderatoriaus. Pokalbis vyksta tarsi pasakojimas, o tai gana keistai dera su labai neformaliai šnekamajai kalbai būdingais trumpiniais, specifiniais žodžiais. Žaidimuose vartojamos kalbos išskirtinis lingvistinis bruožas yra nuolatinis perėjimas nuo sakymo prie emocijų išreiškimo, kai matomame tekste „sakymas“ bus išreikštas tiesiogine kalba rašoma pirmuoju ir antruoju asmeniu, o į komentarus panašiam emocijų išreiškime trečiuoju asmeniu. Panašiai kaip ir pokalbių grupėse, čia vienu metu gali vykti keli pokalbiai, tačiau virtualių pasaulių kontekste būtina ne tik sekti tiesioginę kalbą, tačiau ir tinkamai priskirti emocijas.

Į žaidimą įsitraukiantys nauji žaidėjai privalo laikytis egzistuojančių lingvistinių taisyklių, tai yra naudoti sutartinį žargoną, žodžių trumpinimus ir panašiai. Minėtina, jog dažnos rašybos klaidos netoleruojamos. Vertinami bet kokie kalbiniai bruožai (trumpiniai, raidžių praleidimas žodyje), kurie leidžia sutrumpinti spausdinimą.

Virtualiuose pasauliuose vartojama kalba yra pati emociškiausia iš visų elektroninio diskurso kalbų ir tai sąlygoja žaidimo tempas, dalyvių poreikis greitai reaguoti. Žaidimų pasaulis, anot D. Crystal, „veikia keistame, kaip Alisos pasaulyje, kur bet kas gali įvykti“ (Crystal, 2006, p. 198).

Visos aptartos internetinės situacijos apsprendžia, kokia kalba jose bus vartojama. Vienoms būdinga spontaniškesnė kalba, specifinis žargonas (virtualūs pasauliai), kitose atskleidžiamas pats rašymo procesas, klaidos toleruojamos (tinklaraščiai), tačiau daugumoje atvejų kalbai būdingas glaustumas, žodžių trumpinimas, naujų žodžių kūrimas, raidžių ir skaičių kombinacijos, spontaniškumas.

1.2. Teigiamas ir neigiamas poveikis kalbai

D. Crystal samprotauja apie tai, kad internete vartojama kalba, arba, kaip jis pavadino, ketvirtoji lingvistinės komunikacijos priemonė po sakytinės, rašytinės ir ženklų kalbos (Crystal, 2006, p. 272), tolimoje ateityje galbūt išstums sakytinę kalbą. Tačiau, kaip nurodo autorius, internetas nereiškia kalbų mirties, atvirkščiai, kiekviena internetinio bendravimo situacija suteikia didžiulį potencialą praturtinti individualią kalbą (Crystal, 2006, p. 275). Bet kuriuo atveju, tyrimai rodo, kad anglų kalba daro nemenką įtaką kitoms kalboms ir daugelio valstybių lingvistai ir kalbininkai stebi savo šalių nacionalinėje kalboje vykstančius pokyčius bei remiantis tuo formuoja kalbos politiką. Kadangi su interneto atsiradimu bendravimas tarp įvairių šalių ir kultūrų tapo

įprastenis ir dažnesnis, pasauliniu mastu daug dėmesio skiriama būtent elektroninio diskurso tyrimams. Kaip darbe jau buvo minėta, elektroninis diskursas įvairiose internetinėse situacijose skiriasi priklausomai nuo to, kas jį kuria, kokioje termėje ir kaip vyksta bendravimas. Iš vienos pusės, nuolat atsiranda poreikis kalbą pritaikyti prie naujų internetinių situacijų. Iš kitos pusės, interneto vartotojai turi platų pasirinkimą realizuoti savo lingvistinius sugebėjimus ir siekius, pasirinkdami skirtingas kalbines situacijas: rinktis interaktyvų keitimąsi pranešimais, kai nori greitai pasikeisti informacija ir būti negirdimas, tinklaraštį, kaip nori pasidalinti mintimis ar patirtimi, žiniatinklį, kai ieško informacijos.

Elektroninio diskurso kūrėjai bendraudami internetinėje erdvėje iš tiesų gali pasijusti kūrėjais. Jų kuriamas turinys dažniausiai netaisomas (išimtis – diskusijų forumai, kurių administratoriai gali uždaryti temą arba uždrausti dalyvauti diskusijoje), tad internautų kalba atspindi individualumą, savitą stilių. Kompiuterių ir interneto galimybės leidžia rašomą tekstą pajvairinti „šypsėnėlėmis“ ir „veidukais“, kurti naujus žodžius, vartoti kelias kalbas vienu metu, ieškoti naujų rašymo stilių galimybių. Tai įdomu ne tik rašančiajam, bet ir skaitytojui. Vis dėlto yra kita šios situacijos pusė.

Kaip jau aptarta anksčiau, rašymo taisyklių nebuvimas internete, klaidų toleravimas, gali turėti neigiamos įtakos vartotojo kalbai, sumažinti jo raštingumo lygį. Nejausdami poreikio taisyklingai rašyti (internetė tai nebūtina), internautai gali šią patirtį perkelti į kasdieninę kalbą, mokyklą, darbą. Dažnas anglišų žodžių vartojimas ir jų pritaikymas nacionalinės kalbos sistemai, ilgainiui gali turėti ilgalaikį neigiamą poveikį kalbos struktūrai. Naujų terminų, realių įvardijimui „pasiskolinami“ angliški terminai, gali išstumti tam tikrus nacionalinės kalbos domenus. Blogiausiu atveju nacionalinė kalba gali išnykti, kaip D. Graddol teigimu atsitinka beveik kiekvieną savaitę. Interneto vartotojų sąmoningumas kalbos klausimais ir valstybinės kalbos politikos planuotojų atidus darbas rūpinantis kalbos išsaugojimu yra pagrindiniai faktoriai, nulemiantys, ar anglų kalbos įtaka pasireiškia teigiamu ar neigiamu pavidalu.

2. KALBOS POLITIKA ANGLŲ KALBOS ATŽVILGIU

Anglų kalbos globalumas ir dominavimas suformavo tam tikrą kalbos politiką anglų kalbos atžvilgiu pasaulyje. Pagrindines dvi priešiškas nuostatas atspindi anglų kalbos sklidimo paradigma ir kalbos ekologijos paradigma, kurios bus atskleidžiamos kituose poskyriuose. Esama ir alternatyvių požiūrių kalbos politikoje, pavyzdžiui, postmodernus požiūris, kurio šalininkai abejoja, ar kalba, būdama tik bendravimo instrumentu, išvis gali būti planuojama.

2.1. Anglų kalbos plitimas pasaulyje

Anglų kalbos globalumą pasaulyje lėmė keletas priežasčių. Pirmiausiai, dėl istoriškai susiklosčiusių aplinkybių, dėl angliškai kalbančių šalių ekonominio klestėjimo, kolonijinio plėtimosi, padaugėjo šią kalbą vartojančių žmonių. Antra, šį kalbos plitimą paskatino ir globalizacija, kuri apėmė ne tik ekonomiką, tačiau ir kultūrą, kalbą. Dar viena priežastis buvo spartus informacinių technologijų vystymasis angliakalbėse šalyse, o ypač 20 a. pabaigoje atsiradęs internetas. Anglų kalba vadinama globalia kalba, nežiūrint to, jog pasauliniame kalbų kontekste ši kalba nėra pati didžiausia: žmonių skaičius, kuriems anglų kalba yra gimtoji kalba arba antroji išmokta kalba, nėra gausiausias. Tokias kalbas kaip kinų, ispanų, arabų vartoja kur kas daugiau žmonių. Tačiau dabar pasaulyje anglų kalbą kaip savo antrąją kalbą naudoja 375 milijonai žmonių, o jos mokosi apie 750 milijonų (British Council duomenimis). Tai reiškia, kad angliškai kalba daugiau žmonių, kuriems ši kalba nėra gimtoji, negu tų, kuriems anglų kalba yra gimtoji.

Anglų kalbos plitimas susijęs su dalies kalbų išnykimu. D. Crystal nuomone, kalbų išnykimas yra įprastas reiškinys, tačiau jo nuomone, dabar pasaulyje vyksta didžiulio masto kalbų išmirimas: maždaug kas savaitę pasaulyje išnyksta po kalbą.

Analizuodami anglų kalbos statusą pasaulyje, lingvistai ir mokslininkai anglų kalbą visada įvardija kaip verslo, technologijų, tarptautinio bendravimo *lingua franca*. Atkreiptinas dėmesys, kad šis terminas nebuvo sukurtas būtent anglų kalbos dominavimui tam tikroje srityje įvardinti. Pasaulio istorijoje ne viena kalba mėgavosi *lingua franca* statusu: lotynų, prancūzų, vokiečių, net rusų. Bet kuri kalba gali tapti *lingua franca*, jei tam tikroje situacijoje ji yra dominuojanti tam tikros grupės žmonių bendravimo kalba.

Anglų kalbos plitimas pasaulyje glaudžiai susijęs su terminu „lingvistinis imperializmas“, kurį lingvistas R. Phillipson charakterizavo kaip „anglų kalbos dominavimo pasireiškimą ir išlaikymą per atsirandančią ir nuolat kintančią struktūrinę bei kultūrinę nelygybę tarp anglų ir kitų

kalbų“ (Phillipson, 1992). Lingvisto Knowles teigimu, „kalbos imperializmas apima dominuojančios kalbos perdavimą kitoms tautoms“ (Jambor, 2007). Perdavimas iš esmės yra jėgos demonstravimas – tradiciškai karinės jėgos, tačiau moderniam pasaulyje ekonominės galios, – o dominuojanti kultūra perduodama kartu su kalba. Kaip teigia Knowles, atsižvelgiant į dominuojančios jėgos ir kultūros prestižą, tariamas vertes – dominuojanti kalba esanti gražesnė ar lengviau išmokstama, – dominuojančios kalbos perdavimas būna ne primestas, o pareikalautas tą dominuojančią kalbą priimančių tautų.

Analizuojant lingvistinį imperializmą, verta pasidomėti, kaip tam tikra kalba paplinta. Įvairius faktorius, lemiančius vienos ar kitos kalbos paplitimą, lingvistas Lewis sugrupavo į keturias grupes:

- kalbos nuostatos (pastangos išlaikyti kalbą, kuriai kyla grėsmė, vietinės kalbos funkcijų apribojimas);
- tarpgrupinė sąveika (geografinis atstumas, užkariavimas, kolonizacija);
- modernizacija (ekonominio vystymosi intensyvumas, urbanizacija, vietinių resursų išorinė eksploatacija);
- su kalba susijusios politinės teorijos bei religinės ir kultūrinės charakteristikos (ypatingai tarp plintančiosios kalbos ir kitų kalbų kontakto su ja) (Phillipson, 1992).

Terminas „lingvistinis imperializmas“ dažniausiai vartojamas kalbant apie kolonijines valstybes ir jų dominuojančios kalbos daromą neigiamą įtaką vietinėms kalboms, siekiama paaiškinti, kaip „buvusių ir esamų imperijų, daugiausia Jungtinių Valstijų, Anglijos ir Prancūzijos, kalbos buvo skatinamos buvusiose kolonijose per ekonominį, politinį, socialinį, kultūrinį ir mokymo dominavimo ir išnaudojimo procesą, turintį niokojantį efektą vietinėms kalboms“ (Ricento, 2006). Dabartiniame laikmetyje taip pat galima kalbėti apie anglų kalbos lingvistinį imperializmą, įvertinant tai, kad dažnai anglų kalba priimama kaip *lingua franca*; jai suteikiamos privilegijuotos kalbos statusas įvairiose tarptautinėse institucijose bei organizacijose; tarptautiniuose forumuose ar verslo pasaulio susitikimuose anglų kalbos naudojimas yra tasi neginčijama duotybė ir tokiu būdu neanglakalbiai patiria neteisybę kalbos atžvilgiu, nes turi bendrauti ir reikšti mintis ne savo gimtąja kalba. Taip pat svarstyti, ar JAV galima laikyti naują imperiją, primetančią anglų kalbos vartojimą kitoms pasaulio tautoms, prisimenant JAV prezidento Bušo II administracijos pasisakymus apie JAV „teisę ir pareigą“ priskirti kitoms tautoms amerikietiškas vertybes globaliu mastu (Ricento, 2006).

Lingvistinio imperializmo situacija visada apima dominuojančią kalbą (angl. *dominant language*) ir užvaldytą kalbą (angl. *dominated language*), kur dominuojanti kalba yra laiminčioji pusė.

Lingvistinis imperializmas taip pat glaudžiai siejasi su komunikaciniu, mokymo, moksliniu, kultūriniu imperializmu. Apie bet kurį imperializmo aspektą gali būti kalbama tik imant domėn visa apimantį imperializmą.

Nagrinėjant kalbos politiką lingvistinio imperializmo atžvilgiu, R. Phillipson teigia, kad kalbos politika čia dvikryptė: iš viršaus – žemyn daromas spaudimas išlaikyti nacionalinių kalbų poziciją, iš apačios – aukštyn spaudimas užtikrinti lingvistinę įvairovę ir kalbos teisių įgyvendinimas.

Viena iš lingvistinio imperializmo pasekmių: dominuojanti kalba „suvalgo“ užvaldytąją kalbą. Šį terminą lingvistas L.J. Calvet įvardijo kaip lingvistinį kanibalizmą (angl. linguistic cannibalism = glottophagie). Savo knygoje „La guerre des langues et les politiques linguistiques“ autorius pristato socialinį tyrimą, iliustruojantį sėkmingo pasipriešinimo lingvistiniam imperializmui atvejį – šuarų kalbos atvejį Ekvadore. Šuarai, Calvet teigimu, yra vienintelė vietinė Lotynų Amerikos grupė, kuriai pavyko savo kalbą ir kultūrą integruoti į švietimą ir gyventojus mokyti dviem kalbomis – šuarų ir ispanų. Šis atvejis demonstruoja, jog užvaldytoji grupė gali išsivaduoti nuo dominuojančios kalbos lingvistinių ir edukacinių normų ir gali tobulinti savo kalbą bei užtikrinti jos perdavimą iš vienos kartos kitai kartai (Phillipson, 1992).

Su lingvistiniu imperializmu R. Phillipson sieja ir terminą anglocentrizmas, kuris išvestas kaip analogas iš termino etnocentrizmas ir nurodo, jog asmuo apie kitas kultūras sprendžia remiantis savo paties kultūros standartais. Tokiu būdu anglų kalba arba „pažadas, kurį anglų kalba pateikia“ tampa norma, pagal kurią turi būti matuojamas kitos kalbos gyvumas ar vartojimas (Phillipson, 1992).

Lingvistinio imperializmo kritikai teigia, jog ne anglų kalba, bet galingos ekonominės ir politinės jėgos šalių, kurios su ja susijusios, yra kaltos dėl kitų kalbų išnykimo. D. Crystal remia anglų kalbos „nekaltumą“ teigdamas, kad „puolamas ne tas objektas“ ir neatsižvelgiama į svarbesnius ekonominius klausimus (Jambor, 2007). Šio autoriaus nuomone, anglų kalba taip plačiai įsitvirtinusi pasaulyje, jog nei viena tauta negali būti jos „savininkė“. Būdama tokia įvairi ir vartojama tiek daug šalių, anglų kalba paprasčiausiai negali turėti imperialistinių bruožų. Neginčytina tai, jog anglų kalba yra įgijusi įtakingą tarptautinį statusą.

Apibendrinant galima teigti, kad kolonijiniais laikais prasidėjęs lingvistinis imperializmas tęsiasi ir šiandien, tačiau dabar dažniausiai kalbama būtent apie anglų kalbos lingvistinį imperializmą. Dominuojančios ir užvaldytosios kalbos santykiuose visada laimi dominuojanti kalba, tačiau pasitaiko atvejų, kai tam tikrai kalbai pavyksta išvengti kitos kalbos lingvistinio imperializmo. Nei vienas imperializmo aspektas – lingvistinis, kultūrinis ar medijos – negali būti nagrinėjamas atskirai nuo imperializmo kaip visa apimančio reiškinio.

2.2. Kalbos politika anglų kalbos atžvilgiu

Įvertinant anglų kalbos globalų paplitimą pasaulyje bei šios kalbos įtaką kitoms pasaulio kalboms, svarbi tampa kalbos politika anglų kalbos atžvilgiu. Įvairūs autoriai skirtingai apibrėžia šį terminą bei su juo susijusias sąvokas. Anot Phillipson ir Skutnabb-Kangas, kalbos politika yra terminas, apibrėžiantis su kalbų teisėmis ir prieinamumu susijusius sprendimus bei nustatantis atskirų kalbų ir kalbų variantų vaidmenis ir funkcijas tam tikroje valstybėje. Šie autoriai atskirai apibėžia kalbos planavimą ir kalbos teisės aktus. Jų teigimu, tradiciškai kalbos planavimas apima *statuso* (visuomenei ir jos nuostatomis daromas poveikis), *korpuso* (planavimas, kurio objektas būna pati kalba, jos vartoseną) ir žodžių įsigijimo planavimą. Statuso ir korpuso terminai paaiškinti remiantis L. Vaicekauskienės monografija (Vaicekauskienė, 2007, p. 85). Kalbos teisės aktai apima nuostatus valstybiniame ir ikivalstybiniame lygmenyje, kurie apibrėžia kalbos politikos įgyvendinimą (Phillipson, Skutnabb-Kangas, 1996).

Profesorius R. Cooper kalbos planavimu vadina kryptingas pastangas paveikti kitų žmonių kalbinę elgseną kalbos mokymosi, struktūros ar funkcionavimo požiūriu ir teigia, kad „terminas kalbos politika <...> vartojamas siauresne kalbos planavimo pakraipos reikšme“ (cit. iš Vaicekauskienė, 2007). Vieni autoriai terminus „kalbos politika“ ir „kalbos planavimas“ vartotoja kaip sinonimus, kiti – atskirai apibrėžia kiekvieno iš jų reikšmę. Šiame darbe į kalbos politiką ir kalbos planavimą bus žiūrima kaip į sinoniminius terminus, remiantis mokslininkės L. Vaicekauskienės tokiu pat pasirinkimu analizuojant lietuvių kalbos svetimžodžių politiką.

L. Vaicekauskienė atskleidė kalbos politikos sampratą, kurios sudedamosios dalys yra:

- Variantiškos kalbos vartoseną
- Kalbos vartotojų kalbinės nuostatos – jų veikiami jie renkasi vieną ar kitą variantą
- Kalbos politikų siekis vartoseną pakeisti norminant tuos variantus (L. Vaicekauskienė, 2007, p. 85).

Kaip teigia kalbininkė, kalbos planavime kalbos korpusas (pati kalba) atskiriamas nuo kalbos statuso (nuostatos) ir juos abu sudėtinga paveikti.

Kalbos politikos pasirinkimas labai svarbus užsienio kalbų mokyme (kai dėl ekonominių priežasčių pastebimas nacionalinis interesas mokytis užsienio kalbų), sociopolitinėse srityse – vietinių kultūrų išlaikyme, žmogaus teisių skatinime, nacionalinės ir oficialios kalbos pasirinkime tam tikroje valstybėje. Autorius T. Ricento išskiria ir kitus aspektus bei sritis, kur kalbos politika vaidina svarbų vaidmenį: tautinių mažumų teisės ir lingvistinių mažumų mokymas, lingvistinės žmonių teisės, ženklų kalbos, tautinis identitetas (Ricento, 2006).

Tam tikroje valstybėje kalbos politiką lemia valstybės ideologija, valstybėje gyvenančių žmonių vartojamai kalbai suteiktas statusas, įvairios istorinės aplinkybės.

Lingvistų Phillipson ir Skutnabb-Kangas nuomone, kalbos politika formuojama pavieniai ir tik tam tikrais tikslais. Jų supratimu, kalbos politikos problemoms geriau spręsti šalyje turėtų apsijungti politiniai ir akademiniai interesai (Phillipson, Skutnabb-Kangas, 1996). Pabrėžtina tai, jog būtent naujų technologijų sklaida, įvairiausių pasaulio piliečių aktyvus bendravimas internetinėje erdvėje gali paskatinti tam tikros valstybės lingvistus bei kalbos politikus skirti daugiau dėmesio kalbos politikos klausimams. Europos Sąjungoje, į kurios sudėtį dabar įeina 27 Europos valstybės ir yra naudojamos 23 oficialios kalbos, kalbos politika egzistuoja valstybiniame ir viršvalstybiniame lygmenyse, tačiau „pastebimas nenuoseklumas suvienodinant kultūrinius ir ekonominius dalykus iš vienos pusės ir deklaruojant pagarbą skirtingų valstybių narių savitumui bei lingvistiniam paveldui iš kitos pusės“ (Phillipson, Skutnabb-Kangas, 1996, p. 443).

T. Ricento daro išvadą, kad kalbos politikos pasirinkimas teoriniame lygmenyje lemia praktinę kalbos politikos pusę.

Japonų mokslininkas Y. Tsuda išskyrė dvi kalbos politikos paradigmas anglų kalbos atžvilgiu: *anglų kalbos sklidimo paradigmą* ir *kalbos ekologijos paradigmą*, kurios išsamiau bus išanalizuotos tolesniuose skyriuose (Phillipson, Skutnabb-Kangas, 1996). Įvairūs lingvistai yra išskyrę ir kitus požiūrius, iš kurių du – lingvistinis imperializmas ir postmodernus požiūris kalbos politikoje – taip pat analizuojami šiame darbe.

2.2.1. Anglų kalbos sklidimo paradigma

Anglų kalbos sklidimo paradigma (angl. *Diffusion-of-English Paradigm*) charakterizuojama „triumfuojančio kapitalizmo, jo mokslo bei technologijų ir vienakalbio požiūrio į modernizaciją ir internacionalizaciją“ (Phillipson, Skutnabb-Kangas, 1996, p. 429).

Kai lingvistiniai resursai skiriami vienai kalbai, ta kalba garbinama ir išaukštinama niekinant ir paverčiant kitas kalbas nematomomis, kalbos politika yra vienakalbė. Čia susiduriama su dominuojančios ir užvaldytosios kalbų santykiais, kur dominuojanti kalba visada turės pranašumą. Tokia kalbos politika, kai tautinė valstybė išreiškia poziciją, jog valstybė turi stiprų ryšį tik su viena kalba, vyrauja paskutinius du šimtmečius.

Anglų kalbos sklidimo paradigma arba vienakalbė kalbos politika charakterizuojama šiais Y. Tsuda išskirtais principais:

- kapitalizmas
- mokslas ir technologijos

- modernizacija
- vienkalbystė
- ideologinė globalizacija ir internacionalizacija
- transnacionalizacija
- amerikonizacija ir pasaulio kultūros suvienodinimas
- lingvistinis, kultūrinis ir žiniasklaidos imperializmas (Phillipson, Skutnabb-Kangas, 1996, p. 436).

Remiantis R. Phillipson ir T. Skutnabb-Kangas, anglų kalbos plitimas pasaulyje neatsiejamas nuo kapitalizmo bei su juo susijusių mokslo ir technologijų. Vienkalbystės principas nurodo, jog didžiųjų pasaulio kalbų plėtimas turi įtaką kitų kalbų ir kultūrų keitimuisi.

Anglų kalbos išplitimas susijęs su globalizacija. Globalizacija apskritai reiškia įvairovės netekimą ir vienodumo išibrovimą į tam tikrą sritį. Tačiau egzistuoja ir nuomonė, kad iš tiesų vykstantis procesas yra amerikonizacija, kuri pastaraisiais metais pristatoma kaip globalizacija. Anot Bourdieu, ši „globalizacija“ tarnauja tarsi slaptažodis ar devizas, tačiau po savim kaip po kauke slepia ekonominių ir politinių dominuojančių jėgų, pirmiausiai JAV, siekį suvienodinti tam tikrus interesus ir tradiciją, pristatant kaip normą ir duotybę bei stengiantis visame pasaulyje naudoti ekonominį ir kultūrinį modelį (Ricento, 2006). Pastaruosius dešimtmečius globalizacijos tema akcentuojama ne tik ekonomikoje, tačiau išskiriama ir lingvistinė globalizacija. Didėjantis anglų kalbos vartotojų ar šią kalbą besimokančiųjų skaičius ir jos pasiekiamumas pasauliniu mastu leidžia anglų kalbą apibūdinti kaip globalią kalbą. Didžiulis šios kalbos paplitimas visame pasaulyje sietinas ir su kultūriniu praradimu. UNESCO paskaičiavimais, gana netolimoje ateityje dėl anglų kalbos įtakos nustos egzistuoti maždaug 3000 kalbų, kas sudaro apie pusę iš dabar pasaulyje esančių kalbų (Sonntag, 2003). Tarp pagrindinių „kaltininkų“ dėl lingvistinio (o tuo pačiu ir kultūrinio) imperializmo Skutnabb-Kangas ir Phillipson įvardija formalų mokymą bei masinę žiniasklaidą, už kurių makro-lygmenyje stovi ekonominiai ir politiniai veikėjai (Hjarvard, 2004).

Turint omeny, kad anglų kalba yra dominuojanti kalba Jungtinėse Amerikos Valstijose, Jungtinėse Tautose, Pasaulio banke, Tarptautiniame valiutos fonde bei kitose pasaulinėse organizacijose, Phillipson ir Skutnabb-Kangas kelia klausimą, ar anglų kalbos plitimas kitų kalbų sąskaita iš esmės yra suderinamas su visų pasaulio gyventojų žmogaus teisių propagavimu ir apsauga (Phillipson, Skutnabb-Kangas, 1996). Teisė žmogui naudoti ir mokytis savo gimtosios kalbos prilyginama teisei rinktis religiją. Žmogaus teisės netenka prasmės, jei jos netaikomos visų pasaulio kalbų kalbantiesiems.

2.2.2. Kalbos ekologijos paradigma

Kalbos ekologijos paradigma (angl. *Ecology-of-Language Paradigm*) apima „lingvistinės įvairovės formavimą pasauliniu mastu, daugiakalbiškumo ir užsienio kalbų mokymo skatinimą, lingvistinių žmogaus teisių suteikimą visų kalbų kalbėtojams“ (Phillipson, Skutnabb-Kangas, 1996, p. 429).

Remiantis lingvistu E. Haugen, kalbos ekologija apibrėžiama kaip bet kurios kalbos ir jos aplinkos sąveikų tyrinėjimas. Jo teigimu, taip kaip „gamtosauga yra „judėjimas už aplinkos sanitariją“, taip ir kalbos ekologija turėtų rūpintis kalbų ugdymu ir išsaugojimu“ (Phillipson, Skutnabb-Kangas, 1996). Su kalbos ekologija siejamas naujų kalbų mokymas, o, anot lingvisto Mühlhäusler, kalbų mokymasis turi didelę reikšmę, nes mokantis kalbą „į egzistuojančią kalbos ekologiją įvedama nauja kalba“ (Phillipson, Skutnabb-Kangas, 1996). Kalbų mokymas neturi tarnauti lingvistinio imperializmo tikslams, tačiau tokių kalbų kaip anglų, prancūzų, kiniečių plitimas pasaulyje neprives prie socialinio teisingumo.

Pagrindinius principus, kuriais remiantis charakterizuojama kalbos ekologijos paradigma, apibrėžė Tsuda:

1. žmogaus teisių perspektyvos
2. lygybė komunikacijoje
3. daugiakalbystė
4. kalbų ir kultūrų išlaikymas
5. tautinio suvereniteto apsaugojimas
6. užsienio kalbos mokymo skatinimas (Phillipson, Skutnabb-Kangas, 1996, p. 436).

Kalbant apie principų įgyvendinimą, matyti, jog vykdant didžiulę biurokratinę veiklą, ES institucijose sunku įgyvendinti lygybės komunikacijoje ir daugiakalbiškumo principus. Panaši situacija ir kitose organizacijose, tarkim, NAFTA, kur dėl savo prestižo ir dominuojančios pozicijos versle, moksle, kultūroje anglų kalba bus dominuojanti prancūzų ir ispanų kalbų atžvilgiu (Phillipson, Skutnabb-Kangas, 1996).

2.2.3. Alternatyvus požiūris: postmodernus požiūris kalbos politikoje

Postmodernaus požiūrio atstovai problematišku laiko patį kalbos, kaip fiksuoto kodo, apibrėžimą. „Kalba yra ne tiek duota ontologinė sistema, atkuriamą vartosenoje, kiek pačios vartosenos produktas“ (Vaičekauskienė, 2009). Postmodernistų teigimu, egzistuoja ne tiek kalbos, kiek diskursai, kuriais gali dalintis įvairios persidengiančios kalbėtojų bendruomenės. Jų

supratimu, labiau turėtų būti kalbama ne apie anglų kalbą, bet apie „anglų kalbas“, kurios yra „hibridai, atspindintys sudėtingą skolinimosi, maišymosi su kitomis kalbos įvairovėmis (arba diskursais) procesą“ (Ricento, 2006). Postmodernus požiūris į kalbos politiką siūlo nebepalaikyti mito, jog kalbos egzistuoja kaip su kilme, teritorija, tauta susietos sistemos, tačiau vystyti požiūrį, kai į kalbą žiūrima kaip į atsirandančias socialines sąveikas. Tokiu būdu abejotina tampa ir pati sąvoka, kad kalbos gali būti planuojamos.

Kalbų kontaktai duoda dvejopą rezultatą: kalbos pasikeitimą, vedantį į domenų (kalbų sričių) praradimą, arba kalbos pasisavinimą/ pritaikymą dėl socialinio pasikeitimo. Kalbėdamas apie postmodernizmą ir kalbos politiką, lingvistas A. Pennycook analizuoja šiuos klausimus: kaip veikia galia santykyje su tautine valstybe, ir ypač, kaip per kalbą pasiekiamas valdymas; jis skatina permąstyti kalbos ontologiją kaip kolonijini/ modernistini konstrukta; iškelia klausimus apie „didžiuosius pasakojimus“ arba visa apimančią imperializmo epistemologiją, kalbų teises, kalbų prieinamumą; nurodo vietinius kalbų supratimo ir kalbų politikos būdus (Ricento, 2006). A. Pennycook kritikuoja lingvistinį imperializmą kaip „neo-kolonijinę struktūrą, kuri gąsdina pasaulį su dominuojančiu objektu – anglų kalba“, o lingvistinės teisės tuo tarpu yra „pasaulinė panacėja įvairovės išlaikymui“. (Ricento, 2006). Jis teigia, kad „ir „anglų kalbos sklidimo“ (arba kalbinio imperializmo), ir „kalbos ekologijos“ (arba kalbų teisių) paradigmos yra tokie didieji pasakojimai, tik vienas yra konservatyvus, o kitas emancipacinis. Anglų kalbos sklidimo požiūrio problema – jo pagrindą sudaranti tradicinė „visa arba nieko“ tapatybės samprata“ (Nevinskaitė, 2009). Svarbus yra tapatybės ir kalbos santykio nagrinėjimas. Anot A. Pennycook, žmogus tapatybę išreiškia žodžiais (labiau negu tapatybė būtų atspindėta kalboje), o kalbos taip pat išreiškiamos žodžiais, tad čia reikia suprasti ne kaip viena ar kita kalba veikia žmones, bet kaip žmonės savo per savo veiksmus, norus, aktus prisideda prie kalbos efektų kūrimo (Ricento, 2006). „Kalbinė tapatybė neturėtų būti siejama vien su etninėmis, teritorinėmis ar valstybinėmis ribomis, o nuo „visuomenės kalbotyros“ turi būti pereinama prie „kontaktų kalbotyros“ (Vaičekauskienė, 2009).

Postmodernus požiūris apie kalbos politiką ir planavimą skatina persvarstyti socialines, ekonomines ir politines kategorijas. Į kalbos politiką negalima žiūrėti tik kaip į tam tikrų kodų, vadinamų „kalbomis“, vartojimą.

A. Pennycook „siūlo ne vertinti įvairių kalbų vartojimą kaip kalbinio imperializmo apraišką ar kalbos politikos reguliavimo objektą, bet tiesiog nagrinėti, kaip skirtingos kalbos yra vartojamos siekiant įvairių komunikacinių tikslų“ (cit. iš Nevinskaitė, 2009).

2.4. Anglų kalbos įtaka lietuvių kalbai

2.4.1. Tyrimų apžvalga

Nors pasauliniu mastu lingvistai garsiai skelbia anglų kalbos įtaką kitoms kalboms, analizuojant kalbinę situaciją Lietuvoje nereikia pamiršti, kad šalis nepriklausomybę atgavo vos prieš porą dešimtmečių ir per šį laikotarpį rusų kalbos įtaka jei ir sumažėjo, tai tikrai neišnyko. Tiesiog atsivėrusios sienos tarp valstybių, o ypač internetinės erdvės „besienis režimas“ davė pagrindą pajusti dar vienos kalbos – anglų – įtaką lietuvių kalbai. Vis dėlto viešosiose diskusijose tebėra aktualus rusų kalbos įtakos lietuvių kalbai klausimas. Ramonaitės, Maliukevičiaus ir Degučio atlikto tyrimo išvadose nurodoma, jog „Lietuva patenka į Rusijos, o ne į Vakarų informacinę erdvę visų pirma todėl, kad absoliuti dauguma Lietuvos gyventojų moka ar bent supranta rusų kalbą, o angliškai moka tik 17 proc. gyventojų (Nevinskaitė, 2009b).

Kalbininkai (pvz., P. Kniūkšta, 2007) akcentuoja, kad Vakarų kalbų svetimžodžiai plinta beveik be pasipriešinimo, kadangi jų atėjimas nesusijęs su priespauda ir prievarta. Tai reiškia, kad nors kalbininkai ir dalis visuomenės rūpinasi lietuvių kalbos išsaugojimu bei kalbos gryninimu, kita visuomenės dalis, o ypač jaunimo subkultūra, gausiai vartos anglų kalbos žodžius kasdieninėje kalboje, nesusimąstydami apie galimas pasekmes.

Kalbos specialistams nauja terpė būtų nagrinėti, kaip naujųjų komunikacijos technologijų naudojimas veikia kalbą, ypač jaunimo, tačiau rimtų tyrimų trūksta (Vladarskienė, 2008). Vis dėlto Lietuvoje atlikta tyrimų, susijusių su interneto rašytine kalba, tarkim, A. Ryklienė nagrinėjo internetinio diskurso kalbą, o kalbininkė R. Miliūnaitė atliko tinklaraščių tyrimą. A. Ryklienės tyrimas gali būti laikomas neoficialiosios lietuvių kalbos tyrimu ir pateikė išsamių duomenų apie naują kalbos atmainą – elektroninį diskursą. Pasak R. Miliūnaitės, tinklaraščiai labai populiarūs ir paplitę, o juose naudojama laisvojo stiliaus (tikrinė) rašytinė kalba neabejotinai turės poveikį bendrinei lietuvių kalbai, jos normoms. Autorė linkusi į tinklaraščių kalbą žiūrėti „kaip į realiąją vartoseną, kurioje matyti ir nauji polinkiai, ir bendrinės kalbos kodifikacijos palaikymo arba jos korekcijos galimybė“ (R. Miliūnaitė, 2008b). Tinklaraščių kalboje gerai matosi, kaip prigyja oficialiai teikiami naujadarai ir jei jie vartojami natūraliai, galima teigti, jog naujadarai priimami. Kaip nurodo autorė, tinklaraščiuose stengiamasi nevartoti „švepluojančios“ kalbos – „patys tinklaraštininkai sąmoningai stengiasi reguliuoti vartoseną, skatindami rašyti lietuviškomis raidėmis“ (R. Miliūnaitė, 2008b).

Vienas didžiausių pastarojo meto tyrimų yra kolektyvinė monografija „Miestai ir kalbos“. Tyrimo rezultatai parodė, jog didieji Lietuvos miestai yra daugiakalbiai, patvirtino anglų kalbos,

kaip prestižinės kalbos, statusą, o tuo pačiu atskleidė, jog grėsmės lietuvių kalbos prestižui neįžvelgta. Tyrimo autoriai priėjo prie išvados, kad daugiakalbystė Lietuvos didžiuosiuose miestuose turi būti puoselėjama, tačiau ne mažiau svarbu skatinti teigiamas kalbines nuostatas ir toleranciją kitų kalbų atžvilgiu.

Kalbininkės G. Žalkauskaitės atliktas tyrimas apie lietuviškų raidžių rašymą elektroniniuose laiškuose parodė, jog tik penktadalis apklaustųjų internetinėje erdvėje (būtent rašydami elektroninius laiškus) visada naudoja lietuviškas raides (Žalkauskaitė, 2009). Tyrimas taip pat atskleidė, kad svarbiausia lietuviškų raidžių elektroniniuose laiškuose nerašymo priežastis yra teksto rinkimo sparta, kitos priežastys – techniniai trukdžiai, nepakankamas žmonių informavimas apie kompiuterių galimybes. Tyrimo autorė nurodo, kad teksto rašymas nenaudojant lietuviškų raidžių „yra, ko gero, labiausiai už privataus bendravimo ribų išeinantis ir bendrines kalbos normas pažeidžiantis interneto kalbos bruožas“ (Žalkauskaitė, 2009). Tikėtina, jog daug laiko praleidžiant prie kompiuterio ir nenaudojant lietuviškų raidžių nuolat, susiformuos tam tikras rašymo įprotis, kuris negiamai gali paveikti asmens raštingumą. Naujuosius lietuvių kalbos svetimžodžius išsamiai ištyrinėjo kalbininkė L. Vaicekauskienė. Autorė analizavo iš 1991-1997 m. Lietuvos lietuviškoje spaudoje vartotų naujųjų svetimžodžių sudarytą sąvadą, Lietuvių kalbos instituto svetimžodžių kartoteką, kuri apima 1992-1998 m. Lietuvoje vartotus svetimžodžius, asmeninį autorės sąvadą, apimantį 1994-1999 m. pagrindiniuose Lietuvos dienraščiuose vartotus naujuosius svetimžodžius, bei naujažodžių konkordansą, kuri sudaro 1991-1996 m. Vytauto Didžiojo universiteto lietuvių kalbos periodikos tekstyno žodžiai. Išvadas bei įvairių kalbininkų ir mokslininkų teorijas, jų pastebėjimus autorė pateikė kaip vientisą teorinį modelį tolimesniam kalbos planavimui. L. Vaicekauskienės požiūriu, kalbos politika Lietuvoje kartais linksta į lingvistinį purizmą, kalbininkų primetamas svetimų žodžių keitimas savais pakaitalais dažnai nebūna sėkmingas. Kalbininkės nuomone, būtina tyrinėti pasiskolintos leksikos poveikį kalbos domenams (kalbos vartosenos sritims) (Vaicekauskienė, 2007, p. 224).

Anot profesoriaus M. Castells, „mes gyvename drauge su medijomis ir per jas“ (M. Castells, 2005). Jo teigimu, pasaulyje vyraujantis elgsenos modelis, kai miestų žmonėms antra veikla po darbo yra medijų vartojimas, kas, beje, yra ir pagrindinė veikla namuose. Nors medijų žiūrėjimas ar klausymas yra sumišęs su kitomis veiklomis, tokiomis kaip valgymas, bendravimas su kitais žmonėmis, namų ruoša, galima manyti, jog „į sąmonę įsismelkiančių vaizdų bei garsų gausybė daro lemiamą poveikį socialinei elgsenai“ (Castells, 2005). Tuo tarpu Lietuvoje kompanijos TNS LT atlikto tyrimo duomenimis, lyginant 2009 m. ir 2010 m. žiemos duomenis, vidutinė naršymo internete per dieną trukmė pailgėjo nuo 2,7 val. iki 3 val. 2010 m. žiemą bent kartą per 6 mėnesius internetu naudojosi 58 proc. 15-74 metų amžiaus Lietuvos gyventojų, tai yra 7 procentiniais

punktais daugiau nei 2009 m. žiemą. 58,2 proc. internautų 2010 m. žiemą internetu naudojosi kasdien ir beveik 92 proc. – bent kartą į savaitę (TNS, 2010). Galima daryti išvadą, kad žiniasklaida ir jos turinys daro poveikį ir žmonių kalbai. Tyrimą apie anglų kalbos poveikį lietuvių kalbai per televizijos reklamas atliko L. Vaicekauskienė. Kalbininkė daro išvadą, jog „anglų kalba veikia socialinę šiuolaikinio vartotojo psichologiją ir atlieka simbolinį vaidmenį“ (Vaicekauskienė, 2009). Reklamose angliški žodžiai bei produktų pavadinimai tikslingai nutaikomi į jauną, modernų, anglų kalbą mokantį žmogų, taip patvirtinant teiginį, jog ši kalba populiariesnė tarp išsilavinusių, jaunų, aktyvių žmonių.

Ir kalbininkai, ir visuomenė turi viziją, jog turėtų egzistuoti elitinė lietuvių kalba, kuri būtų tarsi siekiamybė, o ja kalbantys žmonės būtų pavyzdžiu kitiems. Deja, kasdieniniame gyvenime, ypač politikų ir žurnalistų kalba vis labiau darosi panaši į buitinę, o ne elitinę kalbą. Kalbos paprastėjimo polinkius viešojoje erdvėje tyrė G. Tamaševičius. Tyrimu patvirtinta, kad viešojoje erdvėje vartojama kalba (pa)prastėja ir, kaip teigia autorius, tai vyksta daugiau siekiant įtaigos ir poveikio negu dėl kalbėtojų žemos kultūros ar kalbos normų neišmanymo. Žiniasklaida, konkrečiai, televizija, yra pirmoji ir svarbiausia erdvė, kurioje imta vartoti kasdienę šnekamąją kalbą, o iš čia atviras kelias į gausiai medijas vartojančių žmonių kalbos vartojimo įpročių keitimą.

Galima būtų apibendrinti, kad nors Lietuvoje daugiau žmonių moka rusų negu anglų kalbą, anglų kalbos įtaka dabar jaučiama labiau, o ir ji labiau aptariama tiek kalbininkų, tiek visuomenės. Anglų kalba gali lengvai paveikti lietuvių kalbą, nes anglų kalbai nesipriešinama, ji laikoma prestižine (Vaicekauskienė, 2010).

2.4.2. Kalbos politika Lietuvoje

Bėgant laikui, kalbos politikos problemos keičiasi: Lietuvai vėl tapus nepriklausoma, buvo „svarbu įtvirtinti lietuvių kalbą kaip valstybinę, dabar svarbu, kaip išsaugoti kalbos savitumą daugiakalbėje Europos Sąjungoje (Vladarskienė, 2008). Kaip nurodo L. Vaicekauskienė, kalbos politikoje nuo skolinių tyrimų, nagrinėtų praėjusiam dešimtmetyje, pereinama tyrinėjimų, siekiant paaiškinti anglų kalbos vartojimą vietoj tautinės kalbos tam tikrose srityse (Vaicekauskienė, 2009). Čia kalbininkė atkreipia dėmesį, jog anglų kalbos keliama grėsmė lietuvių kalbos leksikai, kai atsiranda nauji skoliniai, ir kalbos domenams – tam tikroms sritims, kuriose anglų kalba pakeičia lietuvių kalbos žodžius, yra du atskiri procesai. Remdamasi įvairių mokslininkų darbais, L. Vaicekauskienė teigia, kad šiais laikais svarbesnis yra kalbos domenų klausimas, o ne konkrečių svetimžodžių norminimas (Vaicekauskienė, 2009). Tam, kad kalba išliktų, ji turi būti vartojama, o ne gryninama. Kaip teigia lingvistas Davidsen-Nielsen, palankesnio visuomenės dėmesio susilaukia

būtent su domenų stiprinimu susijusios kalbos planuojamosios iniciatyvos, o ne leksikos purizmo skatinimas (Vaičekauskienė, 2009).

Siekiant apsaugoti lietuvių kalbą ir sumažinti kitų kalbų jai daromą įtaką, Lietuvoje vykdoma lietuvių kalbos politika. Lietuvoje Valstybinės kalbos įstatymas yra pagrindinis kalbos politikos dokumentas, kuris įtvirtina vienos valstybinės kalbos – lietuvių kalbos – statusą. Iš vienos pusės žiūrint, padaryta daug darbų tam, kad lietuvių kalba būtų apsaugota nuo kitų kalbų, pirmiausiai, anglų, įtakos: išleisti įstatymai, įkurtos specialios kalbos tvarkybos, priežiūros, valstybinės kalbos politikos vykdymo institucijos. Tačiau iš kitos pusės, yra nemažai problemų ir neišspręstų klausimų: tikslųjų mokslų specialistai savo mokslo tyrimus gali atlikti tik anglų kalba, aukštosiose mokyklose daugėja angliškai dėstomų disciplinų, didėja būrys specialistų, kurie nėra suinteresuoti savo srities terminologijos lietuvių kalba kūrimu; šalyje jaučiama priešprieša tarp visuomenės ir kalbininkų (Smetonienė, 2005). Lietuvoje taikomą kalbos politiką L. Grumadienė pavadino agitacine, kalbėdama apie tai, kad kalbininkų siūlomos kalbos pamokos ir patarimai yra sunkiai suprantami eiliniam skaitytojui, pateikti nepatraukliai, priekaištauja (Grumadienė, 2003). Ankstesniais metais kalbininkų atkakliai siūlyti netikę pakaitiniai lietuviški žodžiai vietoj angliškų, tarsi uždėjo spaudą, kad lietuvių kalbos specialistų siūlomi terminai visuomenei nepriimtini, todėl dažnai jaučiamas žmonių nusistatymas kalbos žinovų darbo atžvilgiu, manant, kad „kalbininkai savinasi kalbą, nesitaria su specialistais“ (Nevinskaitė, 2008), „kalbininkų mėginamos diegti taisyklės ir pamokymai neretai gerokai atitrūkę nuo tikrovės“ (Miliūnaitė, 2008).

Remdamasi kitų mokslininkų darbais, L. Vaičekauskienė pristato dvi prieštaringas kalbos politikos nuostatas: „kalba turi būti planuojama“ ir „kalba neturi būti planuojama“. Kitaip tariant, vieni lingvistai ir kalbos specialistai pasisako už kraštutinį purizmą, kiti už kalbinį liberalizmą (Vaičekauskienė, 2009). Lietuvoje visuomenė taip pat susiskirsčiusi į dvi grupes, kur vieni pritaria arba bent iš dalies pasisako už lietuvių kalbos priežiūrą, o kiti yra tos nuomonės, kad kalba turi vystytis natūraliai, neprižiūrima (Nevinskaitė, 2009a).

Kalbant apie kalbos planavimą, Cooper siūlo jį išplėsti ir įtraukti skolinimosi planavimą (angl. *acquisition planning*) (Phillipson, 1992). Lietuvių kalbos politikoje gyvuoja senos svetimžodžių norminimo tradicijos. Į lietuvių kalbą skoliniai ateina ir yra vartojami dėl tokių priežasčių:

- designatinių (naujoms realijoms ar sąvokoms įvardyti)
 - semantinių (reikšmės skirtumams išryškinti, niuansams išgauti, kai naujosios ir savo sąvokos turinys sutampa tik iš dalies)
 - stilistinių (kalbai pagyvinti)
 - sociopsicologinių (kitos kultūros išmanymui ir tapatinimuisi su ja demonstruoti)
- (Vaičekauskienė, 2009).

Svetimžodžius ir skolinius analizavusi L. Vaicekauskienė atkreipė dėmesį, kad jaunimo kalba, „gausi anglišku žodžių ir frazių, apskritai pasižyminti gimtosios ir anglų kalbos kaitaliojimu“ (Vaicekauskienė, 2009) neturėtų būti prilyginami bendrinei kalbai. Jauni žmonės taip išreiškia savo maištą, narystę tam tikrai grupei, o jaunimui būdingi svetimžodžiai iš jų kalbos pasitraukia, kai jauni žmonės tampa suaugę. Danų kalbininkas B. Preisler pastebi, kad „anglų kalba daro įtaką jaunimo kalbai, o šio kalbėjimo stilius ir žodynas veikia visos visuomenės – ypač žiniasklaidos ir reklamos kalbą“ (Vaicekauskienė, 2009).

Nėra tyrimų, nustatančių, koks svetimžodžių kiekis kalboje būtų laikytinas mažas ar didelis, o Lietuvoje išvis nėra skaičiuotas naujųjų svetimžodžių procentas vartosenoje. Kaip teigia L. Vaicekauskienė, kartais dėl ausiai neįprasto anglišku žodžių skambėjimo gali atrodyti, kad jų vartosenoje yra labai daug. Lyginant savų žodžių ir svetimžodžių kiekį kalboje, aiškiai matyti, kad svetimžodžių yra labai nedaug. Be to, tie svetimžodžiai, kurie vartojami retai, negali turėti didelio poveikio lietuvių kalbos sistemai. Didžiausią anglų kalbos poveikį rodo gausėjantys hibridiški vertiniai (Vaicekauskienė, 2009).

Lietuvių kalbos politiką analizavo ir užsienio kalbų specialistai, pavyzdžiui, J. Leclerc. Jo atlikta įvairių šalių kalbų politikos analizė parodė, kad lietuvių kalbų politika panaši į kaimyninių šalių – estų, latvių, tačiau tyrimas nepateikė duomenų dėl kalbų politikos kokybės. Pagal šį tyrimą, valstybinė kalba Lietuvoje turi aukštesnį statusą negu kitos šalyje pripažįstamos kalbos; lietuviai remia oficialiąją kalbą bei pripažįsta tautinių mažumų kalbas. Lietuvos kalbos politika tyrime buvo įvardinta kaip „diferencijuoto teisinio statuso politika“ (Kalėdienė, 2009).

Įvairiose šalyse kalbos politika planuojama vadovaujantis skirtingais motyvais, tarkim, Prancūzijoje labai svarbus tapatybės motyvas: didžiavimasis gimtąja kalba, tautinės tapatybės kūrimas, stiprinimas ir išsaugojimas, Didžiojoje Britanijoje – ideologijos motyvas, kuriuo siekiama stiprinti bendrinės kalbos mokymą mokyklose (Nevinskaitė, 2009a). Kalbant apie Lietuvos kalbos politikos motyvus, galima remtis L. Nevinskaitės atliktu tyrimu ir straipsniu. Anot autorės, nagrinėjant Lietuvos kalbos politikos motyvą, kuri atsispindi Valstybinės kalbos politikos gairėse, galima teigti, jog šalies kalbos politikos motyvai pirmiausiai siejasi su tautinės tapatybės įtvirtinimu ir kalbos apsauga (Nevinskaitė, 2009a).

Apibendrinant galima daryti išvadą, kad kalbos politikos taikymas lietuvių kalbos atžvilgiu turi būti gerai suplanuotas ir tinkamas dabartinei situacijai. Lietuvos atveju (kaip ir kitose postkomunistinėse valstybėse) gyventojai neįžvelgia anglų kalbos neigiamos įtakos lietuvių kalbai pirmiausiai todėl, kad ši kalba nebuvo primesta kaip anksčiau rusų kalba. Paskutiniaisiais dešimtmečiais (po Sovietų Sąjungos žlugimo) atsivėrę vartai į pasaulį, padidėjęs bendravimas su kitakalbėmis tautomis, lietuvių kalbos žodyną papildė svetimžodžiais, tad natūraliai kyla klausimas,

ar reikia siekti išlaikyti kalbos grynumą, ar leisti kalbai vystytis veikiamai išorinių veiksnių. Kalbos politikos specialistai su visuomenės pagalba gali rasti tinkamas priemones kalbos išsaugojimui. Lietuviams svarbu jų tapatybė, gimtoji kalba. Tą patvirtina ir Valstybinės kalbos politikos gairės, kuriose kaip kalbos politikos motyvas nurodoma tapatybė. Formuojant kalbos politiką šalyje, kalbininkai bei kalbos specialistai turėtų daugiau dėmesio skirti visuomenės informavimui, ieškoti patrauklesnių formų taisyklingos kalbos populiarinimui, vengti aiškinamojo tono.

3. LIETUVIŲ KALBOS FORUMUOSE TYRIMAS

Pirmoje šio darbo dalyje buvo nurodyti tradicinės ir internete vartojamos kalbos skirtumai, išskirtos įvairios bendravimo internetinėje erdvėje situacijos bei aprašyti šiose situacijose vartojamai kalbai būdingi požymiai. Paminėtina, jog toks prieštaringas Interneto kalbos požymis, kai interneto dalyvių „pokalbis“ vyksta susirašinėjant, o ne perduodamas žodžiu ir priimamas auditorijos, ankstyvaisiais tokios komunikacijos metais kai kurių etnometodologijos tradicijos pakraipos analitikų net nebuvo pripažįstamas kaip tinkamas studijų objektas. Kaip teigia S. C. Herring, šių mokslininkų nuomone, tokios rūšies „bendravimas“ geriausiu atveju galėjo būti Interneto kalbos metafora, bet ne tiesioginis apibūdinimas (Herring, 2007).

Šiais laikais bendravimas internete gali vykti ne tik susirašinėjant, tačiau ir žodžiu, naudojantis bendravimo programomis, tokiomis kaip „Skype“, tačiau šiame darbe apibrėžta analizuoti tik tokį bendravimą internete, kurio pagrindas yra rašytinis tekstas.

Atsižvelgiant į elektroninio diskurso mastą, šiame darbe apibrėžta analizuoti tik lietuviškuose diskusijų forumuose vartojamą lietuvių kalbą. Tyrimui pasirinkti du Lietuvoje populiari portalai „Supermama.lt“ ir „BITĖ plus“. Nors pirmasis portalas labiau skirtas tėvams, tačiau temų gausa ir jo populiarumas leidžia šį portalą priskirti prie universalių portalų. Portalas „BITĖ plus“ taip pat yra universalus portalas, pasižymintis forumų temų gausa – jame veikia 39 klubai, skirti įvairių temų aptarimui.

3.1. Tyrimo aprašymas

Pasirinktos darbo temos aktualumas grindžiamas tuo, kad prieš 20 metų Lietuvai atgavus nepriklausomybę, iki tol dešimtmečius jaustą rusų kalbos įtaką pakeitė susirūpinimas kitų pasaulio kalbų, pirmiausiai, anglų kalbos, įtakos didėjimu lietuvių kalbai. Tai ypač jaučiama postkomunistinėse šalyse, kur anglų kalba yra tarsi „karališkas kelias į demokratiją, rinkos ekonomiką ir žmogaus teises“ (Phillipson, Skutnab-Kangas, 1996), todėl ši kalba priimama noriai, nejaučiant vis labiau daromos jos įtakos vietinei tautinei kalbai. Lietuvoje anglų kalba ne tik laikoma prestižine kalba, ji taip pat atlieka ir pragmatinę funkciją. Angliški žodžiai, terminai vartojami mokslo, technologijų srityse, kai šių sričių specialistai neturi lietuviškų terminų atitikmenų arba kalbininkų pasiūlyti terminai yra neįprasti, nepriimtini. Susirūpinimą kelia tai, kad nesant savų terminų, per tam tikrą laiką svetimos kalbos žodžiai įsilieja į lietuvių kalbą ir bus priimti kaip savi. Elektroninio diskurso specifika taip pat gali turėti įtakos lietuvių kalbos keitimuisi

ilgalaikėje perspektyvoje. Anglų kalbos įtaka forumuose vartojamai lietuvių kalbai gali pasireikšti įvairiose konkrečiose lietuvių kalbos srityse: žodžių sandaroje, sakinio struktūroje, rašyboje, žodžių daryboje, vertalų, anglišku žodžių ar žodžių intarpų sakinyje vartojimu. Įvairiose internetinėse situacijose (diskusijų forumuose, žaidžiant virtulius žaidimus, naudojant socialinius tinklapius interaktyviam bendravimui) bendraujantiems žmonėms dėl skirtingų priežasčių patogu trumpinti žodžius, nenaudoti lietuviškų diakritinių ženklų; aptinkami kodų kaitos (angl. *code switching*) atvejai, kai rašant vartojami ir lietuviški, ir angliški žodžiai. Anglų kalbos įsiliejimas į lietuvių kalbą kai kuriems internautams tampa toks įprastas, jog jų internete rašomuose tekstuose sulietuvinti ir sugramatinti anglų kalbos žodžiai, lietuviškų raidžių ar raidžių junginių pakeitimas angliškomis raidėmis arba lietuvių kalbai nebūdingais raidžių junginiais, lietuvių kalbą ne tik pakeičia, tačiau ir išdanko. Internete vartojama kalba keičiasi, o šios kaitos poveikis tarsi vandens raibuliai į ežerą įmetus akmenį atsikartoja kitose srityse: verbaliniame bendravime, iš dalies žiniasklaidoje. Nuolatinė kalbos kaita yra suprantama ir priimtina. Problema yra ta, kad internete vartojamai kalbai „neuždėsi pavadėlio“ ir internautams nenustatysi taisyklių. Dar neaiškūs ilgalaikiai anglų kalbos įtakos lietuvių kalbai padariniai, tačiau neginčijama būtinybė įvertinti ir numatyti svetimų kalbos įtakos ribas, nustatyti sritis, kurios privalo išlikti kuo „lietuviškesnės“ tam, kad lietuvių kalba neprarastų savo autentiškumo, grožio. Toks ribų nustatymas būtų sprendimo raktas sprendžiant anglų kalbos įtakos lietuvių kalbai problemas.

Tyrimo problema: siekiama sužinoti, kokią įtaką anglų kalba turi lietuvių kalbai, analizuojant diskusijų forumuose vartojamą lietuvių kalbą.

Tyrimo objektas: forumuose vartojami žodžiai, frazės, tekstai.

Tyrimo tikslas: išnagrinėti anglų kalbos įtaką diskusijų forumuose vartojamai lietuvių kalbai leksikos, morfologijos, ortografijos aspektais;

Tyrimo uždaviniai:

1. Ištirti tyrimui pasirinktų kategorijų kiekį ir jų vartojimo dažnį diskusijų forumų žinutėse.
2. Ištirti, kaip anglų kalba veikia forumuose vartojamos kalbos leksiką, morfologiją, ortografiją.
3. Išsiaiškinti anglų kalbos vartojimo forumuose pasirinkimo motyvus.
4. Ištirti interneto vartotojų požiūrį į jų pačių anglų kalbos vartojimą internete bei galimą grėsmę lietuvių kalbai.

Tyrime iškelta ši hipotezė:

1. Tikėtina, kad daugumoje lietuvių kalbos forumų žinučių pavartotas bent vienas angliškas

*Remiantis Dabartinės lietuvių kalbos žodynu, **dauguma** yra ko nors didesnioji dalis. Šiame darbe dauguma reiškia 60 proc. ir daugiau forumų žinučių.

intarpas.

Tyrimo metodai: kiekybinė turinio analizė, anketinė apklausa, pusiau struktūruotas interviu.

Pagrindimas: kiekybinės turinio analizės taikymas šiuo atveju leidžia įvertinti, kiek anglišku žodžių vartojama lietuviškuose diskusijų forumuose, palyginti su prieš dešimtmetį A. Ryklienės atliktu elektroninio diskurso tyrimu, nustatyti ir įvertinti motyvus, skatinančius forumų dalyvius rinktis angliškus žodžius. Respondentų, internetą naudojančių kaip bendravimo priemonę, apklausa padės išsiaiškinti, kaip dažnai respondentai naudoja internetinę erdvę bendravimui, anglišku žodžių vartojimo motyvus, pačių respondentų suvokimą apie anglišku žodžių vartojimo internete dažnį, jų nuomonę apie galimą anglų kalbos grėsmę lietuvių kalbai. Keletas žvalgomųjų, prieš atliekant apklausą, atliktų interviu su asmenimis, kurie naudoja forumus bendraudami internete, leidžia įvertinti paruoštos anketos tikslumą, papildyti ją naujais klausimais.

Forumų žinutės buvo analizuojamos pagal nustatytas penkias kategorijas. Kategorijų pasirinkimą lėmė siekis įvertinti anglų kalbos vartojimą bei vartojimo dažnį (kategorijose: angliški žodžiai, pavadinimai, terminai, frazės) bei lietuvių kalbos sistemai pritaikytų žodžių (kategorijoje: sulietuvinti ir sugramatinti žodžiai) vartojimą bei vartojimo dažnį. Pastarosios kategorijos dažnumas ir gausumas rodytų, kad angliškus žodžius pritaikydami lietuvių kalbos sistemai dalyviai angliškus žodžius priima kaip savos kalbos žodžius.

Tyrimo nustatytos kategorijos:

- angliški žodžiai (neadaptuoti anglų kalbos žodžiai, pvz., *children, design, open*)
- sulietuvinti ir sugramatinti angliški žodžiai (sulietuvinti reiškia anglišką žodį užrašyti lietuviškai, pvz., *flūdinsiu* (angl. *flood*), *profailas* (angl. *profile*). Sugramatinti reiškia anglišką žodį pritaikyti lietuvių kalbos sistemai – prie angliško žodžio prirašyti lietuvišką galūnę, priešdėlį, priesagą, pvz., *nicka, asportiškai, ruteriuku, redirect'ina*)
- terminai anglų kalba (pvz., *EDGE*)
- pavadinimai anglų kalba (pavyzdžiui, *Photoshop, Amazon*)
- frazės anglų kalba (visa frazė, kurią sudaro ne mažiau kaip dviejų žodžių junginys, užrašyta anglų kalba, pvz., *mission impossible*)

Atrankos principai: šį tyrimą sudaro pagrindinė dalis – lietuviškuose diskusijų formuose vartojamos lietuvių kalbos analizė – bei papildomos tyrimo dalys: anketinė apklausa ir pusiau struktūrinis interviu.

Prieš atliekant tyrimą, buvo siekiama išsiaiškinti, kokia elektroninio diskurso apimtis yra reprezentatyvi atliekant kiekybinę turinio analizę. Nepavykus rasti tokių duomenų, buvo peržiūrėtos ir analizuotos 3575 žinutės iš 85 skirtingų temų. Nors šiame darbe nebuvo suskaičiuotas lietuvių kalbos tekstyno dydis, palyginimui pateikiama, kad 2001 m. atlikdama Elektroninio diskurso tyrimą

A. Ryklienė išanalizavo 813 elektroninių laiškų antraščių, 846 naujienų grupių dalyvių slapyvardžius ir per 500 parašų (A. Ryklienė, 2001, p. 7). Remiantis šiais duomenimis, galima teigti, kad forumuose vartojamos lietuvių kalbos analizė parodė ne tik bendrą anglų kalbos įtakos lietuvių kalbai tendenciją, tačiau taip pat atskleidė specifinius šios srities elektroninio diskurso, kuriame susiduria dvi kalbos, niuansus.

Temų įvairovė leido užtikrinti, kad pasirinktos žinutės atspindėtų kalbos vartoseną kuo skirtingesnėse gyvenimiškose situacijose, nes kaip tyrimas ir parodė, bendravimas tam tikromis temomis (kompiuteriai, medicina) paskatina forumų dalyvius intensyviau vartoti anglų kalbą.

Temų pasirinkimas. Portale „Supermama.lt“ yra 14 pagrindinių diskusijų forumų tam tikromis temomis, kurios suskirstytos į potemes, o šios savo ruožtu į dar smulkesnes temas. Analizei buvo imamos kiekvienos iš „didžiųjų“ temų dvi potemės ir analizuojama pirmoji potemėje esanti tema. Tais atvejais, kai vienos temos apimtis buvo mažiau negu 5 puslapiai, buvo analizuojama kita iš eilės einanti tema, pavyzdžiui, potemėje „Šauniasis mano „mamadienis“/ „tėvadienis“ buvo analizuojamos dvi smulkesnės temos. Analizei nebuvo naudojami forumo administratorių įrašai, pavyzdžiui, konkursų taisyklės. Šiame tyrime buvo analizuoti 35-ių temų įrašai, iš viso apie 140 puslapių įrašų arba 1694 žinutės.

Portale „BITĖ plus“ yra išskirtos 39 temos, kurios šiame portale vadinamos klubais. Vizualiai šios temos sudėtos į keturis temų stulpelius, o analizei buvo pasirinktos pirmojo ir trečiojo stulpelio temos. Kiekvienoje temoje yra išskirtos smulkesnės potemės, iš kurių analizei buvo pasirinktos iš eilės einančios temos nuo pirmosios. Viena iš temų – Girls.lt – analizuota nebuvo, kadangi šiame forume buvo pateiktos tik nuotraukos. Potemėse rasti forumų administratorių įrašai, forumų taisyklės analizuojami nebuvo. Tais atvejais, kai konkrečios temos įrašų buvo mažiau negu pusė puslapio, analizei buvo imama kita tema iš eilės, kol susidarydavo penki įrašų puslapiai. Kai kuriais atvejais vienoje didelėje temoje buvo analizuoti keturių ar penkių potemių įrašai. Iš viso portale „BITĖ plus“ išanalizuoti įrašai 50-yje temų, iš viso apie 95 įrašų puslapiai arba 1881 žinutė.

Paminėtina, kad į tyrimą nebuvo įtraukti tokie angliški žodžiai, kuriais, kaip numanoma, forumų dalyviai naudojosi kaip grafinės raiškos priemonėmis emocijų perdavimui. Šie žodeliai buvo aptikti tik portalo „Supermama.lt“ diskusijų forumų žinutėse ir tekste buvo išskirti vienu arba dviem dvitaškiais: *:blink:*, *:oh:*, *:4u:*, *:rolleyes:*, *:super:*, *:verysad:*.

Kaip minėta aukščiau, pagrindinę šio tyrimo dalį sudaro dviejų portalų diskusijų forumuose vartojamos lietuvių kalbos analizė. Kadangi forumuose aptinkamas didžiulis kiekis medžiagos, turi būti padaryta atranka, kuri atliekama dviem etapais. Pirmajame etape pasirenkami turinio šaltiniai, t.y. apsibrėžiama, kad tyrimui atlikti bus naudojama medžiaga iš keliasdešimties pasirinktų temų abiejuose forumuose. Kiekvienas forume esantis tekstas yra tinkamas kalbos analizei, tad

pasirenkami penki puslapiai iš kiekvienos atrinktos temos. Beveik šimtas temų užtikrins, jog forumuose pavartota kalba bei dalyviai būtų kuo įvairesni. Antruoju etapu pasirenkamos datos, tai yra nusprendžiama, kad bus analizuojami iš eilės einantys įrašai, t.y. dažniausiai tai bus naujausi forumuose esantys įrašai.

Tyrimo metu naudota anketa buvo sudaryta siekiant išsiaiškinti, kaip dažnai respondentai naudojami internetiniu diskursu savo minčių, nuomonės išreiškimui, kokie yra jų motyvai vartoti angliškus žodžius bendraujant internete lietuviškai, jų nuomonę apie grėsmę lietuvių kalbai. Anketa sudaro 15 klausimų, iš jų du yra atviri, kuriais siekiama išsiaiškinti respondentų nuomonę, likę klausimai uždari. Anketa buvo sudaryta per internetinį apklausų puslapį www.apklausa.lt ir buvo aktyvi (t.y. anketa buvo galima pildyti) nuo 2011 m. balandžio 6 d. iki balandžio 25 d. Siekiant gauti kuo didesnę grįžtamąją ryšį, anketa taip pat buvo patalpinta portaluose „Supermama.lt“ ir „BITĖ plus“ bei darbo autorės darbovietėje UAB „Omnitel“ intranete.

Prieš anketos išplatimą, 2011 m. balandžio 2, 3 ir 5 dienomis buvo atlikti 7 trumpi interviu su respondентаis, naudojančiais internetinę erdvę savo minčių, nuomonės išreiškimui. Šiais žvalgomaisiais interviu buvo siekiama papildyti anketą naujais klausimais.

Tyrimo duomenų apdorojimui buvo naudotasi Microsoft Excel programa.

3.2. Tyrimo rezultatai

Atlikto tyrimo rezultatai pateikiami kituose poskyriuose. Kadangi kiekybinė turinio analizė yra pagrindinė tyrimo dalis, jos rezultatai analizuojami pirmiausiai. Tyrimo metu atskirai buvo nagrinėti diskusijų forumų puslapiuose rašančių dalyvių slapyvardžiai (angl. *nick*, *nickname*). Slapyvardžių analizės rezultatai apjungti su kiekybinės turinio analizės rezultatais.

Anketinės apklausos tyrimas analizuojamas antrame šio skyriaus poskyryje. Trečios darbo dalies pabaigoje pateikiamos tyrimo išvados.

3.2.1. Kiekybinės turinio analizės rezultatai

Išanalizavus tyrimo rezultatus, pirmiausiai buvo suskaičiuota, kokiam kiekyje forumų žinučių pavartotas bent vienas angliškas intarpas: angliškas žodis, terminas, frazė ar sulietuvintas/sugramatintas žodis. Paskaičiavimai rodo, jog net 2038 žinutėse iš 3575 analizuotų žinučių užfiksuoti bent vienos iš kategorijų pavartojimo atvejai. Tai sudaro 57 proc. visų analizuotų forumų žinučių. Kaip matysis iš toliau tekste pateiktų skaičių, angliški pavadinimai sudaro didžiausią kategoriją ir atsižvelgiant į tai, jog pavadinimus vartoti originalo (anglų) kalba yra natūralu,

papildomai buvo suskaičiuotas anglišku intarpų pavartojimas atmetus pavadinimus. Gautas rezultatas parodė, jog anglišku intarpų pavartojimas procentais sumažėjo per pusę – iki 29 proc. (pavartota 1048 žinutėse). Šie skaičiai pateikti 1 lentelėje.

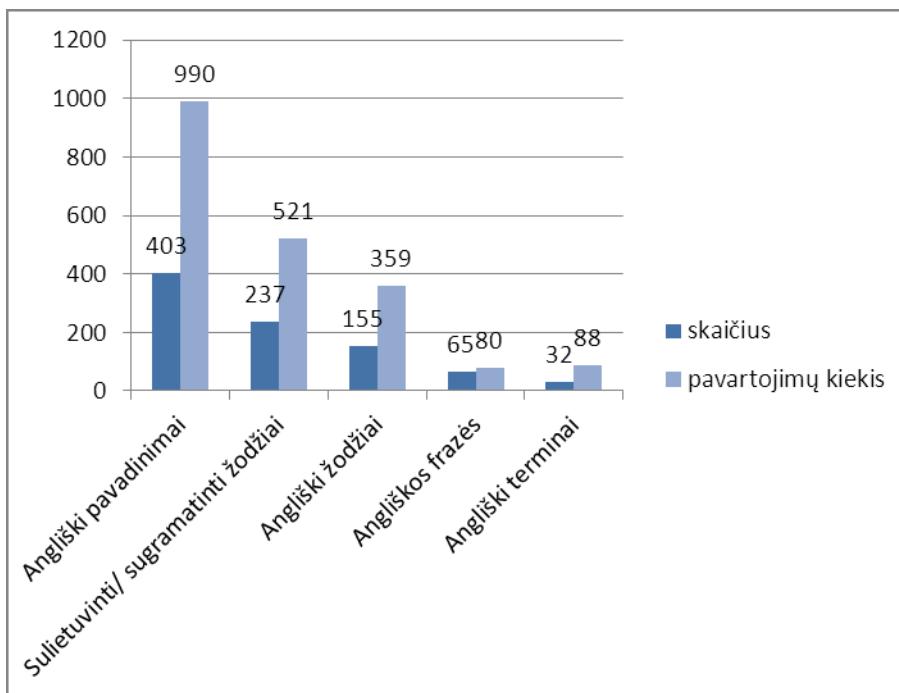
1 lentelė. Anglišku intarpų pavartojimų kiekis ir procentai su pavadinimais ir juos atmetus

Analizuotos forumų žinutės	Visų kategorijų pavartojimo skaičius	Proc.	Kategorijų be pavadinimų pavartojimo skaičius	Proc.
3575	2038	57	1048	29

Lyginant anglišku intarpų (įtraukiant pavadinimus) pavartojimo kiekį portaluose „Supermama.lt“ ir „BITĖ plus“, pastarojo diskusijų forumuose užfiksuotas dažnesnis bent vienos iš išskirtų kategorijų pavartojimas: „BITĖ plus“ 72 proc. (1353 žinutėse iš 1881), „Supermama.lt“ 40 proc. (685 žinutėse iš 1694). „BITĖ plus“ portale taip pat nustatyti dažnesni bent vienos kategorijos pavartojimai konkrečiose žinutėse.

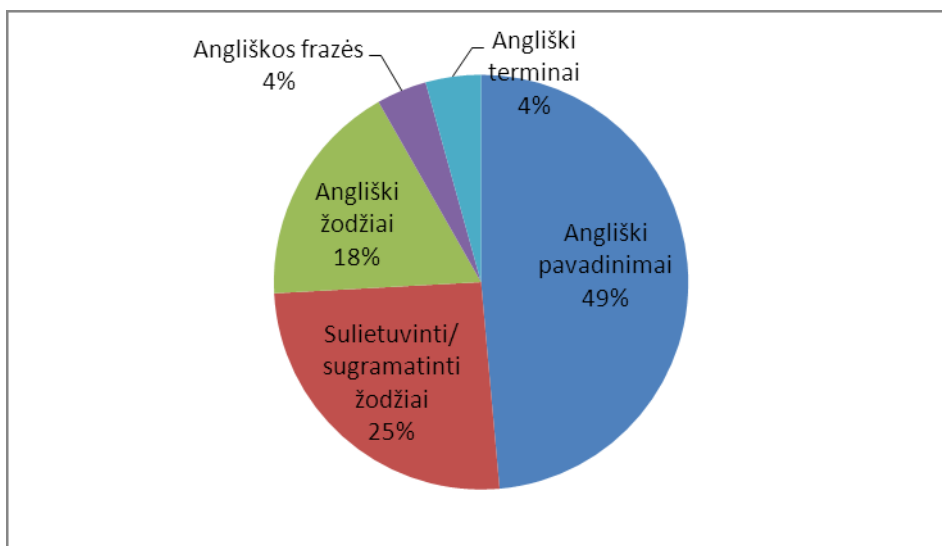
Toliau analizuojant tyrimo duomenis, buvo suskaičiuoti kiekvienos kategorijos unikalūs vienetai bei jų pavartojimas. Kaip minėta anksčiau, nustatytas anglišku pavadinimų vartojimo dominavimas. Analizuotuose diskusijų forumuose aptikti 403 angliški pavadinimai, kurie buvo pavartoti 990 kartų. Dažniausiai pasitaikantys pavadinimų tipai bus aptarti žemiau tekste. Sulietuvintų ar sugramatintų anglišku žodžių pavartota beveik perpus mažiau negu anglišku pavadinimų – forumų žinutėse aptikti 237 tokie žodžiai, pavartoti 521 kartą. Neadaptuotų anglišku žodžių vartojimas sudaro trečiąją pagal dydį kategoriją – jų užfiksuota 155, pavartota 359 kartus. Forumų žinutėse aptiktas palyginti nedidelis kiekis anglišku terminų ir frazių: 65 frazės anglų kalba buvo pavartotos 80 kartų, o 32 angliški terminai – 88 kartus. Tyrimui pasirinktų kategorijų pasiskirstymas pavaizduotas 1 diagramoje.

1 Diagrama. Kategorijų pasiskirstymas portaluose „Supermama.lt“ ir „BITĖ plus“

Kategorijų pasiskirstymas pagal angliškų intarpų pavartojimų kiekį procentais (2 diagrama) aiškiai parodo, jog angliškų pavadinimų ir sulietuvintų ar sugramatintų žodžių kategorijos buvo didžiausios (atitinkamai 49 proc. ir 25 proc.).

2 diagrama. Procentinis kategorijų pasiskirstymas pagal angliškų intarpų pavartojimų kiekį

Forumų žinutėse dažniausiai pasitaikę **angliški pavadinimai** atspindėjo keletą pagrindinių iš visų analizuotų temų:

1) kompanijų, prekės ženklų pavadinimai (*Fuji, The children's place, Adams Kids, NEXT, Amway, AVON, Walter, Stinger, Microsoft, Apple, Lehman Brothers, General Motors, Ford,*

Boeing). Forume „Siunčiamų drabužėlių dydžiai, viskas vienoj temoj“ užfiksuota keletas pavadinimo „The children's place“ variantų: *childrenplace / children's place / The children's place / Childrens*. Įvairus ir gana laisvas prekės ženklo rašymas yra elektroniniam diskursui būdingi kalbos ekonomijos atvejai, kai rašant pavadinimą nevartojamos didžiosios raidės ar vartojama tik pavadinimo dalis, o ne visi pavadinimą sudarantys žodžiai. Rašantysis žino, kad kiti forumo dalyviai nesunkiai supras pavadinimą iš konteksto;

2) automobilių markės (*Toyota Avensis, Ford Focus, Mazda*). Forume „Ford Focus/Ford Focus C Max, atsiliepimai“ dalyviai automobilių „Ford Focus C-Max“ įvardijo ir kaip „C MAX“, „Ford focus“; automobiliai „Ford Fiesta“ ar „Ford Transit“ susirašinėjimo eigoje įvardinti kaip „Fiesta“ ir „Transit“. Forumo dalyviai iš situacijos žino apie kokį automobilį kalbama, todėl ilgesnius pavadinimus pasirenka trumpinti. Tikėtina, kad taip elgiamasi laiko taupymo sumetimais;

3) knygų pavadinimai (*Grammar is easy, English through sociology, Business Grammar Builder*). Originalaus pavadinimo pateikimas forumo dalyviams padeda išvengti klaidų kalbant apie konkrečią knygą;

4) herojų, autorių vardai, pavardės (*Dorothy Eison, Oliver Twist, W. Disney; V. Malt, Malcolm Kushner*). Pavardžių rašymas originalo kalba šiame forume (Knygos apie vaikų priežiūrą ir auklėjimą) gali būti paaiškintas tuo, kad dalyviai siekė išvengti galimų nesusipratimų tais atvejais, jei būtų angliškiems vardams, pavardėms pritaikę lietuviškas galūnes. Tokie vardai kaip „Oliveris Tivistas“ ar „Volta Disnėjus“ lietuviams tikrai žinomi, tad pasirinkimas vartoti anglų kalba rašomą vardą arba rodo, kad originalus vardas vis dėlto geriau žinomas, arba nenorą prisiminti, kaip šis vardas rašomas lietuviškai;

5) su medicina, farmacija susiję terminai, vaistų pavadinimai (*Linex, Yogurt, Bifolac, Bepanthen, Sudocrem, Dermilon, Dentinox gel, Kamistad N gel, Viburcol, Curiosin gel, Psilo balzam, Octenisept, Aflubin*). Forumą žinutėse pasitaikę vaistų pavadinimų vartojimo atvejai rodo, jog šios rūšies pavadinimai į lietuvių kalbą dažniausiai neverčiami, bet vartojami originalo kalba. Nedažnai atvejais šie pavadinimai sugramatinami, kaip šiais atvejais: *duphaston'a, duphastoną, Mireną*;

6) parduotuvių pavadinimai, kuriuos sudaro angliški žodžiai (*Hyper Maxima, Step Top, BIG, Ebay, e-bay, Amazon*). Net ir Lietuvoje kai kurių parduotuvių angliški pavadinimai tapo tokie įprasti ausiai, jog jie vartojami kaip bendriniai žodžiai: *Maximoje, max, Maximos, Maximą, telemaximos, Maximose*. Nors žodyje esanti raidė „x“ ne lietuviškos kilmės, nepasitaikė nei vieno atvejo, kad šio pavadinimo rašyba būtų sulietuvinta. Tai paaiškinama dažnos reklamos įtaka;

7) buitinės chemijos prekiniai ženklai (*Ajax, Fairy*). Nors šie konkretūs pavyzdžiai yra aiškia prasme turintys angliški žodžiai (liet. mitinis graikų herojus – *Ajax*; fėja – *fairy*), reklamų dėka tokie

pavadinimai vartojami kaip bendriniai žodžiai, įvardijantys valymo priemones. Tas pats pasakytina ir apie klįjus „super moment/ moment“;

8) programų, technologijų, internetinių žaidimų pavadinimai (*Photoshop, Windows Media, BlueTooth, Quickoffice, Google Maps, Navigation, Locations, HTC Desire, Motorola, brutal legend, open world, Andromeda RedEyes Pro, Cutting Edge pre-intermediate, Microsoft Office Picture Manager, Outlook*). Paprastai, technologiniai pavadinimai į lietuvių kalbą dažniausiai neverčiami, vartojant pasitaiko sugramatintų žodžių atvejų (*windowsais, windowsus, Win98se*);

9) produktų pavadinimai (*Duracell 'Stay Charged', Energizer Lithium Ultimate, Waterproof Black Combat Flight Boot Army*). Išimtinai vartojami tik angliški pavadinimai, prie lietuvių kalbos sistemos žodžiai derinami juos sugramatinant (*timberlandus, marinai* (tokie batai)).

Kaip matoma iš pavyzdžių, pavadinimų ir tikrinių vardų elektroninio diskurso kūrėjai į lietuvių kalbą neverčia ir tai suprantama. Pateiktų pavyzdžių gausa rodo, jog pavadinimų diskusijų forumuose vartojami daug, jų sritys atspindi forumų temas. Paminėtina ir tai, kad Lietuvoje dalis reklamos produktus vartotojams reklamuoja būtent anglų kalba, todėl šie angliški pavadinimai vartotojų sąmonėje būna užsifiksavę ir vėliau kalboje vartojami tokie kaip reklamos. Tarp pavartotų pavadinimų esama ir sulietuvintų ar sugramatintų, pavyzdžiui, *ebėjus/ ebay'uje/ eBayjuje/ eBėjue/ ebėjus; Penktaksais, fokusas/ ford foccusa/ Focusą/ focusu/ Focus'iuką; Mazdukė; Youtube'j/ youtuba; Hero'ju/ heroju/ herojum* (kalbama apie mobilų telefoną HTC Hero); *facebook'a/ facebookas; iphone'u/ iPhone'a/ iphonas; canono, kinderio, actimeliais, McDonaldsais*). Tai rodo vartotojų polinkį šiuos žodžius „priimti“ į lietuvių kalbą.

Diskusijų forumuose **sulietuvintų ir sugramintų žodžių kategorija** sudarė ketvirtį (25 proc.) nuo visose penkiose kategorijose analizuotų žodžių, frazių. Sugramatintų žodžių tekstuose aptikta ženkliai (84 proc.) daugiau negu sulietuvintų, o tai rodo, jog lietuviams labiau įprasta svetimoms kilmės žodį matyti parašytą originalo kalba ir jį „paversti lietuvišku“ pridėdant galūnę negu viso angliško žodžio rašybą pakeisti taip, kad angliškas žodis skambėtų „lietuviškai“, kitaip tariant, neįaučiamas poreikis anglišką žodį fonetiškai adaptuoti pritaikant prie lietuvių kalbos sistemos.

Tarp šios kategorijos žodžių buvo išskirtos tokios pagrindinės grupės:

- 1) Žodžiai su tarptautiniais pradmenimis *a-, super-, pre-, mega-* (*supergydytoja, supergejus, supermama, superserija, asportiškai, premoderavimas, megapikseliu, megapikseliu*) (pagal Vaicekauskienę, 2007, p. 207);
- 2) Žodžiai su lietuviškais priešdėliais *iš-, pa-, be-, už-, nu-*, (*išzoomintas, pzoomini, bezoomintum, uzmauntinti, užbanino, nurootinus*);
- 3) Žodžiai su lietuviškomis galūnėmis *-a, -ė, -as, -us, -is* (*Mirena, Mazdukė, Nick'as, meeta, Adminas, ebėjus, fanbojus, energizer'iu, subscriberiu, geimeriu*);

4) Iš angliško žodžio išvesti lietuviški žodžiai (*hiperiukus, fainuoliai*).

Anglišių žodžių sulietuvinimo metu angliškas žodis rašomas taip, kaip jis tariamas lietuviškai: *enejblini* (iš angl. *enable*), *flūdinsiu* (iš angl. *flood*), *emeilu* (iš angl. *email*), *neužlagins* (iš angl. *to lag*), *patiuningavau* (iš angl. *tuning*), *profailas* (iš angl. *profile*), *saitas* (iš angl. *site*), *secondhendo* (iš angl. *second-hand* – šiuo atveju sulietuvintas tik vienas iš dviejų žodžių), *provaideriai* (iš angl. *provider*). Pastebėta, jog iš dviejų sudėtinių žodžių sulietuvinimas antrasis dėmuo: *ignore lista*, *task killeri*, *temporary failai*, *Tomas Phillipse*, *Fuji FinePix'ui*. Tokį polinkį lietuvių kalboje yra užfiksavusi ir L. Vaicekauskienė savo monografijoje apie naujuosius lietuvių kalbos svetimžodžius (Vaicekauskienė, 2007, p. 209).

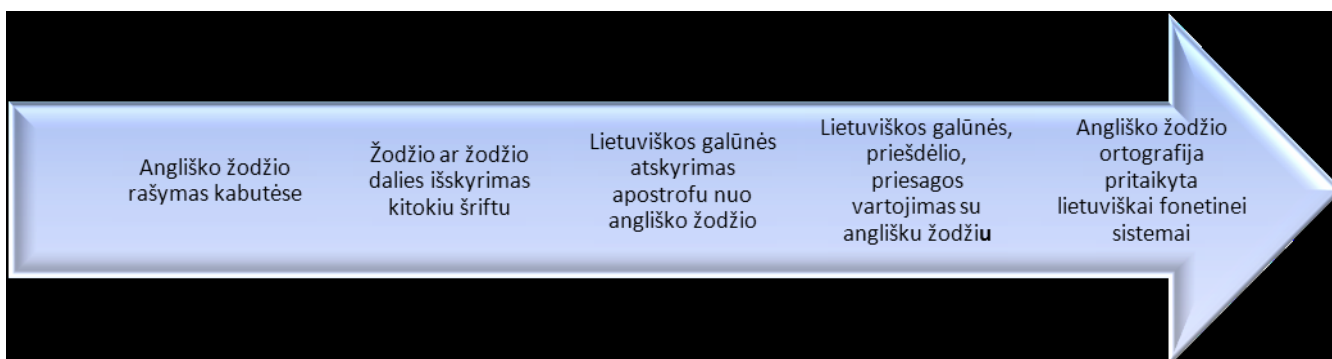
Dėmesys atkreiptas ir į tai, jog rašydami sulietuvintus ar sugramatintus žodžius forumų dalyviai rinkosi įvairius ortografijos variantus:

- anglišių žodžio rašymas kabutėse
- žodžio ar žodžio dalies išskyrimas kitokiu šriftu
- lietuviškos galūnės atskyrimas apostrofu nuo angliško žodžio
- lietuviškos galūnės, priešdėlio, priesagos vartojimas su anglišku žodžiu
- angliško žodžio ortografijos pritaikymas lietuviškai fonetinei sistemai

Skirtingi ortografijos pasirinkimai išreiškia rašančiųjų požiūrį į angliškus žodžius lietuvių kalbos sistemoje. Tai, kad žodis parašytas kitokiu šriftu ar tekste išskirtas kabutėmis parodo, jog forumų dalyviai užsienio kalbos žodį ne tik mato kaip svetimą lietuvių kalbos sistemai, tačiau ir užfiksuoja jo „svetimumą“. Atvirkščias variantas yra, kai rašantysis nebepastebi svetimos ir savo kalbos ortografijos skirtumų ir prie neadaptuotų anglišių žodžių prirašo lietuviškas galūnes arba anglišką žodį rašo taip, kaip jis lietuviškai tariamas. Skirtingi ortografijos atvejai pavaizduoti 3 diagramoje, grafiškai parodant svetimos kalbos žodžių „įėjimo“ į lietuvių kalbą laipsnį per ortografiją. Skirtingos ortografijos realizavimo lietuvių kalboje atvejai gali būti pademonstruojami žodžio „email“ pagalba:

„email“ → *email* → email‘as → emailas → emeilas

3 diagrama. Žodžių ortografijos atvejai

Bendras pastebėjimas forumų žinutėse analizuojant sulietuvintus ar sugramatintus žodžius: kadangi specifinėse temose internautai vartoja labai daug tokių sulietuvintų ar sugramatintų anglišku žodžių, temos specifikos nežinančiam skaitytojui gali būti gana sunku suprasti tekstą, pvz., *bracketingas tai keleto fotkių su skirtingais nustatymais padarymas. Nuspaudi knopke ir fotikas padaro tris kadrus su skirtingas WB arba skirtinga ekspozicija. WB bracketingas tikrai nesamonė (nors vėlgi, gal kam nors ir prsireikia), o va ekspozicijos bracketingo aš savajam D40 tikrai pasigendu. Patogus daiktas norint kokį HDR daryt ar šiaip vengiant išdegusių dėmių. Vienos mac priristas. tai ji kaip pagrindine. ant jos nurodai ten ka reikia ip, gataway, dns - jei reik. nu ir enejblini sharinga. spaudi ok ir wiskas.* Apskritai skaitant forumų žinutes susidaro įspūdis, kad ten vartojama visiškai kitokia lietuvių kalba, kurioje jaučiama anglų kalbos įtaka. Tokį įspūdį sudaro trumpinių gausa, lietuviškų raidžių pakeitimas angliškomis (kaip žodžiuose *wiskas, wokiechiu, grazhiai, sewbas*). Galima kelti prielaidą, jog šie rašymo niuansai gali rodyti forumų dalyvių atsainų požiūrį į gimtąją kalbą. Kita galima alternatyva yra jų siekis būti kitokiais, priklausymo tam tikrai grupei parodymas.

Tyrimu nustatyta, kad neadaptuotų **anglišku žodžių** forumų žinutėse vartojama dešimtadalyje teksto: iš pusketvirto tūkstančio analizuotų forumų žinučių, 10,6 proc. buvo aptikti anglišku žodžių vartojimo atvejai.

Paminėtina, kad temose, kurios buvo susijusios su informacinėmis technologijomis (kompiuteriais, mobiliaisiais telefonais), medicina, buvo vartojama ženkliai daugiau anglišku žodžių, tarkime, temoje „Google Android'ų klubas + HTC Hero bei HTC Desire – apžvalgėlės“: iš 125 analizuotų žinučių bent vienos kategorijos žodžių ar frazių rasta rasta 89 žinutėse, kas sudaro 71 proc. analizuotų žinučių). Tai pagrindžiama tuo, kad aiškinant kitiems dalyviams kompiuterinių programų niuansus, paprasčiau yra originalo (anglų) kalba duoti nurodymus ar tiesiog nukopijuoti kituose šaltiniuose angliškai pateiktą informaciją. Taip pat tikėtina, jog kompiuterių sistemose žodžiai pateikti anglų kalba, tad vartotojo akis jau įpratusi prie būtent šia kalba pateikto žodžio.

Analizuojant neadaptuotų anglišku žodžių vartojimą forumuose buvo aptiktas tik vienas angliškas keiksmažodis, kurį vartotojas pateikė kai akronimą *WTF* (angl. *what the fuck*). Vis dėlto toks bemaž simbolinis anglišku keiksmažodžių vartojimas neleidžia daryti išvados, kad elektroniame diskurse vartotojai vengia keiksmažodžių vartojimo (rusiškų keiksmažodžių pasitaikė, o kai kuriose temose ir gana gausiai), bet tai, kad lietuvių kalboje išlieka gajūs sovietmečio keiksmažodžiai, o angliški dar nespėję išpopuliarėti. Keletas žodžių analizuotose žinutėse buvo pavartoti keliolika ar net keliasdešimt kartų, tačiau daugiau negu pusė anglišku žodžių – 56 proc. – buvo pavartoti tik po vieną kartą. Šis angliško žodžio vienkartinio pavartojimo rezultatas labai panašus į L. Vaicekauskienės monografijoje minimą – J. A. Chrystal svetimžodžių skaičiavimo

švedų spaudoje tyrimo rezultata – 58 proc. (Vaicekauskienė 2007, p. 123). Retas angliškų žodžių vartojimo dažnis rodo tai, kad forumų dalyviai spontaniškai pasirenka užsienio kalbos žodį konkrečiai situacijai, tačiau nėra įpratę nuolat šiuo žodžiu pakeisti atitinkamą lietuvišką žodį. Ir, atvirkščiai, kai kurių angliškų žodžių didelis vartojimo dažnis gali rodyti vartotojų poreikį būtent tokio reiškinių ar emocijos išreiškimui trūkstant lietuviško atitinkmens. Ilgainiui toks žodis gali įsitvirtinti lietuvių kalbos vartosenoje, kuo pasireikštų konkreti anglų kalbos įtaka lietuvių kalbai. Pastebėta ir tendencija, kad tam tikro žodžio dažnas vartojimas yra tarsi tam tikras „užkratas“, kurį vartotojai „platina“ vieni kitiems – tam tikroje temoje vienam vartotojui pavartojus šį žodį, kiti emocijų išreiškimui renkasi tą patį žodį. Kaip pavyzdys galėtų būti išskirtas žodis „super“ portalo „Supermama“ forumuose. 1 lentelėje pateiktas angliškų žodžių pavartojimo dažnis bei nurodytas pavartotų žodžių skaičius. Palyginti gana didelis vieną kartą pavartotų žodžių skaičius rodo, jog dauguma atvejų interneto vartotojai neturi susiformavusio įpročio pavartoti konkretų anglišką žodį tam tikroje situacijoje, o tai yra pozityvus dalykas kalbos atžvilgiu. Priešingu atveju – kai vartotojai jau turi įprotį vartoti tam tikrą anglišką žodį – susiformavęs įprotis skatins dažnai vartojamus angliškus žodžius „priimti“ į lietuvių kalbos sistemą. Kuo daugiau dėl įpročio vartojamų žodžių patenka į kalbos sistemą, tuo daugiau kalba paveikta.

2 lentelė. Angliškų žodžių kiekis ir jų vartojimo dažnis forumuose

Pavartojimo kartai	42	14	13	11	9	8	7	6	5	4	3	2	1
Žodžių kiekis	1	1	1	2	2	2	2	4	5	3	4	24	86

Pagal vartojimo dažnį analizuojant dažniausiai visuose diskusijų forumuose pavartotus žodžius (2 lentelė), matyti, kad žodis *super* yra gausiausiai vartojamas angliškas žodis. Kiti dažnai vartojami buvo žodžiai *PC*, *OK*, *e-gold*, *sorry*. Atkreiptinas dėmesys, jog aukštą žodžio *e-gold* vartojimo dažnį lėmė specifinė forumo tema, kurioje šis žodis buvo pavartotas 13 kartų. Atliktas tyrimas iš dalies sutampa su A. Ryklienės 2001 metais atlikto tyrimo rezultatais (Ryklienė, 2001, p. 48). A. Ryklienė analizavo elektroninio diskurso tekстыne vartojamą lietuvių kalbą ir pateikė dvidešimt didžiausių dažnį turinčių anglų kalbos žodžių. Ir anuomet, ir dabar į šią grupę patenka žodžiai *OK* ir *sorry*. Didžiausių vartojimo dažnį turinčių žodžių sutapimas abiejuose tyrimuose nėra savaime suprantamas, atsižvelgiant į tai, jog A. Ryklienė analizavo internet naujienų grupėse vartojamą lietuvių kalbą.

Pastebėta, kad A. Ryklienės tyrime tarp didžiausių dažnį turinčių žodžių nebuvo užfiksuotas žodis *super*, kuris šio darbo autorės tyrime buvo dažniausiai pavartotas angliškas žodis (42 kartai). Tyrimo metu taip pat nustatytas ne vienas šio žodžio kaip pradmens su kitais lietuviškais žodžiais

pavartojimas (*supergydytoja, supergejus, supermama, superserija*) bei jo kaip būdvardžio pavartojimas (*superinis, superinė*). Tai leidžia teigti, kad šis žodžio pradmuo elektroninio diskurso kalboje per pastarąjį dešimtmetį išgalėjo ne tik kaip vartotojams priimtinas žodis emocijų išreiškimui, tačiau galima fiksuoti ir šio pradmens savarankiškumą bei darybos tipo formavimąsi.

Lyginant A. Ryklienės didžiausią vartojimo dažnį turinčių anglišku žodžių lentelę bei šio darbo autorės atliktą forumuose vartojamos kalbos tyrimą, nustatyta, jog iš 20-ies A. Ryklienės išskirtų žodžių 8 buvo aptikti ir šiame darbe analizuotuose forumuose: *cool, free, help, OK, online, please, sorry, thanks*. Pastebėta, jog žodis *email*, kuris A. Ryklienės darbe priskirtas prie dažniausiai vartojamų šiame tyrime nebuvo užfiksuotas neadaptuoto žodžio forma, tačiau rastas ne vienas sugramatintas šio žodžio vartojimo atvejis: *emailu, email'a, emaila*. Šis pastebėjimas tarsi pirštų išvada, kad šis žodis jau įsitvirtino lietuvių kalbos vartosenoje (bent jau tarp diskusijų forumų dalyvių), tačiau tokios išvados pagrindimui reikalinga gilesnė ir išsamesnė elektroninio diskurso analizė.

3 lentelė. Forumuose dažniausiai pavartoti anglų kalbos žodžiai

10 dažniausiai pavartotų anglų kalbos žodžių	
Žodis	Pavartojimų kiekis
super	42
ok	14
e-gold	13
PC	11
sorry	11
h (=hour)	9
PM (=personal message)	9
UK	8
maximum	8

Analizuoto elektroninio diskurso kalbos mažiausią dalį sudaro angliški terminai ir angliškos frazės (po 4 proc.). Angliški **terminai**, kurių didžioji dauguma susiję su technologijomis (*GPRS, RDS, LAN, DSL, DNS, HSDPA, EDGE*), kiti – su verslu (*B2B, B2A, ROI*), medicina (*IUI, IVF*). Viena iš priežasčių, kodėl terminai vartojami originalo kalba, gali būti ta, jog dalis su informacinėmis technologijomis ar tam tikromis specifinėmis mokslo, medicinos sritimis susijusių

terminų neturi lietuviškų atitikmenų. Tai rodo, kad Lietuvoje nėra informacinių technologijų specialistų ar šią sritį išmanančių kalbininkų, kurie skirtų pakankamą dėmesį lietuviškų, vartotojams priimtinių terminų atitikmenų paieškai. Neatmetama, jog naujai sukurti terminai gali būti nepriimti visuomenės kaip per daug dirbtiniai ir neatspindintys reiškinio ar termino niuansų. Kita galima priežastis – angliško termino vartojimas iš įpročio, dažnai jį matant darinėje aplinkoje, internete. Trečioji terminų vartojimo priežastis galėtų būti „šiuolaikinių bendrinių kalbų polinkis į determinizaciją, t.y. terminų plitimą visuotinėje vartosenoje <...>“ (Vaičekauskienė, 2007, p. 90).

Forumų žinutėse pavartotos angliškos **frazės** kai kuriais atvejais buvo panaudotos emocijų išreiškimui ir rodo pakankamai gerą forumų dalyvių anglų kalbos mokėjimo lygį: *mission impossible, FORD – fix or repair daily, Its not the idea, its execution that counts, I speak spanish to god, italian to women, frenh to men and german to my horse* (pastarajame pavyzdyje palikta klaida, kaip buvo užrašyta originaliame tekste). Dalyvių pasirinkimas frazę vartoti originalo kalba taip pat rodo anglų kalbos prestižą bei siekį geriau ir išraiškiau perteikti mintį.

Apie sulietuvintų ar sugramatintų žodžių ortografiją jau buvo rašyta aukščiau tekste, tačiau dar paminėtina, kad elektroninio diskurso kūrėjai renkasi įvairius to paties žodžio rašymo būdus (*super/ superr/ suuuuper, sorry/ sorry, thanks/ thnx, ebay'uje/ ebayjuje/ebėjuje/eBayjuje*), vartoja trumpinius (*lol = laugh out loud, BRGDS = best regards*), palieka žodžiuose klaidų, tačiau visa tai ir yra būdinga elektroninio diskurso kalbai.

Tyrimo metu atkreiptas dėmesys, jog analizuotame elektroniniame diskurse nustatyti kodų kaitos atvejai (angl. *code switching*). Dažniausiai kodų kaita būdinga dvikalbių asmenų kalbai, kai kalbėjimo procese jis pavartoja tai vieną, tai kitą kalbą, tačiau tai būdinga ir gerai anglų kalbą mokantiems asmenims. Remiantis L. Vaičekauskiene, jauni žmonės „kodų kaitą naudoja kaip vieną iš savo kalbinės raiškos šaltinių“ (Vaičekauskienė, 2010, p. 197). Kodų kaitos vartojimo priežastys taip pat gali būti kalbančiųjų siekis išsiskirti, pabrėžti savo kalbą, manymas, kad kita kalba geriau išreikš mintis, solidarumas su tam tikra socialine grupe (Skiba, 1997).

Šio tyrimo tikslas nebuvo palyginti dviejuose skirtinguose portaluose vartojamą kalbą, tad bus pateikti tik keli pastebėjimai. Užfiksuota, jog portalo „BITĖ plus“ forumuose vartojama daugiau anglišku žodžių, sulietuvintų ar sugramatintų žodžių, pateikiami ilgesni anglišku tekstų intarpai, kartais ištisomis pastraipomis cituoti su internetinėmis technologijomis susiję tekstai. Dar vienas reiškinys, būdingas tik „BITĖ plus“ diskusijų forumams, buvo lietuviškų diakritinių ženklų pakeitimas į raides ar raidžių junginius, kurie angliškai tariami panašiai kaip lietuviškai:

- š į sh (*shiais, shis, asmenishkai, neishmoksi, visishkai, shlykshti*)
- č į ch (*wokiechu, chia*)
- ž į zh (*zhmoniu, kazhkak, kazhkoks, negrazhi*)

- ū į oo (*galboot, bootina*)
- iau į ew (*labew, daugew*)
- ks į x (*jox, kox*)
- k į ck (*mickolai*)
- v į w (wokiechu, Wokietijoje, gywenimas, nebuwo, wa, werchia, wien, priwalumas, wisi, wertina, wis)

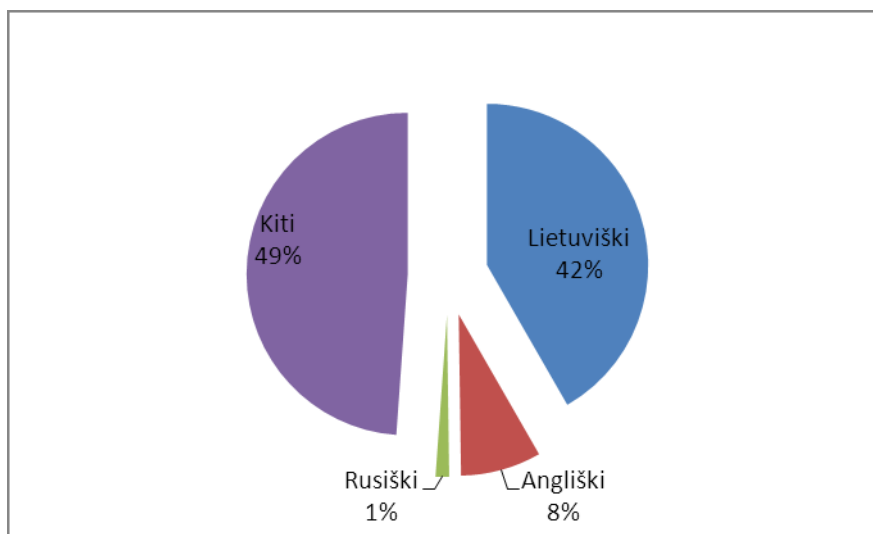
Galima kelti prielaidą, jog dalis tokio vartojimo yra trumpųjų sms žinučių rašymo pasekmė (įprotis), taip pat, tikėtina, toks rašymo būdas yra madingas tarp jaunesnio amžiaus forumų dalyvių. Kadangi toks raidžių ar raidžių junginių rašymas ganėtinai iškreipia lietuvių kalbą ir neįpratusiam žmogui netgi sunku skaityti, galima teigti, kad ir rašančiajam tenka pasitreniruoti ir įprasti tokį tekstą rašyti. Tokiu būdu daroma išvada, kad toks lietuviškų diakritinių ženklų keitimas lietuvių kalboje yra daromas sąmoningai, įdedant pastangų ir forumų vartotojo pasirinkimu, siekiant savo bendravimą forume priskirti tam tikrai „madingai“ grupei dalyvių.

Aukščiau analizuota internete vartojama kalba atskleidžia elektroninio diskurso ypatumus lietuviškuose forumuose, tačiau papildomos informacijos galima gauti ir iš elektroninio diskurso kūrėjų pasirenkamų slapyvardžių. Slapyvardžio, o ne savo tikrojo vardo nurodymas, yra vienas iš bendravimo internete ypatumų. Atliekant diskusijų forumų kalbos analizę, dėmesys buvo atkreiptas į vartotojų pasirenkamus slapyvardžius, taip siekiant sužinoti, ar internautai renkasi lietuviškus, ar kitų kalbų slapyvardžius. Paminėtina, jog į anketinę apklausą (jos analizė aptariama kitame poskyryje) buvo įtrauktas klausimas apie interneto dalyvių pasirenkamus slapyvardžius. 44 proc. respondentų nurodė turintis nuolat naudojamą slapyvardį. Lietuvišką žodį renkasi 32 proc. internautų, o anglišką – 13 proc. apklaustųjų. Diskusijų forumuose buvo analizuoti 1547 slapyvardžiai, juos suskirstant tokias grupes: lietuviškos kilmės slapyvardžiai, angliški, rusiški ir „kiti“. Slapyvardžių procentinis pasiskirstymas pavaizduotas 4 diagramoje.

Lietuviškos kilmės slapyvardžiai išskirtiniai tuo, kad pasitaikė nemažai tokių, kurie buvo parašyti be lietuviškų diakritinių ženklų arba įrašyta žodžiui netinkanti raidė (*Auksiniz, Daivutia*), žodžio raidė pakeista kitomis tą patį ar panašų garsą išreiškiančiomis raidėmis (*Cheslovas, Chokoladine, ExkavatoriuS, Diewaite*), šalia vardo prirašyta viena-dvi pavardės raidės, atskirtos arba neatskirtos nuo vardo (*BiteM, D.JURGITA, DaliaM, daliao, egle.k.k*), kai kurios žodžių raidės dvigubos arba trigubos (*BOCMANASS, Graziina, argentinaiii, bbbituteee*). Priskiriant tokius ne visai taisyklingus slapyvardžius lietuviškų slapyvardžių grupei, buvo atsižvelgta į forumų dalyvių siekį vartoti slapyvardį, kuris būtų kuo artimesnis lietuviškam žodžiui. Natūralu, jog forume užsiregistravus vienai „Laurai“ ar „Rasai“, kiti bendravardžiai turi pasukti galvas, kaip savo vardą pakeisti, papildyti, todėl ir atsiranda iš pirmo žvilgsnio į lietuviškus nepanašūs žodžiai.

Iš lietuviškos kilmės slapyvardžių išskirtas pogrupis tų, kurie buvo aiškiai lietuviški, tai yra, parašyti vartojant lietuviškus diakritinius ženklus, sudaro prasmingus lietuviški žodžius, vardus (*avietės, Ieva-Pieva, Oranžinė migla, Šešėlis, Mėlynakės-mama, avietės, Ašesu*). Užfiksuoti 239 (37 proc.) tokie slapyvardžiai iš bendros lietuviškų slapyvardžių grupės (645 slapyvardžiai), kuri sudarė 42 proc. visų analizuotų slapyvardžių. Angliškus slapyvardžius forumų dalyviai renkasi negausiai – užfiksuoti 125 tokie pasirinkimai (8 proc.). Menką dalį sudaro rusų kalbos slapyvardžiai – tik 21 žodis arba 1 proc. nuo visų slapyvardžių. Didžiausią dalį sudarė grupė „kiti“ – 756 slapyvardžiai arba 49 proc. Į šią slapyvardžių grupę pateko žodžiai, kurių nebuvo galima priskirti nei vienai kitai grupei, jie buvo neaiškios kilmės, kartais beprasmiški. „Kitų“ slapyvardžių grupės dydis iš vienos pusės rodo elektroninio diskurso kaip naujų, neįprastų žodžių radimosi erdvę, iš kitos pusės, dalyvių pasirinkimo laisvę ir siekį išsiskirti. Tarp tokių slapyvardžių yra ir suprantamų žodžių (*coco, biblika, lialka19*), tačiau apstu tokių, kurie yra raidžių, skaičių mišinys (*S_M_F_S, exrg78, 10, !*) ar beprasmiški žodžiai (*nyxem-e, anam_kara, chumbavamba, OwReLee, WeXaS*).

4 diagrama. Slapyvardžių pasiskirstymas procentais

Negausus angliškų slapyvardžių pasirinkimas rodo forumų dalyvių siekį savo asmenybę tapinti su lietuvišku vardu/ žodžiu arba rinktis įdomesnę, šmaikštą, kitiems galbūt mažai suprantamą žodį, kuris, tikėtina, turi tam tikrą prasmę pačiam slapyvardžio savininkui.

Kitame poskyryje pateikti anketinės apklausos rezultatai papildys kiekybinę turinio analizę bei suteiks informacijos apie respondentų demografinius duomenis, jų polinkį vartoti anglų kalbą bendraujant internete, atskleis forumų dalyvių nuomonę apie grėsmę lietuvių kalbai dėl anglų kalbos įtakos.

3.2.2. Anketinės apklausos rezultatai

Anketinė apklausa ir pusiau struktūrinis interviu buvo papildomos šio darbo tyrimo dalys. Pirmiausiai buvo sudaryta anketa, tačiau prieš pradėdant apklausą, siekiant patikrinti anketos klausimus ir galbūt gauti naujų minčių papildomiems klausimams, sudarytos anketos pagrindu buvo atlikti 7 interviu su respondentais, kurie naudoja internetinę erdvę savo minčių, nuomonės išreiškimui. Respondentų amžius nuo 18 iki 58 metų, lytis: dvi moterys ir penki vyrai, išsilavinimas: vidurinis (1 respondentas), aukštasis universitetinis (4 respondentai), mokslų daktaras (2 respondentai). Interviu davę respondentai savo nuomonę, mintis reiškia įvairiose internetinėse situacijose: forumuose (5), tinklaraščiuose (5), socialiniame tinklalapyje „Facebook“ (5), naujienų portalų komentarų skiltyse (4), kitose internetinėse situacijose (bendravimo programose „Skype“ – 3, interneto svetainėje – 1). Keturi respondentai prisipažino anglų kalbos internetinėje erdvėje nevertoją, kiti, nors ir vartoja, tačiau nedaug, dažniausiai todėl, kad žodžiams neranda lietuviškų atitikmenų, bendrauja tam tikra specifine tema (pvz., teisės klausimais, apie aitvarus). Tiesa, jausias interviu dalyvis – moksleivis – prisipažino anglų kalbą vartojantis gana dažnai ir net bendraudamas internete su draugais kartas nuo karto susitaria bendravimui naudoti tik anglų kalbą tam, kad galėtų tobulinti šios kalbos įgūdžius. Slapyvardį bendraudamas internete naudoja tik vienas iš septynių respondentų; jo pasirinktas slapyvardis yra lietuviškas. Trijų respondentų nuomone, anglišku žodžių vartojimas internete grėsmės lietuvių kalbai nekelti, kai tuo tarpu likę keturi įžvelgia labai didelę grėsmę. Taisyklingos lietuvių kalbos vartojimas svarbus visiems respondentams ir šią savo nuomonę jie pagrindė tokiais teiginiais:

- *„Turime savo kalbą žinoti ir kuo mažiau tų svetimybų naudoti. Gal tai ir su amžiumi susiję: kuo jaunesnis žmogus, tuo daugiau naudoja svetimybų.“*
- *„Kiekvienas save gerbiantis lietuvis privalo bent jau pabandyti šnekėti taisyklingai. Esame lietuviai ir tikrai turime gerbti savo kalbą.“*
- *„Kad palaikyti lietuviškumą.“*
- *„... lietuvių kalba yra... labai sakinio sandara yra suangliškėusi. Nu, lietuviškai parašyta, bet sakinio žodžių padėtis yra angliška. Prastai kalbėdami lietuviškai, žmonės vėliau pradėtų manyti, kam čia ta kalba, jei yra viena pasaulinė kalba, o jau paskui: kam čia ta valstybė, kai yra jau sąjunga, kam ta sąjunga, kai yra visas pasaulis.“*
- *„Svarbu todėl, kad lietuvių kalboje tam tikros taisyklės ir jei mes jų nesilaiko, tai jau jinai patampa nebe lietuvių kalba.“*
- *„Taisyklinga lietuvių kalba gali išnykti. Lietuvių kalba tai išliks, bet taisyklingumo jos nebeliks, barbarizmai atsiras.“*

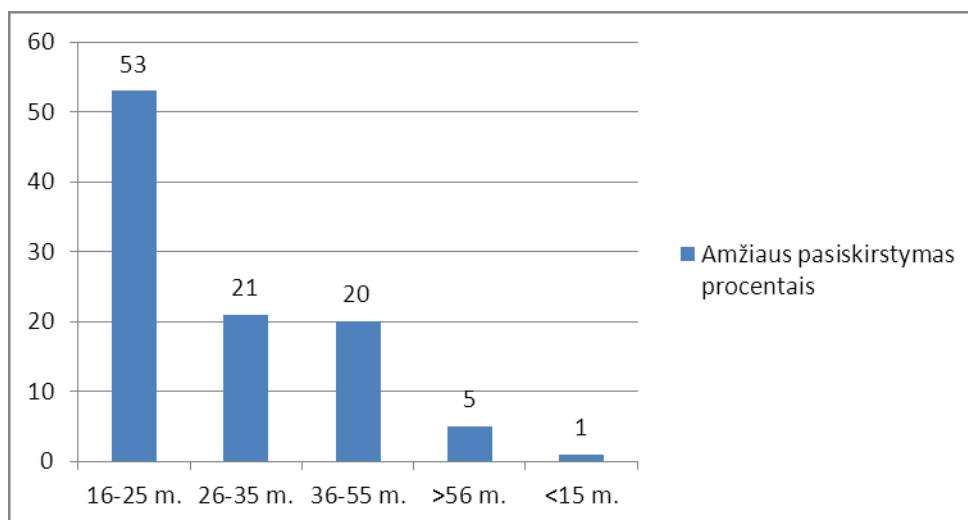
Remiantis šiais žvalgybiniais interviu, kai kurie anketos klausimai buvo pakoreguoti, anketa buvo papildyta naujais klausimais.

Anketinėje apklausoje dalyvavo 498 respondentai. Remiantis “Didžiųjų skaičių dėsnium”, apklausus 500 respondentų, gaunama 4,5 proc. paklaida (Gaidys, 1999, p. 31), tačiau atsižvelgiant į tai, kad nebuvo užtikrinta amžiaus, lyties ir kitų kintamųjų įvairovė, anketa nėra reprezentatyvi. Analizuojant anketos duomenis būtina į atsižvelgti į šiuos faktorius.

Kadangi anketa buvo platinama internete, demografiniai respondentų duomenys suteikė informacijos apie internetu benuosinaudojančių respondentų lytį, amžių, išsilavinimą, užsiėmimą. Analizuojant šiuos duomenis, matosi, kad į anketos klausimus atsakė daugiau moterų (72 proc.) negu vyrų (26 proc.).

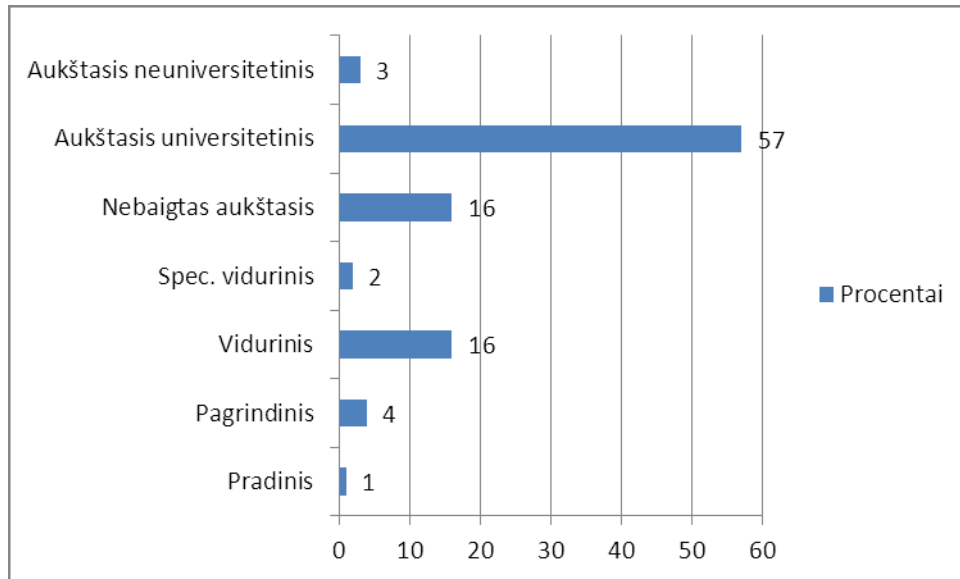
Daugiau negu pusė respondentų (53 proc.) buvo 16-25 metų amžiaus, po penktadalį respondentų sudarė 26-35 metų amžiaus (21 proc.) bei 36-55 metų amžiaus (20 proc.) dalyviai. 5 proc. respondentų buvo vyresni negu 56 metų amžiaus, o 1 proc. – jaunesni negu 15 metų. Apklaustųjų amžiaus pasiskirstymas pavaizduotas 5 diagramoje. Kaip patvirtina respondentų atsakymai, internetinėje erdvėje dažniau bendrauja jaunesnio amžiaus žmonės.

5 diagrama. Amžiaus pasiskirstymas procentais

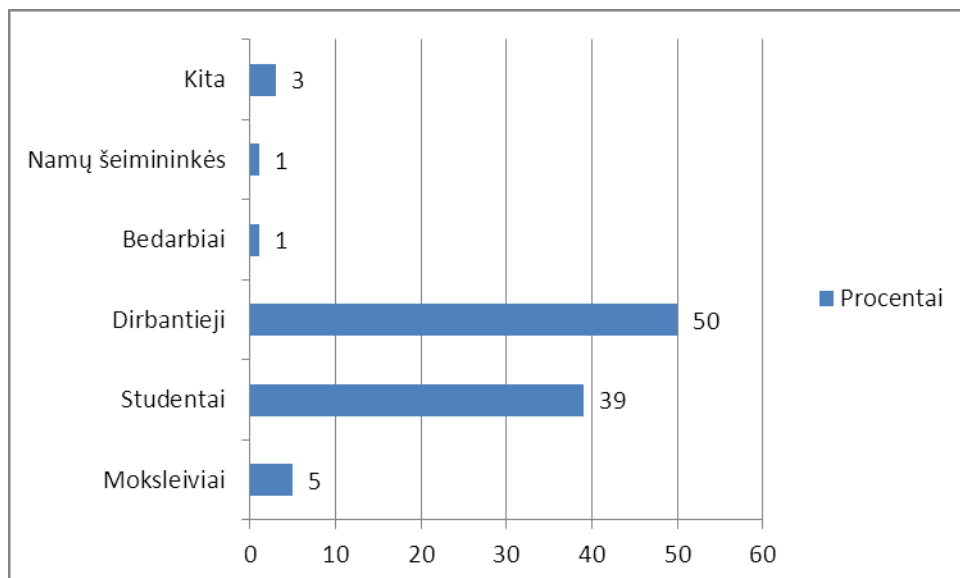
Daugiau negu pusė apklausoje dalyvavusių respondentų turi aukštąjį universitetinį išsilavinimą (57 proc.). Vidurinį ir nebaigtą aukštąjį išsilavinimą turi po 16 proc. apklaustųjų, nedidelė apklausoje dalyvavusiųjų dalis įgiję pradinį (1 proc.), pagrindinį (4 proc.), spec. vidurinį (2 proc.) ar aukštąjį neuniversitetinį (3 proc.) išsilavinimą (6 diagrama).

6 diagrama. Respondentų išsilavinimas

Šie duomenys leidžia manyti, jog kompiuterinis raštingumas, darbas su kompiuteriu būdingesni aukštesnį išsilavinimą turintiems žmonėms, studentams bei moksleiviams. Tai patvirtina ir respondentų atsakymai į klausimą apie jų užsiėmimą: lygiai pusė apklausos dalyvių yra dirbantieji (50 proc.), tarp atsakiusiųjų studentų buvo 39 proc., moksleivių – 5 proc. Likę respondentai nurodė esą bedarbiai ir namų šeimininkės (po 1 proc.) bei “kita” (3 proc.). 7 diagrama atspindi anketoje dalyvavusių asmenų užsiėmimą.

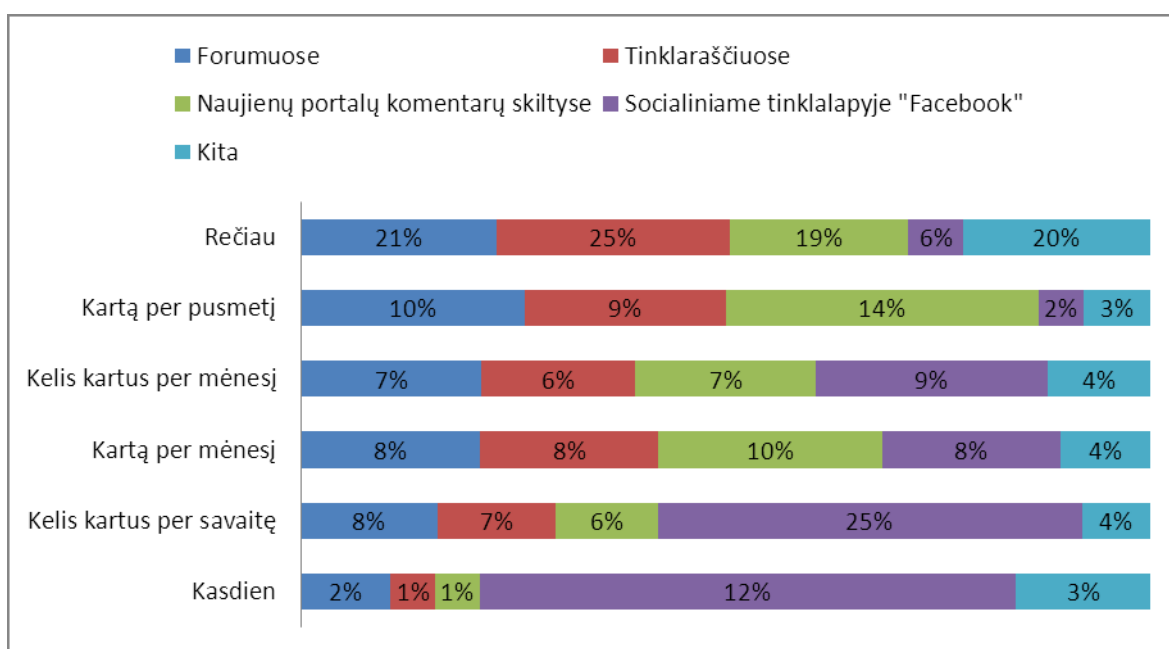
7 diagrama. Respondentų užsiėmimas

Kaip matosi iš anketos atsakymų, daugiau negu pusė apklaustųjų (65 proc.) naudoja internetą savo minčių, nuomonės išreiškimui, tačiau naudojimosi dažnis nėra didelis. Bendravimas diskusijų

forumuose, tinklaraščiuose ar naujienų portalų komentarų skiltyse yra panašus: iš 344 į šį klausimą atsakiusių asmenų kasdien juose rašo 1-2 proc. apklaustųjų, kelis kartus per savaitę šias interneto sritis naudoja 6-8 proc. rašančiųjų, kartą per mėnesį – 8-10 proc. internautų, kartą per pusmetį naudojami šiek tiek daugiau – 9-14 proc. respondentų, rečiau negu kartą per pusmetį 19-25 proc. apklausos dalyvių (8 diagrama). Iš respondentų atsakymų matyti, jog socialiniu tinklalapiu “Facebook” yra naudojama kur kas dažniau: kasdien arba kelis kartus per savaitę jame rašo atitinkamai 12 ir 25 proc. apklaustųjų, kartą ar kelis kartus per mėnesį atitinkamai 8 ir 9 proc. o kartą per pusmetį ir rečiau atitinkamai 2 ir 6 proc. apklaustųjų. Tai nestebina atsižvelgiant į šio socialinio tinklalapio populiarumą Lietuvoje.

8 diagrama. Įvairių internetinių situacijų naudojimo dažnis

Respondentai buvo paprašyti įvertinti, ar daug angliškų žodžių, jų nuomone, jie vartoja. Tik 2 proc. apklausoje dalyvavusiųjų mano, jog jie internete vartoja labai daug anglų kalbos žodžių. 8 proc. apklaustųjų nuomone, jie vartoja daug angliškų žodžių. Didžioji respondentų dalis (39 proc.) galvoja, jog jų angliškų žodžių vartojimas nedidelis, o 21 proc. respondentų mano angliškų žodžių išvis nevartojantys. Anketoje buvo išskirti šie angliškų žodžių vartojimo internete motyvai:

1. Gražiau/ įdomiau skamba (šį atsakymą pasirinko 8 proc. respondentų)
2. Geriau perteikia emocijas (pasirinko 26 proc.)
3. Nėra lietuviško atitikmens (pasirinko 28 proc.)
4. Leidžia pasijusti moderniu/ kitokiu (pasirinko 2 proc.)
5. Kita (pasirinko 10 proc.)

Šie atsakymai aiškiai parodo, jog yra du pagrindiniai anglišku žodžių internete pasirinkimo motyvai: lietuviško atitikmens nebuvimas bei siekis geriau perteikti emocijas.

Elektroninis diskursas skirtingose internetinėse situacijose turi tam tikrus konkrečiai internetinei situacijai būdingus bruožus (šio darbo pirmoji dalis), todėl buvo įdomu sužinoti, ar forumų dalyvių skirtingose internetinėse situacijose vartojama kalba taip pat skiriasi. Peržiūrėjus apklausos dalyvių atsakymus į klausimą „Kaip manote, ar vienoje internetinėse situacijose vartojate daugiau anglišku žodžių negu kitose?“, matosi, jog didesnė dalis respondentų į klausimą atsakė teigiamai. Jų komentarai atskleidžia situacijas bei tokio pasirinkimo motyvus:

- Bendraujant su draugais, rašant socialiniame tinklapyje „Facebook“ (*„Bendraamžių "būryje" (blog'ai, forumai) tai pasitaiko dažniau nei oficialiose svetainėse“; „komentuodama koki draugo pasakymą, visada jaučiuosi laisviau ir leidžiu sau "pažaisti" su žodynu“; „kalbant apie kasdienį gyvenimą – dažniau“; „mano vartojami žodžiai Facebook'e dažniausiai yra skirti draugams ir susiję su konkrečiomis situacijomis iš praeities, taigi vartuju kaip "pajuokavimo" priemones“; „Forumuose, facebook daugiau, nes laisvesne atmosfera“; „Anglišku žodžių vartojimas atsiranda familiarsnėse erdvėse, bendraujant su draugais, bendrakurisiai ar pan“.*);
- Lietuviškų atitikmenų nebuvimas (*„taip pat kartais naudoju angliškus posakius, nes nėra lietuviško atitikmens“; „Kai aptarinėjama siaura specifinė tema (nauji IT sprendimai, finansines naujienos) paprasčiau yra išreikšti mintis neieskant atitikmens“; „Stengiuosi vartoti lietuvių kalbą, bet kartais lietuviškas atitikmuo skamba kvailai - pvz. vaizduoklis - tada vartuju "monitorių“; „Daugiau angl. žodžių naudoju kalbėdama muzikinėmis ir kompiuterinėmis temomis, nes jos turi žodžių, kurių angliški atitikmenys trumpesni, labiau įprasti ir kartais net aiškesni“;*
- Emocijų išreiškimui (*„kartais kai kurie žodžiai taip pat stipriau pabrėžia emociją“*);
- Angliški žodžiai trumpesni; išgalėjęs įprotis (*„Daugiau anglišku žodžių vartuju susirašinėjant tiesiogiai, nes jie trumpesni“; „stengiuosi kuo reciau, bet kai kurie tapeiprociu, kurio labai sunku atsisakyti“.*

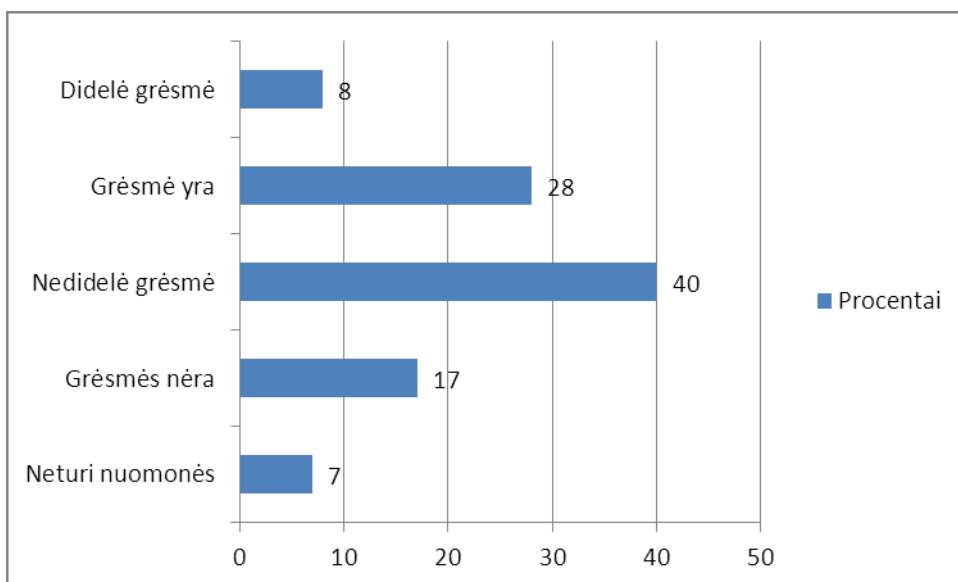
Šie respondentų komentarai patvirtina, jog anglų kalba daugiau vartojama bendraujant specifinėmis temomis, kai nesama lietuviškų atitikmenų arba jie respondentams atrodo nepriimtini, emocijų išreiškimui, laiko ekonomijos sumetimais. Natūralu, jog draugų būryje vartojamoje kalboje taip pat būna mažiau suvaržymų, tą atskleidžia ir respondentų komentarai. Tai, kad nemaža dalis apklaustųjų paminėjo bendravimą socialiniame tinklalapyje „Facebook“, parodo šio tinklalapio didžiulį populiarumą ir madą, bent jau jaunimo tarpe, bendrauti šioje internetinėje erdvėje. Iš

anketinės apklausos duomenų matyti, kad 25 proc. respondentų „Facebook“ naudojami kelis kartus per savaitę.

Mažiau negu pusė respondentų (48 proc.) atsakė į klausimą, ar jie anglišką žodžius vartoja tik bendraudami internete, ar ir kasdieninėje kalboje. Didesnė iš šio klausimo atsakiusių dalis (36 proc.) anglišką žodžius vartoja ir internete, ir kasdieninėje kalboje. 12 proc. dalyvių mano anglišką žodžius vartojantys tik internetinėje erdvėje.

9 diagramoje pateikti duomenys, išreiškiantys dalyvių nuomonę apie anglų kalbos keliamą grėsmę lietuvių kalbai bei poreikį lietuvių kalbą išlaikyti gryną. Daugiau negu pusė (57 proc.) respondentų mano, jog angliškų žodžių vartojimas internete grėsmės lietuvių kalbai nekelia (17 proc.) arba kelia nedidelę grėsmę (40 proc.). Lietuvių kalbai daromą grėsmę arba didelę grėsmę įžvelgia atitinkamai 28 ir 8 proc. respondentų. 7 proc. apklaustųjų šiuo klausimu nuomonės neturėjo.

9 diagrama. Anglų k. keliamą grėsmę lietuvių k. internete

Didžiajai daliai apklausoje dalyvavusių asmenų – 75 proc. – svarbu, kad internete būtų vartojama taisyklinga lietuvių kalba. Ketvirtadalis apklaustųjų (25 proc.) mano, jog tai nesvarbu. Aiškinantis, kodėl apklausos dalyviams svarbu, kad internete būtų vartojama taisyklinga lietuvių kalba, peržiūrėti 310 respondentų atsakymai. Dalis išsakytų minčių, nuomonių kartojasi, tad komentarų visumą būtų galima išreikšti tokiomis pagrindinėmis mintimis:

- Svarbu išsaugoti ir puoselėti gimtąją kalbą dėl lietuvių kalbos grožio, autentiškumo, unikalumo („lietuvių kalba yra graži“, „kad būtų išlaikyta lietuvių kalbos taisyklinga, autentiška kalba, kad jaunimas kasdienybėje vartotų kuo taisyklingesnę lietuvių kalbą ir nepamirštų savo kalbos šaknų“, „Manau, turime savo unikalią kalbą ir ją reikia puoselėti“,

„Lietuvių kalbos unikalumas ir taisyklingumas turi būti puoselėjami ir vertinami, nes tai mūsų tautos palikimas ir išskirtinumas“, „Turime unikalią kalbą su unikaliais rašmenimis, turėtume ją tokią ir išsaugoti“;

- Susirūpinimas lietuvių kalbos išnykimu, sumenkimu (*„svarbu, nes lietuvių kalba artimiausiu metu išnyks kaip dinozaurai“; „nes jeigu nesaugosime kalbos, jos ir neliks...“*, *„Kad neisnyktu musu kalba ir jos unikalumas. Internetineje erdveje nors ir rasome Lietuviskai, bet dažnai be nosiniu ir pan, trumpinam zodzius, taip po truputi nyksta musu kalba“*, *„Nes mūsų tik 3mln., tad galimybė kalbai nykti“*);
- Kalba atspindi ir parodo tautos identitetą, lietuviybę, tautiškumą, kuriuos būtina saugoti (*„kad liktume lietuviais“, „juk esame lietuviai“, „nes reikia saugoti lietuviybę“, „Kalba yra šalies identiteto dalis, todėl svarbu ją saugoti ir puoselėti visose erdvėse (įskaitant internetą)“*, *„Nes esame maža tauta, ir bet kurio mūsų tautą išskiriančio požymio (kalbos, papročių, tradicijų, dainų ir t.t.) praradimas arba supanašėjimas su visu pasauliu būtų mums labai nuostolingas visom prasmėm“*, *„Esame maža tauta, todėl sunku išlaikyti savą kalbą. Tokia įtaka po kelių dešimčių metų gali lietuvių kalbos žodyną padaryti pusiau internacionalinį“*, *„Kalba-vienas iš pagrindinių tautos apibrėžimo požymių. Taisyklinga kalba - vienas iš inteligentiškumo (išsilavinimo) požymių“*, *„musu ir taip labai mazai, jei dar ir savo kalba pamirsime - tai mums sakes“*, *„Svarbu todėl, kad be kalbos gali išnykti ir lietuvių tauta“*, *„Kalba turbūt yra viena iš kultūrinio identiteto dalių, todėl gimtosios (ir valstybinės) kalbos vartojimas svarbus identiteto ir tapatybės išsaugojimui. Kitu atveju turbūt gresia skaudi asimiliacija globaliame kontekste“*.

Pastebėta, jog kai kuriais atvejais komentarai tik deklaratyvūs, nes patys „kalbos mylėtojai“ rašo su gramatinėmis klaidomis ir be lietuviškų diakritinių ženklų. Tai matyti iš aukščiau pateiktų pavyzdžių.

3.3. Lietuvių kalbos forumuose tyrimas: apibendrinimas

Išanalizavus diskusijų forumuose vartojamą lietuvių kalbą, nustatyta, kad daugiau negu pusėje (57 proc.) forumų žinučių pavartotas bent vienas angliškas intarpas: žodis, pavadinimas, terminas, frazė, sulietuvintas ar sugramatintas žodis. Anglišku pavadinimų kategorija sudaro net pusę anglišku intarpų (49 proc.). Tyrimas parodė, jog forumų dalyviai linksta anglišku pavadinimų į lietuvių kalbą neversti, retais atvejais juos sulietuvinti ar sugramatinti (*actimeliais, timberlandus, semilaku*). Tikėtina, kad čia pasireiškia ir reklamos bei anglų kalbos prestižo įtaka.

Neadaptuotų anglišku žodžių vartojimas pasireiškė kelių žodžių (*OK, super*) aktyviu vartojimu, tačiau 56 proc. žodžių buvo pavartoti tik vieną kartą, o tai rodo spontanišką elektroninio diskurso kūrėjų pasirinkimą, o ne susiformavusį įprotį tam tikrus angliškus žodžius vartoti nuolat. Dalis didžiausių vartojimo dažnį elektroniniame diskurse vartojamų anglišku žodžių per dešimtmetį išliko tie patys. Tokia išvada daroma palyginus šio tyrimo bei 2001 metais A. Ryklienės atlikto tyrimo didžiausių vartojimo dažnį turinčius žodžius.

Elektroniniame diskurse vartojama nemažai sulietuvinėtų ar sugramatintų žodžių (25 proc.). Iš tyrimo duomenų matyti, jog anglišku žodžių sugramatinimo atvejai yra kur kas dažnesni negu sulietuvinimo. Toks žodžių morfologinis ir ortografinis pritaikymas lietuvių kalbos sistemai leidžia teigti, jog forumų dalyviai pripratę prie šių žodžių dažno vartojimo. Tyrime užfiksuotas tarptautinių pradmenų (*super-, pre-*) vartojimas su lietuviškais žodžiais bei žodžio *super* dariniai (*superinis*).

Angliškos frazės ir terminai analizuotuose tekstuose buvo vartoti mažai, vos po 4 proc. Forumų dalyviai rinkosi vartoti angliškas frazes emocijų išreiškimui, taiklesniam minties perdavimui, o terminus – iš įpročio, neturint lietuviškų atitikmenų bei dėl bendros padidėjusio terminų vartojimo visuomenėje tendencijos. Lyginant visų kategorijų vartojimą analizuotų forumų žinutėse nustatyta, jog portale „BITĖ plus“ aptiktas kiekvienos kategorijos komponentų didesnis kiekis ir dažnesni vartojimo atvejai negu portale „Supermama.lt“. Pirmojo portalo forumuose taip pat nustatytas dalyvių polinkis lietuviškus diakritinius ženklus, raides ar raidžių junginius pakeisti į tokius, kurie angliškai tariami panašiai kaip lietuviškai (š į sh (*shiais, asmenishkai*), č į ch (*wokiechu*), ž į zh (*zhmoniu, kazhkas*), ū į oo (*galboot*), iau į ew (*labew*), ks į x (*kox*), k į ck (*mickolai*), v į w (*wokiechu, wisi*). Toks raidžių pakeitimas reikalauja pastangų ne tik skaitant tekstą, bet ir jį kuriant. Tai leidžia kelti prielaidą, jog dalyviai sąmoningai ir įdėdami pastangų siekia lietuvių kalbą internete padaryti kitokią, „madingą“.

Ir kiekybinė turinio analizė, ir anketinė apklausa parodė, jog anglišku žodžių vartojimo motyvai pasirenkant anglų kalbą diskusijų forumuose yra naujų realiųjų bei reiškinių įvardijimas neturint lietuviškų atitikmenų, emocijų išreiškimas, įprotis vartoti trumpesnius angliškus žodžius vietoj lietuviškų. Svarbų vaidmenį čia vaidina ekonomijos siekis. Tyrimas patvirtino vartotojų polinkį gausiau ir dažniau vartoti anglų kalbą, kai kalbama apie technologijas, mokslą, siauras specifines sritis. Tokia išvada nestebina, atsižvelgiant į tai, jog atsiradus internetui ir vystantis naujoms technologijoms, padidėjo poreikis įvardinti naujus žodžius, realijas, terminus. Lietuvos nepriklausomybės atkūrimas paskatino mokslininkus ir įvairių sričių specialistus daugiau bendradarbiauti tarptautinėje erdvėje.

Vartotojų slapyvardžių analizė atskleidė, jog 42 proc. slapyvardžių yra lietuviški, o 49 proc. sudaro žodžiai, priskirti „kitų“ slapyvardžių kategorijai, tarp kurių buvo beprasmių žodžių ar

žodžių, sudarytų iš simbolių, raidžių, skaičių. Nedidelė slapyvardžių dalis buvo angliški (8 proc.) ir rusiški (1 proc.). Taigi, galima teigti, jog šioje srityje „angliškumo“ mažiau.

Anketinės apklausos respondentų atsakymai parodė, jog 39 proc. apklaustųjų nemano vartoją angliškus žodžius internete, o penktadalis teigė anglų kalbos internete išvis nevartojantys. Anglų kalbos grėsmę lietuvių kalbai išvelgia 36 proc. atsakiusių į klausimą, o daugiau negu pusė (57 proc.) grėsmės neįžvelgia.

Atliktas tyrimas patvirtino bendras anglų kalbos vartojimo internete tendencijas (ekonomijos siekis, kodų kaita, elektroniniam diskursui būdingi bruožai) bei išryškino forumuose vartojamai lietuvių kalbai būdingą specifiką.

Šio tyrimo hipotezė buvo:

1. Tikėtina, kad daugumoje lietuvių kalbos forumų žinučių pavartotas bent vienas angliškas intarpas.

Tyrimas parodė, kad statistiškai skaičiuojant hipotezė nepasitvirtino. Iš analizuotų 3575 forumų žinučių 2038 buvo užfiksuoti bent vieno angliško intarpo pavartojimo atvejai, o tai sudaro 57 proc. žinučių. Hipotezėje „dauguma“ buvo apibrėžta kaip „didesnioji ko nors dalis“ (šiam darbe 60 proc. ir daugiau forumų žinučių). Tyrimo rezultatas (57 proc.) ir hipotezėje apibrėžtas skaičius labai artimi, taigi, daroma išvada, kad nors hipotezė ir nepasitvirtino, lietuviškuose forumuose anglų kalbos įtaka lietuvių kalbai matoma.

IŠVADOS

Angliakalbių valstybių ekonominis augimas, kolonijų plėtimas kituose kontinentuose paskatino angliškai kalbančių žmonių padidėjimą pasaulyje. Prasidėjus globalizacijos procesams, o taip pat besivystant naujoms technologijoms ir ypač 20 a. pabaigoje atsiradus internetui, anglų kalba susiformavo kaip globali kalba, kaip verslo, mokslo, meno, tarptautinio bendravimo *lingua franca*. Anglų kalba nėra didžiausia pagal vartotojų, kuriems ji yra gimtoji kalba, skaičių, tačiau šios kalbos populiarumas ir nevaldomas sklidimas pasaulyje įvardijamas kaip grėsmė mažų valstybinių kalbų išnykimui. Tai suformavo skirtingus požiūrius į pačią anglų kalbą bei į kalbos politiką šios kalbos atžvilgiu pasaulyje. Anglų kalbos dominavimo ir primetimo kitoms kalboms įvardijimui pasitelkiamas lingvistinio imperializmo požiūris (R. Phillipson, T. Skutnabb-Kangas). Kalbos politika anglų kalbos atžvilgiu pasaulyje apibrėžiama terminais *kalbos sklidimo paradigma* bei *kalbos ekologijos paradigma* (pagal Y. Tsuda). Tai iš esmės atspindinti šias prieštaringas nuomones: „kalba turi vystytis neprižiūrima“ prieš „kalba turi būti prižiūrima“.

Iš teorinėje darbo dalyje analizuotų kalbos politikos planavimo gairių Lietuvoje matyti, jog kalbos politikos priemonėmis stengiamasi apsaugoti lietuvių kalbą, tačiau kartais linkstama į leksinį purizmą (pagal L. Vaicekauskienę). Toks kalbos planuotojų požiūris gal ir suprantamas, tačiau keliamas klausimas, ar jis tikrai tinka valstybinei kalbai šiuo metu. Iš vienos pusės, svarbu atsižvelgti į tai, kad Lietuvai atgavus nepriklausomybę bei dėl technologijų plėtros, anglų kalbos vartojimą paskatino poreikis įvardinti naujas realijas ir anglų kalbos prestižas, todėl kalba pasipildė svetimžodžiais. Tačiau iš kitos pusės, lietuvių kalbos vartosenos reguliavimas dažnai pasireiškia per draudimus ir aktyvų lietuviškų atitikmenų siūlymą, kas ne visada pasiteisina. Nemaža anglišku žodžių dalis vartojama retai, o tai negali turėti didelio poveikio lietuvių kalbos sistemai. Svarbu stiprinti tam tikrus domenus (kalbos vartojimo sritis), kuriuose vartojama daugiausiai anglišku žodžių, terminų, todėl pasireiškia didžiausia anglų kalbos įtaka. Tokios sritys yra verslo, meno, technologijų sferos. Taip pat labai svarbu tinkamai įvertinti anglų kalbos prestižą, kuris skatina anglų kalbos vartojimą siekiant kalbą padaryti ekspresyvesnę, parodyti tapatinimąsi su kita, prestižine kalba. Tai ypač aktualu gerai anglų kalbą mokančių asmenų ir jaunimo tarpe.

Viena iš sričių, kur jaučiama anglų kalbos įtaka lietuvių kalbai, yra internetas. Elektroninį diskursą išsamiai tyrinėjęs D. Crystal nustatė, jog internete vartojama kalba yra tarpinė kalba tarp rašytinės ir sakytinės kalbos ir turi jų abiejų bruožų. Skirtingos interneto situacijos apsprendžia šios kalbos atmainos bei jos vartojimo niuansus. Tyrimui pasirinkti lietuvių kalbos forumai yra viena iš populiarių bendravimo internete sričių Lietuvoje, o jose vartotojų kuriamas elektroninis diskursas atspindi kalbos vartoseną įvairiomis temomis.

Tyrimo rezultatai patvirtino, jog anglų kalbos įtaka lietuvių kalbai internete jaučiama, bei atskleidė svetimos kalbos poveikio dydį ir niuansus. Įvertinus diskusijų forumuose analizuotą kalbą, anketinės apklausos, kokybinio interviu duomenis ir informaciją apie forumų dalyvių pasirinktus slapyvardžius, galima apibendrinti, jog lietuviškuose diskusijų forumuose anglų kalba vartojama:

- Siekiant įvardinti naujai atsiradusius terminus ar tam tikrų sričių žodžius: informacinių technologijų, programų, farmacijos, medicinos (designatinės priežastys)
- Neturint atitikmenų lietuvių kalboje arba laikant juos netinkamais vartoti (designatinės)
- Siekiant kalbos ekonomijos
- Norint vaizdingiau perteikti emocijas (stilistinės priežastys)
- Iš įpročio arba siekiant išsiskirti iš kitų (sociopsichologinės priežastys)

Iš tyrimo matyti, jog iš visų forumų žinutėse pavartotų anglų kalbos intarpų (anglišku žodžių, terminų, pavadinimų, frazių ir sulietuvinėtų ar sugramatintų žodžių) dažniausiai buvo vartojami angliški pavadinimai. Tai yra suprantama, nes angliškus pavadinimus versti į lietuvių kalbą nėra prasmės. Kai kuriais atvejais interneto vartotojai pavadinimus sulietuvindavo ar sugramatindavo, taip pritaikydami anglišką žodį lietuvių kalbos sistemai. Retesniais atvejais (dešimtadalis visų pavartojimų) buvo vartojami neadaptuoti angliški žodžiai, iš kurių žodžiai *OK* ir *super* buvo vartojami dažniausiai, o pradžmės *super-* vartojimas aptiktas kaip daiktavardis (*supergydytoja*) ir būdvardis (*superinis*). Daugiau negu pusė užfiksuotų anglišku žodžių buvo pavartoti tik vieną kartą, kas leidžia kelti prielaidą, jog forumų dalyviai neturi įpročio šiuos žodžius dažnai vartoti. Ketvirtadalį pavartojimo atvejų sudaro sulietuvinėti ar sugramatinti žodžiai, iš kurių pastarųjų aptikta ženkliai daugiau. Tokie žodžiai pritaikomi prie lietuvių kalbos sistemos, nes juos dažnai vartojant interneto dalyviams taip yra patogiau. Anglišku frazių ir terminų analizuotame elektroniniame diskurse užfiksuota nedaug. Terminai daugiausiai vartoti kompiuterių, medicinos srityse, frazės pasirenkamos tikslesnės emocijų raiškos perdavimui, anglų kalbos žinių demonstravimui. Kaip parodė tyrimo duomenys, anglų kalba forumuose dažniau vartojama kalbant apie tam tikras sritis: kompiuterines programas, technologijas, mediciną.

Forumų vartotojų slapyvardžių analizė atskleidė, kad dažniais atvejais pasirenkami lietuviški slapyvardžiai, o anglišku ir rusišku slapyvardžių pasirenkama nedaug. Apie pusę slapyvardžių priskirti „kitų“ slapyvardžių kategorijai, kuriuos sudaro raidės, skaičiai, simboliai, žodžiai būna prasmingi arba beprasmingi.

Anketinės apklausos rezultatai papildė tyrimą išvadamis apie forumų dalyvių anglų kalbos pasirinkimo motyvus, kaip dažniausius nurodant siekį geriau perteikti emocijas ir lietuviškų atitikmenų nebuvimą.

Remiantis atliktu tyrimu, bent vieno angliško intarpo pavartojimas forumų žinutėse atrodo nemažas (57 proc.), tačiau būtų neteisinga daryti išvadą, kad forumuose vartojamos anglų kalbos kiekis ir įtaka lietuvių kalbai yra dideli. Pagrįstos išvados galėtų būti suformuluotos tik atlikus didesnius ir išsamesnius tyrimus bei palyginus juos su kitose šalyse atliktų panašių tyrimų rezultatais. Į lietuvių kalbą angliški žodžiai ateina dėl įvairių priežasčių: naujoms svetimos kilmės realijoms ar sąvokoms įvardyti, reikšmės skirtumams išryškinti, kalbai pagyvinti, užpildyti atsiradusias žodyno spragas. Kartais dėl į akis krintančios svetimos kalbos žodžių rašybos gali atrodyti, kad jų vartosenoje yra labai daug. Įvertinti reiktų ir tai, kad dauguma angliškų žodžių pavartoti tik vieną kartą, o tai neturi didelio poveikio lietuvių kalbos sistemai.

Šiam darbui atliktas tyrimas gali būti kitų elektroninio diskurso tyrimų pagrindas ar dalis, nes jame parodoma, kokia anglų kalbos įtaka pasireiškia lietuvių kalbai tam tikroje interneto situacijoje, o tokių tyrimų Lietuvoje dar trūksta. Atsižvelgiant į interneto vartojimo mastą, galima daryti prielaidą, jog žinios apie elektroninį diskursą ir jo vartojimą įvairiose internetinėse situacijose Lietuvoje, leistų teisingiau įvertinti pasirenkamas lietuvių kalbos planavimo priemones.

BIBLIOGRAFINIŲ NUORODŲ SĄRAŠAS

1. AKERS, Roger. *Web Discussion Forums in Teaching and Learning* [interaktyvus]. The Technology Source Archives, 1997. [žiūrėta 2011 balandžio 5 d.]. Prieiga per internetą: <http://technologysource.org/article/web_discussion_forums_in_teaching_and_learning/>.

2. Biteplius.lt [interaktyvus], [žiūrėta 2011 sausio 12 d.]. Prieiga per internetą: <<http://www.biteplius.lt/lt/2club.main>>.

3. British Council internetinis puslapis. [žiūrėta 2010 m. gruodžio 18 d.]. Prieiga per internetą: <<http://www.britishcouncil.org/learning-faq-the-english-language.htm>>.

4. CASTELLS, Manuel. *Tinklaveikos visuomenės raida*. Poligrafija ir informatika, 2005. ISBN 9986-850-52-5.

5. CRYSTAL, Davis. *English as a Global Language*. Cambridge: Cambridge University, 2003. ISBN 0521 82347.

6. CRYSTAL, David. *Language and the Internet*. Cambridge University Press. New York: Cambridge University Press, 2006. ISBN-13 978-0-521-86859-4.

7. Dabartinės lietuvių kalbos žodynas [interaktyvus], [žiūrėta 2011 m. balandžio 1 d.]. Prieiga per internetą: <<http://www.lki.lt/dlkz/>>.

8. FISKE, John. Įvadas į komunikacijos studijas. Baltos lankos, 1998. ISBN 9986-861-60-8.

9. FRIEDMAN, Thomas L. *Pasaulis yra plokščias*. Alma litera. 2008. ISBN 978-9955-38-122-8.

10. GAIDYS, Vladas. *Visuomenės nuomonės tyrimai : teorija ir praktika*. Vilnius: Vilniaus universiteto Komunikacijos fakultetas. Komunikacijos ir informacijos katedra, 1999. Vilnius. ISBN 9846-885-53-2.

11. GRADDOL, David. *English next*. The British Council, 2006.

12. GRUMADIENĖ, Laima. *Kaip įgyvendinsime kalbos politiką*. Kalbos kultūra Nr. 76. Vilnius: Lietuvių kalbos institutas, 2003. ISSN 0130-2795.

13. HERRING, Susan C. *Computer-Mediated Conversation: Introduction and Overview*. Language@Internet, Vol. 7, 2010, [interaktyvus], [žiūrėta 2011 balandžio 16 d.]. Prieiga per internetą: <http://www.languageatinternet.de/articles/2010/2801/index_html/>.

14. HJARVARD, S. *The Globalisation of Language. How the Media Contribute to the Spread of English and the Emergence of Medialects* [interaktyvus]. Nordicom Rewiew 1–2. Nordicom:

Gothenburg University: 2004, [žiūrėta 2010 m. birželio 10 d.]. Prieiga internete:

<http://www.nordicom.gu.se/common/publ_pdf/157_075-098.pdf>.

15. Internet World Stats. Usage and population statistics [interaktyvus], [žiūrėta 2011 kovo 30 d.]. Prieiga per internetą: <<http://www.internetworldstats.com/stats4.htm#europe>>.

16. JAMBOR, Paul Z., „*English Language Imperialism – Points of View* [interaktyvus], *Journal of English as an International Language* Vol. 2 December 2007, [žiūrėta 2010 m. birželio 4 d.]. Prieiga internete: <http://www.eilj.com/EILJ_Vol_2.swf>.

17. KALĖDIENĖ, Laima. *Viešojo nuomonė ir kalbų politika*. Kalbos kultūra Nr. 82. Vilnius: Lietuvių kalbos institutas, 2009. ISSN 0130-2795.

18. KARDELIS, Kęstutis. *Mokomųjų tyrimų metodologija ir metodai: vadovėlis. 2-asis patais. ir papild. leid.* Kaunas: Judex leidykla, 2002. 398 p. ISBN 9986-948-65-7.

19. KELLY 2, R. V. *Massively multiplayer online role-playing games: the people, the addiction and the playing experience*. North Carolina: McFarland & Company, Inc., Publishers, 2004. ISBN-13: 978-0-7864-1915-9.

20. KNIŪKŠTA, Pranas. *Svetimžodžiai, politika ir teisės aktai*. Kalbos kultūra Nr. 80. Vilnius: Lietuvių kalbos institutas, 2007. ISBN 978-9955-704-47-8.

21. Lietuvių kalba informacinėse technologijose [interaktyvus], [žiūrėta 2011 balandžio 14 d.]. Prieiga per internetą: <<http://www.likit.lt/indexw.php>>.

22. MICHELKEVIČIUS, Vytautas. *Medijų kultūros balsai: teorijos ir praktikos*. Vilnius: MENE, 2009. ISBN 978-9955-834-02-1.

23. MILIŪNAITĖ, Rita, *Bendrinės kalbos norminimas: pusiausvyros beieškant* [interaktyvus]. Lietuvos kultūros kongreso konferencija „Lietuvių kalba XXI amžiaus pradžioje“, Vilnius: 2008a [žiūrėta 2010 m. sausio 22 d.]. Prieiga per internetą: <http://www.kalbosnamai.lt/images/dokumentai/miliunaites_kult_kongreso%20pranesimas_2008.pdf>.

24. MILIŪNAITĖ, Rita, *Pirmas žvilgsnis į tinklaraščių kalbą*. Kalbos kultūra Nr. 81. Vilnius: Lietuvių kalbos institutas, 2008b. ISSN 0130-2795.

25. MILIŪNAITĖ, Rita. *Tinklaraščių kalbos vieta dabartinės lietuvių kalbos vartosenos schemoje* [interaktyvus]. *Lietuvių kalba*, Nr. 2 (2008), VU Lietuvių kalbos katedra: 2008c, [žiūrėta 2010 m. sausio 2 d.]. Prieiga per internetą: <<http://www.lietuviukalba.lt/index.php?id=98>>.

26. *Mokslo metodologija ir metodai* [interaktyvus]. [S.l.: s.a.] [žiūrėta 2011 m. vasario 22 d.]. Prieiga per internetą: <<http://www.ik.ku.lt/lessons/konspekt/moksl darb/teorija.htm>>.

27. NEVINSKAITĖ, Laima. *Kalbos politikos vertinimas interneto komentaruose*. Kalbos kultūra Nr. 81. Vilnius: Lietuvių kalbos institutas, 2008. ISSN 0130-2795.

28. NEVINSKAITĖ, Laima. *Žiniasklaida užsienio kalbomis Lietuvoje: ką renkasi vartotojai* [interaktyvus]. Informacijos mokslai, Nr. 51, 2009, [žiūrėta 2010 m. birželio 10 d.]. Prieiga internete: <http://www.leidykla.eu/fileadmin/Informacijos_mokslai/51/144-159.pdf>.
29. PHILLIPSON, Robert, SKUTNABB-KANGAS, Tove. *English Only Worldwide or Language Ecology?* TESOL quarterly, Vol. 30, No. 3, Inc. A Global Education Association, Autumn 1996.
30. POTTER, Elizabeth. *Globish: How the English Language Became the World's Language*. Book Review [interaktyvus]. MED Magazine, Issue 59, October 2010. [žiūrėta 2011 balandžio 20 d.]. Prieiga per internetą: <<http://www.macmillandictionaries.com/med-magazine/October2010/59-Book-Review.htm>>.
31. RAMONIENĖ, Meilutė. *Miestai ir kalbos*. Kolektyvinė monografija. Vilnius: Vilniaus universiteto leidykla, 2010. ISBN 978-9955-33-634-1.
32. RICENTO, Thomas. *An Introduction to Language Policy: Theory and Method*. Malden (USA): Blackwell Publishing, 2006. ISBN 978-1-4051-1498-1.
33. RYKLIENĖ, Asta. *Elektroninis diskursas: kalbos ypatybės ir stilius*. Daktaro disertacija. Vilnius: Lietuvių kalbos institutas, 2001a.
34. RYKLIENĖ, Asta. Lietuvių kalba internete: automatiškai kartojami elektroninio laiško elementai [interaktyvus]. Lietuvių kalbos institutas, 2001b [žiūrėta 2010 m. sausio 22 d.]. Prieiga per internetą <<http://images.katalogas.lt/maleidykla/lit2/Lit-76.pdf>>.
35. ROSENHOUSE, Judith. KOWNER, Rotem. *Globally speaking. Motives for adopting English vocabulary in other languages*. Clevedon • Buffalo • Toronto: Multilingual matters, 2008. ISBN-13: 978-1-84769-051-7.
36. SKIBA, Richard. *Code Switching as a Countenance of Language Interference* [interaktyvus]. The Internet TESL Journal, Vol. III, No. 10, October 1997. [žiūrėta 2011 kovo 15 d.]. Prieiga per internetą: <<http://iteslj.org/Articles/Skiba-CodeSwitching.html>>.
37. SONNTAG, Selma K. *The Local Politics of Global English – Case Studies in Linguistic Globalization*. Oxford (UK): Lexington Books, 2003. ISBN 0-7391-0598-1.
38. Supermama.lt. Interneto klubas tėvams [interaktyvus], [žiūrėta 2011 sausio 11 d.]. Prieiga per internetą: <<http://www.supermama.lt/forumas>>.
29. TAMAŠEVIČIUS, Giedrius. Naujųjų skolinių kodifikacijos poveikumas interneto diskusijų forumuose. Kalbos kultūra Nr. 80. Vilnius: Lietuvių kalbos institutas, 2007. ISSN 0130-2795.
40. TNS LT. 2010 m. pavasario Kompiuterių ir interneto naudotojų tyrimas. Ką veikia internautai? [interaktyvus], [žiūrėta 2011 balandžio 14 d.]. Prieiga per internetą:

<<http://www.tns.lt/lt/ziniasklaidos-tyrimai-kompiuteriu-ir-interneto-tyrimas-duomenys-ka-internautai-veikia>>.

41. The Oxford English Reference Dictionary, Second Edition. Oxford: Oxford University Press, 1996. ISBN 0-19-860046-1.

42. Valstybinė lietuvių kalbos komisija [interaktyvus], [žiūrėta 2011 sausio 10 d.]. Prieiga per internetą: <<http://vlkk.lt>>.

43. VAICEKAUSKIENĖ, Loreta. Naujieji lietuvių kalbos svetimžodžiai. Kalbos politika ir vartoseną. Lietuvių kalbos institutas, 2007. ISBN 978-9955-704-50-8.

44. VAICEKAUSKIENĖ, Loreta. Postmodernioji dvikalbystė: tautinės kalbos ir anglų kalba reklamoje. Kalbos kultūra Nr. 82. Vilnius: Lietuvių kalbos institutas, 2009. ISSN 0130-2795.

45. VLADARSKIENĖ, Rasuolė. *Tradicija ir naujovės kalbos kultūroje*. Kalbos kultūra Nr. 81. Vilnius: Lietuvių kalbos institutas, 2008. ISSN 0130-2795.

46. ŽALKAUSKAITĖ, Gintarė. *Lietuviškos raidės elektroniniuose laiškuose*. Kalbos kultūra Nr. 82. Vilnius: Lietuvių kalbos institutas, 2009. ISSN 0130-2795.

THE INFLUENCE OF ENGLISH ON LITHUANIAN ON INTERNET

By Jolanta Karpuškienė

SUMMARY

Due to globalization processes, economic prosperity of English-speaking countries and development of technologies, in the 20th century English became a global language, a business, science, international communication *lingua franca*. Growing number of English users and extreme popularity of one language evoked world linguists' concern regarding negative influence of the English language towards smaller national languages. Some (D. Crystal) indicated threat towards extinction of many modern languages. This situation determined language policy towards English in the world. Hegemony and global scale of English negative influence towards other world languages determined that language policy towards the English language in the world expressed two linguistic approaches: on the one hand, domination and further related linguistic globalization (*Diffusion-of-English Paradigm*), on the other hand, intention to form linguistic diversity and keep purity of national languages (*Ecology-of-Language Paradigm*). No doubt that choice of suitable language policy towards English is crucial for states experiencing English influence.

Significance of proper language policy planning in Lithuania and importance of keeping Lithuanian pure is seen through different language questions and discussions which arise in society and among linguists in recent years show. After restoration of Independence in Lithuania Russian influence on Lithuanian was replaced by English influence. Internet is one of the fields where English influence Lithuanian. Internet penetration in this country is high and motives for choosing English over Lithuanian of those creating the electronic discourse are important. In order to investigate to what extent English influence Lithuanian on internet, discussion forums were chosen for language analysis.

The subject of this work was to analyze what influence English has on Lithuanian on internet. The objectives of this work were to review language specifics in internet situations where electronic discourse was used, to analyze language policy paradigms towards English in the world, to review language policy situation in Lithuania and investigation done on the topic, to analyze to what extent and how English influence Lithuanian in a chosen internet situation.

Lithuanian discussion forums were chosen for quantitative content analysis. Language analysis was also supplemented by questionnaire and short interviews prior to distributing the questionnaire. The results confirmed that English does influence Lithuanian on internet. Internet users choose to use English words, terms, phrases, names, adapt English words to Lithuanian language system. However, it is difficult to evaluate if this influence is high or low. More detailed

language analysis should be done and the results should be compared with similar investigation results in the world.

PRIEDAI

1 PRIEDAS. ANKETOS PAVYZDYS

Sveiki!

Esu Vilniaus universiteto Tarptautinės komunikacijos programos magistrantė. Rašau magistro baigiamąjį darbą tema „Anglų kalbos įtaka lietuvių kalbai internete“. Šios anketos tikslas – išsiaiškinti respondentų bendravimo internete dažnį bei anglišku žodžių vartojimo internete motyvus. Anketa yra anoniminė, o jūsų atsakymai bus panaudoti tik šiame darbe. Dėkoju!

Anketa **ANGLŲ KALBOS ĮTAKA LIETUVIŲ KALBAI INTERNETE**

1. Ar naudojate internetinę erdvę savo minčių ir nuomonės išreiškimui (rašote forumuose, komentuojate straipsnius, rašote tinklaraštį ir pan.):

- Taip*
- Ne*

Jei atsakėte neigiamai, pereikite prie 9 klausimo.

2. Pažymėkite, kaip dažnai savo mintis ir nuomonę reiškiate šiose interneto situacijose (sunumeruokite pagal dažnį: 1 – kasdien, 2 – kelis kartus per savaitę, 3 – kartą per mėnesį, 4 – kelis kartus per mėnesį, 5 – kartą per pusmetį, 6 – rečiau):

- Forumuose*
- Tinklaraščiuose*
- Naujienų portalų komentarų skiltyse*
- Socialiniame tinklapyje “Facebook”*
- Kita*

3. Įvertinkite, kiek anglišku žodžių Jūs vartojate internete rašydami lietuviškai:

- Labai daug*
- Daug*
- Nedaug*
- Iš viso nevartoju*

Jei atsakėte neigiamai, pereikite prie 7 klausimo.

4. Kodėl vartojate angliškus žodžius internete:

- Gražiau/ įdomiau skamba*
- Geriau perteikia emocijas*
- Nėra lietuviško žodžio atitikmens*

- Leidžia pasijusti moderniu/ kitokiu*
- Kita*

5. Kaip manote, ar vienosė internetinėse situacijose vartojate daugiau anglišku žodžių negu kitose?

.....
.....

6. Ar angliškus žodžius vartojate:

- Tik rašydami internetinėje erdvėje*
- Ir kasdieninėje kalboje*

7. Ar turite savo mėgstamą nuolat naudojamą slapyvardį, kuriuo pasirašote internete:

- Taip*
- Ne*

Jei atsakėte neigiamai, pereikite prie 9 klausimo.

8. Jūsų naudojamas slapyvardis yra:

- Lietuviškas*
- Angliškas*

9. Ar, Jūsų nuomone, anglišku žodžių vartojimas internete kelia grėsmę lietuvių kalbai (pažymėkite vieną variantą):

- Grėsmės nekėlia*
- Kelia nedidelę grėsmę*
- Neturiu nuomonės*
- Kelia grėsmę*
- Kelia didelę grėsmę*

10. Ar Jums svarbu, kad būtų vartojama taisyklinga lietuvių kalba:

- Taip*
- Ne*

Jei atsakėte neigiamai, pereikite prie 12 klausimo.

11. Kodėl Jums tai svarbu?

.....

12. Jūsų amžius:

- Iki 15 metų*
- 16 – 25*
- 26 – 35*
- 36 – 55*
- Daugiau negu 56*

13. Jūsų lytis:

- Vyras*
- Moteris*

14. Jūsų išsilavinimas:

- Pradinis*
- Pagrindinis*
- Vidurinis*
- Spec. vidurinis*
- Nebaigtas aukštasis*
- Aukštasis neuniversitetinis*
- Aukštasis universitetinis*

15. Jūs esate:

- Moksleivis*
- Studentas*
- Dirbantis*
- Bedarbis*
- Namų šeimininkė*
- Kita*